

SZEGEDI TANKERÜLET.

1927–28. ISK. ÉV.

A KEGYESRENDIEK VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ
SZEGEDI VÁROSI RÓM. KATH.
DUGONICS ANDRÁS GIMNÁZIUM

ÉRTESÍTŐJE.

KÖZZÉTESZI:
KISS ISTVÁN
IGAZGATÓ.

Nyomatott Juhász István könyvnyomdájában Szegeden, Gizella-tér 4. sz.
1928.

SZEGEDI TANKERÜLET

1927–28. ISK. ÉV.

A KEGYESRENDIEK VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ
SZEGEDI VÁROSI RÓM. KATH.
DUGONICS ANDRÁS GIMNÁZIUM

ÉRTESÍTŐJE.

KÖZZÉTESZI:
KISS ISTVÁN
IGAZGATÓ.

Nyomatott Juhász István könyvnyomdájában Szegeden, Gizella-tér 4. sz.
1928.

TIMINA ÖDÖN.

Intézetünk szomszédságában, egy csendes utcában, zajtalan visszavonultságban éledegelt egy öreg házaspár: Timina Ödön, ny. tornatanárunk és felesége. Az öregúr, amióta nem irányílhatta első tanítványai fiainak és unokáinak lépéseit tornatermünkben és udvarunkon, mintha egyszerre elvesztette volna azt a megifjító erőt, melyet az ifjúsággal való hosszú, négy és féltizedes érintkezésből nap nap után merített, gyorsan elvesztette izmainak sokszor megcsodált mozgékonyágát, az öregség leverte a lábáról, úgyhogy nyugalomba vonulása óta alig látták volt tanítványai, ismerősei, tisztelői. Rokonain kívül a királyok királya volt éveken keresztül legpontosabb látogatója ennek a Philemon és Baucis megelégedettségével visszavonult házaspárnak május végéig, amikor a patriarchának egy betegségi rohama hirtelen váratlan sírba döntötte hűséges ápolóját, akit hat nap múlva, anélkül, hogy felesége halálának tudalára eszmélt volna, ő is követelt az alsóvárosi temetőbe...

Timina Ödön neve elválaszthatatlan intézetünknek szinte félszázados történetétől. Első tanári éveit még a régi, azóta lebontott épületben, melyen az árvíz hullámainak a nyoma volt, töltötte, utolsó tanári éve pedig a franciáktól siralmas helyzetben hagyott tornateremben folyt le. E két határkö közé eső évtizedekben nevelte ő fegyelemre, sportszerepre, ügyességre és józan testápolásra intézetünk ifjúságát harsány hangon, néha szigorral is, de mindig szeretettel. A mai testnevelési rendszer híve talán a mai kor szemüvegén át nézve, nem találja elég elevennek

az ő módszerét, de azok a sikerek, melyeket férfikora delén tanítványai-
val a kerületi és országos tornaversenyeken elért, beszédes tanúi annak
a rálermettségnek, mellyel Timina Ödön évlizedeken át tanította a tornát.

Egyéniségének jellemző vonása mély vallásossága volt, melyet a
szülői házból magával hozott, a szatmári szemináriumban ápolt és a
családi szentélyben egy gyermeksereg élén, kifelé pedig az ifjúság és a
társadalom épülésére jó és rossz időben, a szerencsében és a balsors-
ban egyaránt imperterrite gyakorolt. Ez a drága kincse visszavonult-
ságában és betegségében sok mindenért kárpótolta, amiről a hétszük-
esztendőben le kellett mondania, vagy amit tanár-fiának korai elvesztése
miatt el kellett szenvednie apai szívének.

Hült tetemeit intézetünk tanárai és tanítványai azzal a bízó hittel
kisérték a temetőbe, hogy emberi gyarlóságait szép lelki élete és a
nagy útra való hosszú előkészülése, megindítóan szép hitvallásával
ellensúlyozta.

R. i. p.

RUSZ GUSZTÁV dr.

Karlársi kegyelettel jelentjük intézetünk egészségtan-tanárának, Ruz Gusztáv dr. ny. kórházi főorvos úrnak halálát is.

Iskolánkban két évig tanított gazdag tapasztalatok alapján, tárgyá fontosságának tudatában, gyenge, törékeny testtel, de annál erősebb lélekkal. A harmadik iskolai évet alig kezdhetle meg egyetlen órával. Szemelláthatóan nehezen vált meg az iskolai munkától. Amikor elerőtlenedésére való hivatkozással helyettesítését kérte, hangsúlyozottan emlegette, hogy egészségi állapotának jobbulásával újra el akarja foglalni munkakörét. Vágya nem teljesülhetett; 1928. év január hó 28-án meghalt. Temetésén a tanári kar és az ifjúság küldöttsége kegyelettel vett részt.

Az örök világosság fényeskedjék neki!

I.

Intézetünk multja.

A török hódítás és a felszabadító háborúk folytán teljesen tönkrement török hódoltsági területen a szatmári béke után egy új honfoglalás vette kezdetét: a régi birtokosnak, a maradék magyarságnak a mellé és közé a világ minden tájáról betelepített idegen népek versenyében az ősi föld megtartásáért, egy új élet szellemi és anyagi feltételeinek megteremtéséért kellett képzelhetetlenül nehéz viszonyok között küzdenie s e nehéz munka sikeres elvégzésének életrevalósága próbakövének kellett lennie.

Ebben az új honfoglalásban a magasabb fokú szellemi művelődés, a valóságos nevelés alapvető munkája elkezésének terhe és dicsősége a kegyesrendnek is osztályrészül jutott. A lengyel földről hazánk északi részeibe plántált s az 1715-i országgyűlés által törvényesen befogadott és elismert tanítórend munkássága — gondviselészerű hívatása folytán — a Felvidékről az Alföldre terelődik s a hódoltsági vidék peremén és belsejében: Veszprémben, Vácson, Kecskeméten, Pesten, Debreczenben, Tokajban, Temesváron, Kanizsán és Nagykárolyban egymásután alakulnak meg a piarista iskolák.

Amint a fényes multú, de a török időkben teljesen tönkrement és elnéptelenedett Szeged város a passzaroviczi béke folytán a török veszedelemtől véglegesen megszabadul, a város vezetősége azonnal a lakosság lelki szükségleteinek intenzivebb gondozására s az ifjúság magasabb fokú nevelésére gondol s 1720-ban betelepíti a piaristákat. Ezek — szokásuk szerint — úgyszólván igények nélkül, szegényen, mint az ég madarai, de szívükben az apostolok lángbuzgalmával, Isten dicsőségéért s embertársaik javáért dolgozni vágyó lélekkel kezdik el kettős tevékenységüket a palánk-városrész plébániai teendőinek ellátása s az ifjúság magasabb fokú oktatása terén. A hit és tudás fényével segítenek elosztatni azt a sötétséget, amely a török átok után ezen a hajdan boldog és virágzó város területén visszamaradt, miután 1719-ben aláírták a szerződést, melyben a város örök időkre alapítványt tesz a piarista atyák kollégiuma számára, hogy az „az ifjúságot a tudományokban felnevelhesse.” Julius 11-én érkeztek meg az első piaristák s a pusztulásból csak alig-alig magához térő város a romokban heverő Szent Demeter-templom délkeleti oldalán tud számukra kijelölni egy roskadozó hajlékot. Iskolájuk számára pedig a mai Iskola-u'cában egy nagyon szerény kétszobás hajlékocskát, mely elhagyott lazaretum: a pestises betegek kórháza volt.

1721 őszén nyitották meg az I. és II. osztályt (parva és principia) 110 tanulóval, 1722-ben a III. IV. osztályt (grammatika és syntaxis), 1723-ban pedig az V. és VI. osztályt (poesis és rhetorika), az utóbbiakat a piarista lakás tőszomszédságában szintén egy elhagyott katonakórházban. A tanulók létszáma ekkor már 266 volt s ez a szám évről-évre emelkedett. A tanárok száma 4, majd később 5 lett. A 6 osztályt 3 tanár, az elemi előkészítő osztályt (minimisták) egy külön tanár tanította.*

Az 1777-i Ratio Educationis rendelkezése értelmében az intézet 5 osztályúvá alakult és a nagyváradai főigazgatóság alá került. Növekvő híre és a tanulók számának rohamos emelkedése arra bírja a fenntartó várost 1792-ben, hogy az intézetet főiskolává, lyceummá fejlessze, azaz két évfolyamos bölcsészeti tanfolyamot állítson fel; 1799-ben a Helytartótanács rendelete folytán külön tanszéket szervezett a rajz tanítására.** Az így kibővült intézet az Alföldnek és a Délvidéknek egyetlen teljes közép- és felsőiskolája volt, amelyben a messze földről idesereglett tanulók létszáma elérte a 430—450-et. Az I. Ferenc király által 1806-ban kiadott Nova ratio értelmében a 3-ik elemi osztály átkapcsolásával az eddigi 5 osztályos gimnázium 6 osztályúvá, nagygimnáziummá lesz (ellentétben a 4 osztályos kisgimnáziumokkal). Ekkor már a tanulók száma 700-on jóval felül van; 1852-ben, amikor a gimnázium első (a régi elemi harmadik) osztályát szintén piarista kezére bízák, itt is 20-25-ről 90-re emelkedik a létszám. A szabadságharc leveretése után az önkényuralom az oktatásügyet is nemzetellenes céljainak megfelelően alakította át: a középiskolákat gimnáziumokra és reáliskolákra osztotta fel s behozta a szakrendszert; a gimnáziumban a német nyelvet minden osztályban, a görög nyelvet a 3-iktól kezdve, valamint az érettségi vizsgálatot kötelezővé tette és végül a tanítás nyelvét a németet rendelte. Ez volt a Thun-féle rendszer, amely miután a város, az átalakítással járó költségeket fedezte, a régi nagygimnáziumot és lyceumot 8 osztályú gimnáziummá alakította,

* Az első iskola-épületet 1732-ben emelte Szeged városa. Nyolc öl széles, szerény épület volt ez az eredeti, ideiglenes iskola-épület helyén, közepén egy széles folyosóval, amelynek két oldalán voltak a tanulószobák. 1793-ban emelte a város részint városi, részint piarista telken az Iskola-utcában azt az emeletes, tekintélyes épületet, amely 1866-ig volt a gimnázium otthona. 1736-ban kezdték meg a piaristák közvetlenül a templom oldala mellett a később Révairól elnevezett utcában négyszög alakban 12 személy befogadására alkalmas rendházuk építését több jótévő, köztük Eszterházy Imre primás anyagi támogatásával. Kibővítése s javítása 1773-ban történt meg Mária Terézia királyné közel 16 ezer forintos adományából. 1810-ben legrégebbi már lakhatatlanná vált részét a város lebontatta és helyébe újat, a térre néző emeletes részt emelte. A gimnázium és a rendház 1886-ban költözött át a Szeged város áldozat-készségéből épült mai modern épületbe. A gimnázium és rendház elhagyott épületeit nemrégiben bontották le a Fogadalmi templom építésének folyama alatt.

** A lyceumban 4 tanár tanította a következő tantárgyakat: 1. bölcsészet, 2. történelem (pragmatica, egyháztörténet, magyar irodalom és császárok története), 3. mennyiségtan, 4. physica és gazdaságtan. Végzett növendékei az egyetemen a bölcsészeti karnál doktori szigorlatot tehettek. A lyceum helyébe 1852-ben a gimnázium 7. és 8. osztálya lépett.

amelyben 1852-ben volt az első érettségi vizsgálat 22 tanulóval. Azonban a tanulók létszáma, amely a 40-es évek vége felé a 800 felé közeledett, 1850-ben 263-ra csökkent.

Mikor 1860-ban a tanításban a magyar nyelv ismét jogaiba lépett, a tanulók száma annyira emelkedni kezdett, hogy az 1865/66. tanévben az I. osztályt párhuzamosítani kellett, 1879-ben pedig, mikor a szegedi tankerületi főigazgatóságot megszervezték, 3 első, 2 második és 2 harmadik osztály nyílt meg. Az 1879-i kalaszlrófális árvíz az intézet működését is megzavarta. A beiratkozott 850 tanulóból csak 204 tett vizsgálatot; a következő években a párhuzamos osztályok is feleslegessé lettek, de a város újjászületésével visszanyerte régi virágzását s ma újból a Délvidék és az ország egyik legnépesebb intézete.

A piarista iskolák tanterve 1777-ig azonos volt főbb vonásaiban az akkor Európa szerte érvényben lévő középfokú oktatás menetével, mely a hit- és erkölcstan mellett a fősúlyt a klasszikus nyelveknek, főleg a latinnak szóban és írásban való elsajátítására helyezte, hogy a főcél, a klasszikusok tanulmányozása lehetővé váljék; a magyar nyelvet, történelmet és némi reális ismereteket csak mint a klasszikusok járulékait tanították. A közoktatásügyünket első ízben rendező Ratio óta alkalmazkodtak az előírt s fokozatosan módosuló tantervekhez, amelyek lassanként engednek útat az élet követelményeinek, használják fel paedagógiailag az egyes tudományok fejlődésében és történeti vonatkozásaiban rejlő értékeket s lesznek a nemzeti nyelv istápolói, a nemzeti érzés melegágyai.

De azért minden korszakban feltűnnek az előírt tanmenet síma szövetén a speciális piarista tanítás- és nevelésmód erősen szembetűnő vonalai. A Ratio előtt a földrajz, hazai és világtörténet, mythologia és régiségtan tanításával csak a piarista iskolában találkozunk. A Rendfőnökök legfőbb gondja az egységes tanterv megállapítása, abban az ingadozás, kísérletezés megszüntetése s a tantárgyak között az egyensúly és a harmonia elérése volt. Nemcsényi Adolf rendfőnök, aki 1753/54-ben Szegedre tette át lakását, hogy megvesse e nagy reményekre jogosító intézet tanulmányi rendjének alapjait, továbbá a nagyhírű Horányi Elek tanár s Tapolcsányi Gergely, híres magyar hitszónok, házfőnök s később rendfőnök, a Chelucci és Corsini piarista generálisok által készített s az ősi piarista kollégiumban: a Collegium Nazarenumban sikerrel alkalmazott tanrendszert vezetik be Szegeden is. Ez a módszer vallás-erkölcsi és értelemfejlesztő volt s arra irányult, hogy az ismeretek halmozása helyett olyan alapot adjon, amelyen építeni lehet. A rendfőnökök látogatásaik alkalmával a tantárgyak methodikus kezelésére adnak utasításokat. Kubránszky rendfőnök 1729-ben meghagyja a tanároknak, hogy gondot fordítsanak a magyar írásbeli feladatokra. Szlopnai Elek 1732-ben sürgeti a történelem szorgalmas tanítását, a magyar és német nyelvből hetenként dolgozatok írását és azok szorgalmas kijavítását. Ugyanő meghagyja, hogy az egyes tudományokból az ifjúság részére

készített kivonatok lehetőleg rövidek, a magyarázatok kimerítőek, világosak s a tanulók felfogásához mértek legyenek. Tapolcsányi rendfőnök 1761-ben elrendeli, hogy a klasszikusok alapján induktív módszerrel tanítsák a grammatikát, mondattant s a tanulók dolgozatai a levont szabályok alkalmazására szolgáljanak. Tovább fejlesztik e tanrendszert Bajtay Antalnak,* későbbi erdélyi püspöknek és báró Cörver János rendfőnöknek** rendszeresen kidolgozott útásításai, amelyeknek felhasználásáva készült el a Ratio Educationis; ennek 5 osztályos iskola-typusa szintén piarista eredetű. A Szegeden működő, minden időben kitűnően megválogatott tanárok a tanulókkal az iskolán kívül is foglalkoznak: színdarabokat adatnak elő; pár évi ittműködés után arra bírják a városi tanácsot, hogy gyermekszínházat létesítsen; a felsőbb osztályos tanulókat önképzőköri munkálkodásra és a hajlamaiknak megfelelő tanulmányokban való elmélyedésre szoktatják. Nem csoda, ha az intézetnek a 18. században két legnagyobb hírre emelkedett növendéke: Révai Miklós, az összehasonlító nyelvtudomány lánglelkű magyar úttörője és Dugonics András, irodalmunkban a népies irány megindítója azt vallják, hogy szellemi fejlődésük a szegedi „híres“ intézetben indult meg s mindketlen felöltötték tanáraiknak szerény, de megbecsült öltönyét: a kegyesrendbe léptek.

De a legjellegzetesebb vonása a piarista oktatásügynek és a nemzeti érzés felébresztésére és ápolására irányuló állandó törekvés. Már az Olaszországból ideplántált tantervükben feltalálhatók ennek nyomai; a Rend demokratikus szervezete is kedvezett a nemzeti irány felkarolásának, amelyre igen nagyhatással volt az is, hogy a rendtagokat az a vigasztalan helyzet, amelybe a magyarság a török kiverése után hazája ősi földjén belekerült, gondolkodásra és elmélkedésre készítette. Böven volt erre alkalmuk Szegeden is. A Palánk-városrész polgársága idetelepített német iparosokból, dalmát és szerb kereskedőkből és német katonacsaládokból állott; a Szent Demeter-templomban 3 nyelven prédikálnak***; iskolájukban feles számmal vannak az idegen anyanyelvű tanulók, mert a vidéken is ilyen, sőt még sokkal rosszabb állapotok vannak. Tehettek-e ilyen körülmények között mint lelkiismeretes tanárok és nevelők egyebet, mint azt, amit megtettek mindenütt, ahol gyökeret vertek: hogy híven e nagymúltú városnak régi történelmi tradícióihoz, a magyar szellemű művelődés ápolásával forrasszák magasabb erkölcsi egységbe tanítványaiknak lelkét s a magyar nyelv tanításával, a magyar érzés és gondolkozás kifejlesztésével adjanak biztos alapot a gyermeki léleknek az ismeretek elsajátításához s alakítsák ki tanulóik egészséges lelki világát.

* Methodus instituendae iuventutis apud Scholas Pias (kéziratban).

** Methodus instituendae iuventutis apud Scholas Pias in Hungaria 1757.

*** A piaristák 1788-ig a Szent Demeter-templom plébániájának teendőit is ellátták.

A szerb betelepített lakosság túlsúlyára nézve jellemző, hogy az a kath. egyházi körmenetek kigunyolására zavargásokat rogtönzött, amelyeket csak katonai karhatalommal tudtak elfojtani.

Nagyrészt töretlen úton járnak, mikor ebben az irányban tevékenykednek, de a hatás, amelyet kiváltottak, következményeiben beláthatatlan fontosságú volt, mert a nemzeti öntudat kialakításához vezető; az eredmények, amelyeket úttörő fáradozásuk révén ma lemérhetünk, értékelhetünk s bennük gyönyörködhetünk, itt vannak szemünk előtt s láthatók Szeged város színmagyságában, a csorbítatlan hazafias érzés eme nehéz időkben bevehetetlennek bizonyult sziklavárában és a mostani megpróbáltatásokban a hűség próbáját nemesen kiálló Délvidék gyászba borult gyönyörű tájain, amelynek fiai két évszázadon át jórészt intézetünk falai közt nevelkedtek. Csak egy-két ilyen kezdeményezésükre mutatunk rá: Benyák Bernát, a magyar oktatásügy egyik halhatatlan emlékű úttörője már 1777-ben magyar nyelven tartja a szegedi lyceumban bölcsészeti előadásait s növendékei — a közönség álmétködésére — magyar nyelven végzik az ú. n. defendálást, azaz egy általuk választott tudományos tételnek felkért tudós férfiakkal szemben a katedrán folyó megvitalását, beigazolását. 1838-ban a tanári kar azon újabb kísérletét, hogy a lyceumban a vitalkozásokat magyar nyelven tartsák, a helytartótanács tiltja be. II. József németesítő iskolareformjai ellen a végletekig küzdenek. 1816-tól kezdve a szegedi intézetben a magyar történelmet magyarul tanítják és tanulják. Mikor a bécsújhelyi hadapródiskolában felállított magyar tanszékre I. Ferenc királyunk a Kegyesrendtől kér tanárt, arra a rendfőnök Széchy Ágostot jelöli ki a szegedi lyceumból. Már 1769-ben magyar tárgyú színműveket adhatnak elő növendékeikkel magyar nyelven. Horváth Cyrill tanár 1840-ben a lyceumi hallgatók között, akiknek száma ekkor már 250 körül járt, Magyar olvasó és gyakorló iskolát szervez; az itt felolvasott és megbírált dolgozatok javarésze az ifjúság által szerkesztett és kézzel írt két ivnyi lapocskában, a hetenként megjelenő Kisvilág-ban lát napvilágot s a kis társaság már 1844-ben 700 darabból álló könyvtárt mondhat a magáénak.

Az intézetnek 206 éves fennállása alatt a falai között felnevelkedett, százezret meghaladó tanulócsereg, amelynek majdnem fele Bácsbodrog, Temes és Torontál vármegyékből került ki, szétvitte, tovább terjesztelte s családban, iskolában, templomban s a kenyeret és becsülést adó foglalkozásoknak ezer és ezer ágában értékesítette és másoknak átadta az intézetnek lelküket kialakító szellemét, amely valláserkölcös, hazafias és tudománykedvelő volt; amely a Kegyesrend legkiválóbbjainak: a tudomány, irodalom s nevelésügy nem egy büszkeségének és úttörőjének, valamint a magyar tanügy sok-sok névtelen napszámosának lelki kincseiből, Isten dicsőségeért, a haza jövőjéért s embertársaik javáért buzgó lelkéből s fáradtságot, pihenést nem ismerő munkásságából kristályosodott ki.

1921-ben Szeged város vezetősége, nagyközönsége az egész országban szétszóródott tanítványok ezrei meghatott lélekkel ünnepelték az ősi Alma Mater fenállásának 200-ik évfordulóját s tették a hála, tisztelet és elismerés babékoszorúját az intézet homlokára, amely segítette a várost a romokból kiemelni felnevelvén fiait, megosztotta a nehéz napokat s előkészítette a

jobbakat. A fentartó város vezetősége megíratta a jubileum lefolyásának történelét,* hogy ezzel is emléket emeljen az utókor számára „aere perennius“. Záró sorokul az ebben megjelent becses tanulmányok, beszédek és alkalmi cikkek egyik legértékesebbjéből** idézem a következőket: „A kegyesrendi atyákhoz fűz engem minden időkre a tanulói évekből fakadó és lelkeemből soha ki nem pusztuló hála és tisztelet; hozzájuk bilincsel az, hogy a sok ezrek között iskolájukban tanultam meg én is imádkozni és dolgozni, hozzájuk láncol a barátság megértő szeretete, a tudomány és munka megbecsülése“.

Intézetünk tanárai közül 1. rendfőnökséget töltöttek v. töltenek be: Dományi Márk, Egerváry Ignác, Grosser János, Hénap Tamás dr., Kubránszky László, Magyar Gábor, Perczel Imre, Purgstaller József, Somhegyi Ferenc, Szinger Kornél, Szölgyémy János, Tamássy József, Tapolcsányi Gergely.

2. Egyetemi tanárok lettek: Alber János, Balanyi György dr., Czirbusz Géza dr., Dugonics András, Horváth Cyrill, Purgstaller József, Reisinger János, Schütz Antal dr., Somhegyi Ferenc, Sulák József dr., Szücs István.

3. A Tud. Ak. tagjaivá választottak: Csaplár Benedek, Horváth Cyrill, Nagy Márton, Somhegyi Ferenc, Schütz Antal dr., Vass József, Szécsy Ágoston.

4. Tankerületi (tényleges) főigazgató volt: Váradai Károly.

5. Irodalmilag működtek: Arányi Béla, Baksay József, Baligó Iános, Bartha György dr., Benyák Bernát, Bertalan Alajos, Biró Imre, Bolgár Mihály, Both Ferenc dr., Budavári József, Csaplár Benedek, Cserép Sándor, Deményi László, Dugonics András, Endrődy János, Farkas László, Fekete Ipoly, Hannulik Ignác, Horányi Elek, Huber Imre, Jalloscopic András, Jászai Rezső dr., Karácsonyi Imre, Katorna Dénes, Keszthelyi László, Korecz Lőrincz, Kovács János, Kövesi Lajos, Magyarász Imre, Markó Béla, Martin Péter, Maywald József dr., Nagy József, Ormándy Miklós dr., Pap János, Perczel Imre, Perlaky László, Pécsy Domonkos, Poruch Antal, Ribiánszky Adolf, Róhrer Antal, Sárváry Béla, Sebes Ferenc dr., Sümeghi Pál, Szabóky Adolf, Szölgyémy János, Szvaratkó Kálmán, Tóth Antal, Tóth János, Trautwein János, Ugróczy Ferenc, Varju János, Várkonyi Endre, Váry Gellért, Végh János, Volly István.

Iskolánk eddigi főigazgatói: Magyar határőrvidéki tankerület: Mészáros Nándor 1874; Szegedi tankerület: Mészáros Nándor 1879, Fehér Ipoly 1882, Platz Bonifác dr. 1892, Szele Róbert dr. 1907, Lippay György dr. 1919.

Iskolánk eddigi igazgatói: Kubránszky László 1821, Demka Sándor 1722, Bencsik Gábor 1729, Pécsy Domonkos 1733, Bielitzky Ágoston 1735, Herach Celestin 1739, Molnár Máté 1740, Demka Sándor 1743, Rosinszky Ambró 1744, Zbrojni Konrád 1745, Frank Ernő 1747, Szabó Lukács 1748, Rátay Egyed 1749, Petráskó Sándor 1755, Szepesy Vazul 1761, Lukács Rókus 1762, Rátay Egyed 1763, Zsigmondovics Illés 1765, Rátay Egyed

* Csaba Jenő dr.: A városi főg. kétszázados jubileumának Emlékkönyve.

** Lippay György dr.: A kegyesrendiek 200 éves működése.

1766, Korecz Órbán 1767, Peck Damescén 1769, Arky Bernát 1770, Szluha Ferenc 1772, Szeitz Antal 1784, Szablik István 1785, Egerváry Ignác 1791, Murányi Ignác 1803, Rakovszky György 1804, Stróbl György 1806, Szenczy Elek 1810, Gál János 1814, Karácsonyi Ince 1815, Gubitzer Ferenc 1819, Spányik Glyczer 1830, Deáky Károly 1833, Gruber József 1840, Katona Dénes 1841, Horváth Cyrill 1844, Sümeghi Pál 1849, Nagy Márton 1850, Horváth Cyrill 1859, Rohrer Antal 1860, Somhegyi Ferenc 1864, Baranyay Zsigmond 1865, Ernyősi László 1867, Bolgár Mihály 1871, Magyar Gábor 1872, Cserép Sándor 1898, Szinger Kornél 1905, Bontó József 1914, Keller János 1914, Prelogg József 1915, Kiss István 1926.

Az iskola növendékei közül főleg tudományos és irodalmi téren kitűntek: vagy az intézettel szorosabb viszonyba vannak.*

Abt Antal egyt. tanár, Aigner Károly dr. főispán, Angyal Dávid dr., egyt. tanár, Bakonyi Károly szinműíró, Balassa József író, Berger János dr. egyt. tanár, Beszédes József író, akadémikus, Bokor Pál h. polgármester, Bonnaz Sándor csanádi püspök, Csemegi Károly kuriai tanácselnök, Cserép József dr. egyetemi m. tanár, Cserép Sándor író, a gimn. igazgatója, Czimer Károly dr. történetíró, Damokos László költő, Dáni Ferenc főispán, Debreczeni János kanonok, az intézet nagy Mecenása, Degré Alajos író, Dugonics András író, egyet. tanár, Erdélyi Zoltán költő, Gaál Endre dr. kultúr tanácsos, Hanusz István író, Hám Antal dr. piarista rendfőnök, író, Hencz Károly író, politikus, Herczeg Ferenc író, Herczegh Mihály dr. egyet. tanár, báró Herczel Manó dr. orvos, Holló Lajos politikus, író, Horváth Döme kuriai bíró, Horváth Mihály történész, csanádi püspök, közokt. miniszter, Huszka Ernő zeneművész, Huszka Jenő író, zeneszerző, Ivánkovics János püspök, Jancsovits Jenő költő, Jászai Géza püspök, történetíró, Juhász Gyula költő, Kalmár Endre piarista rendfőnök, író, Katona József, a Bánk bán szerzője, Kármán Mór dr. egyt. tanár, Kelemen Béla v. belügyminiszter, Kenedi Géza író, Kiss János egyet. tanár, író, Klapka György honvéd-tábornok, Klauzál Gábor 48-as miniszter, Kondor Gusztáv egyet. tanár, Kószó István ny. államtitkár, Lázár György dr. polgármester, Lippay György dr. tank főigazgató, Liptai Imre író, Löw Imánuel dr. szónok, író, Magyar Gábor rendfőnök, Maróczy Géza sakkművész, Maróthy István keleti utazó, Mezőffy Ágoston író, Mihálovics József zágrábi biboros-érek, Miskolczy István dr. egyt. m. tanár történész, Molnár Jenő író, Návay Tamás főispán, Németh József püspök, Nyilasy Sándor festőművész, Ormos Zsigmond író, főispán, Osztrovszky József kuriai bíró, Pálffy Ferenc polgármester, Reitter Ferenc akadémikus, Reizner János történész, Remellay Gusztáv író, Révai Miklós egyetemi tanár, író, Rónay Jenő főispán, publicista, Schlauch Lőrinc biboros püspök, Schütz Antal dr. egyet. tanár, akadémikus, Schütz János dr. orvos egyet. m.

* Részben mélt. és főt. Szinger Kornél ny. Rendfőnök, az Intézet volt igazgatójának adatai alapján.

VIII

tanár Somogyi Szilveszter dr. polgármester, Staud János min. tanácsos, író, Sugár Viktor orgonaművész, Szabó László dr. egyet. m. tanár, író, Szalay Péter postás távirda-főigazgató, Szentkláray Jenő történetíró, akadémikus, Szávay Gyula költő, Szende Béla honv. miniszter, Sz. Szigethy Vilmos író, Tallián Béla v. miniszter, Telbisz Károly temesvári polgármester, Terescsényi György író, Than Károly és Wartha Vince egyet. tanárok, Tóth János a népnevelés szegedi apostola.

dr. k. j.

II.

A TANULÓIFJUSÁG AZ ÖNTUDATOS, GYÜMÖLCSÖZŐ
NEMZETI ÉRZÉS SZOLGÁLATÁBAN.

DR KÁROLYI JÁNOS
KEGYESRENDI TANÁR.

BEVEZETÉS.

Kedves tanulóifjak!

Az országunkat — eme vérrel szerzett, nehéz századokon át szenvedéssel, küzdelemmel megtartott és újra, meg újra megváltott szent örökségünket — megcsonkító, gyászos trianoni békeszerződés elismerésének kierőszakolása óta egy vágy, egy óhajlás tölti el minden hazáját szerető, öntudatos magyar ember lelkét: visszaszerezni bármi áron elrabolt drága országrészeinket, amelyeknek siratására nincs elég könnyünk; helyreállítani az imádott haza egységét; küzdeni, szenvedni s ha kell meghalni, ha úgy kívánja a felséges cél, amelynél nagyobbat, fel-emelőbbet az emberi lélek nem tűzhet ki maga elé. A trianoni gyilkos béke által a lelkünkön ütött sebek az évek múlásával egyre mélyebbek és égetőbbek lesznek, amint a megoperált beteg is csak később érzi a szétvágott izmok és idegek metsző fájdalmát. A trianoni béke kierőszakolásakor csodálkozva és meglepődve állapították meg az akkoriban nálunk tartózkodó idegenek, hogy a legnagyobb nemzeti tragédiák ezen egyike nem váltotta ki a rettenetesen sújtott magyarság lelkéből a fájdalom, a bánat és kétségbeesés megnyilvánulásának azon fokát, amelye a veszteséghez mértén várni lehetett volna. Pedig könnyen megmagyarázható ez a szokatlannak látszó jelenség! Nemzetünk lelkülete nem hajlik a theatrális érzelmi kitörésekre. De csalódna, aki ebből a hazafias érzés hiányára, fatalizmusra vagy reménytelenségre következtetne. Népünk az ő gyászát némán, férfiasan, méltósággal viseli; nem tüntet azzal. Befelé gyászol, de éppen ezért szívét erősebben megmarkolja a veszteség, a fájdalom, hiszen a befelé elsírt könnyek a legfájóbbak. Mi nagyon jól tudjuk, hogy azon a rettenetes napon gyászolt minden magyar ember s a komor férfiak dacos tartásából, a gyászruhás nők hangtalan szomorúságából nagyon jól ki lehetett olvasni, hogy a történelmi tragédiák egyik legnagyobbika zúdult szerencsétlen országunkra, nemzetünkre.

Másrészt viszont a békeszerződésnek minden képzeletet felülhaladóan brutális, igazságtalan, történelmi jogot, nemzetiségi elvet lábbal tipró, gyűlölettől szikrázó rendelkezései, az ország kétharmad részének, Magyarország történelmileg s közgazdaságilag legfontosabb vidékeinek lekapcsolása, nemzetünk koldussá tétele, legszebb, legrégebb s legmagyarabb városainkkal együtt majdnem négy milliónyi magyarság elszakítása a nemzet testétől annyira hihetetlennek, elképzelhetetlennek látszott, hogy nehéz volt hinni ennek a békének maradandóságában.

De amint mulnak az évek, a veszteség minden nappal fájóbb s elviselhetetlenebb. Látnunk kell, hogy a győzők országunk elszakított részein mindjobban berendezkednek, a bennünket körülzáró és fojtogató

vasgyűrű nemhogy gyengülne, hanem napról-napra erősödik s ellenünk újabb és újabb katonai megegyezések és szövetségek létesülnek; hogy a béke területi rendelkezéseinek gyökeres megváltoztatásáról még az entente irántunk jóindulattal viselkedő tagjai sem akarnak hallani s a veszteség egyre nagyobb és tragikusabb arányokban bontakozik ki előttünk. De viszont hatalmába keríti lelkünket egy gondolat: minden áron visszaszerezni a haza ezeréves határait, a mi jogos tulajdonukat, drága szent örökségünket, ezeréves történelmünk színhelyeit, ahol minden porszemet magyar vér öntözött s amelyek a hazáért elhullottak óriási temetői s ahol minden város, falu, templom, rom, ösvény hőskről s a haza területének megmaradásáért hozott rettentő áldozatokról beszél. Nem is csoda! Hiszen a világtörténelemben szinte példátlan az a veszteség, amely bennünket ért! Mintha a tenger árja borította volna el körskörül a határok mentén hazánk területének javarészét s temette volna néma hullámai alá örökre Pozsonyt és a Csallóközt; a Vág völgyét és Kassát; a Felső-Tisza mentén Munkácsot és Szalmárt, Máramarost és Erdélyt a Székelyfölddel és a Maros völgyével; Temesvárt és a magyar Golgothát, Aradot; Fiumét s Nyugat-Magyarország gyönyörű lapályait s erdős-lombos dombvidékét s zöldelő hegyeit; úgy érezzük magunkat a hazának megmaradt területén, mint kicsiny szigeten, amelyet a háborgó s mindenünket elnyelő tenger hullámai egyre csapkodnak és ostromolnak folytonosan. Vértelen ajakkal, sápadozó arccal halljuk és olvassuk a rettentő idegen neveket, amelyekre a nekünk szent helyeket elkeresztelték s a régi nevek, amelyeket ezer esztendő minden gyásza és dicsősége, sok bánata és kevés öröme övez, csak sziveinkben élnek már; nem is pusztán nevek azok már, hanem veszteségünknek, gyászunknak, megaláztatásunknak, de viszont az igazság diadalába és a jog halhatatlanságába vetett reményeink örök symbolumai.

Nehéz elgondolni, hogy mi van Csonkamagyarország és a történelmi Magyarország határai között, ahonnan elnyomott testvéreink jajszaván kívül egyebet alig hallunk. Van-e öntudatos, hazáját szerető magyar ember, aki elhiszi és belenyugszik, hogy ott már Románia, Csehszlovákia, Jugoszlávia és az osztrák köztársaság területe van? Hogy millió és millió magyar és még több nemmagyar anyanyelvű testvérünket könyörtelenül elszakította tőlünk egy botor és meggondolatlan békeszerződés, amelyet a kereszténység fennállása óta szinte példátlan terrorizmussal a legyőzött szerencsétlen nemzetekre rákényszerítettek, de amelyet az önmagára eszmélő, a jog és igazság talajára visszatérő emberiség szégyenérzettel fog a békeokmányok sorából kitörülni s fogja azt megtagadni, mint ahogy megtagadta ahhoz hozzájárulását az amerikai szenatus. Egy véres, soha be nem gyógyuló seb a haza elszakított területe a magyarság lelkén, amelyet letörülhetnek a térképekről, a hivatalos iratokról, kitéphetnek a hatalom parancsszavával a tankönyvekből, de sziveinkből ki nem téphetik soha; be van égetve az minden magyar ember lelkének legmélyébe s nem fog

begyógyulni soha. Történelmünk minden sora bizonyítja, hogy a sors nem kényeztetett el bennünket. Megeshetik, hogy nemcsak a mostani generáció fogja hordani a magyar Golgotha rögös és verejtékes útján a Trianonban ácsolt súlyos keresztet, hanem az utánunk jövő generációk is. De ezek sem fogják az elszakított részeket egyébnek tekinteni, mint börtönnek, amelyből sanyargatott testvéreink jajszaván kívül csak a rombolás és pusztítás zaja hallatszik hozzánk. A megszállók barbár kézzel rombolják, pusztítják és irtják mindazt, ami a régi, jogos tulajdonosra emlékeztet s amit a magyar nemzet ezer esztendő kegyetlen, Európát s a keresztény kulturát védelmező harcai között megmenteni s a nehéz idők elmúlása után verejtékes munkával anyagi és szellemi téren alkotni tudott. Az utódok előtt szent lesz az apák fájdalma, sérelme és szenvedése s az anyák könnye! A saját sérelmeiket elfeledhetik, de az elődökét soha! A haza épségéről, csonkítatlan területéhez való legszentebb jogáról egy nemzet sem mondhat le, mert nincs is joga a lemondáshoz. Nem fogja megtenni a magyar sem! Hőzáját szerető magyar ember Magyarország történelmi határaitól le nem mondhat. A reményt, hogy hazánk területe újból egy, osztatlan és csonkítatlan lesz s elszakított testvéreinket újból szívünkre ölelheljük, soha fel nem adhatjuk, mert ha ezt megtennők, nemzetünk jövőjéről mondanánk le.

De ezzel kapcsolatban parancsolólag nyomul egy másik kérdés is előtérbe, feleletet vár és követel, komoly, kielégítő feleletet, amely abc-je legyen a munkás, tevékeny hazaszeretetnek, útmutatója a kételkedőnek, bátorítója a csüggedőnek, világító fáklya a tudatlannak. Mit kell tennünk, hogy az integer Magyarország helyreállítását zajtalan, csendes, de cél-tudatos társadalmi munkával előkészítsük, azaz az ehhez feltétlenül szükséges nagy erkölcsi és szellemi erőket megteremtsük, kifejtsük és elraktározzuk? Hogyan kell dolgoznunk nem ötletszerűen, hanem hajszálnyi pontossággal megállapított program szerint, nem üres frázisokkal, hangzatos szólamokkal, gyűlésekkel? Melyik az az út, amelyen haladnunk kell, hogy el ne tévedjünk, hanem biztos eredményeket érjünk el, amelyeket nem befolyásolhatnak a körülmények, az entente-bizottságok, a külpolitikai helyzet, avagy szegénységünk? Melyek azok a szellemi értékek, amelyek el nem veszhetnek, amelyeket tőlünk el nem vehetnek s amelyek csalhatatlanul, szinte matematikai pontossággal meghozzák gyümölcseiket? A középiskolák és egyetemek falai közt sokszor a leg-sivárabb viszonyok közt éhezve és fázva dolgozó ifjúság lelkében lobogó lánggal ég a csonkítatlan haza eszméjének szent tüze; minden pillanatban készek fegyvert ragadni, küzdeni s ha kell, meghalni a haza egységéért; élemedett, őszbe borult férfiak: a kassai veressipkásoknak, a Felső-Tiszavidék kurucainak utódai, ma számkivetett menekültek, az elűzött, a hontalanná tett székeltek, a délvidéki németek, a hűséges szepesiek szeméből az elszánt akarat és a kemény elhatározás acélos fénye lükkö-ződik, mintha csak azt mondanák: Én is ott akarok lenni fegyverrel

kezemben a felszabadító sereg névtelen katonái között, akik imádozták szülőföldem, rabságban tengődő testvéreim felszabadítására indulnak. Meg kell velük érteni, hogy bár a külpolitikai helyzet olyan, hogy belátható időn belül nem remélhetjük országunk egységének helyreállítását, azonban zajtalan, csendes, kitartó munkával a felszabadítás nagy munkáját előkészíthetjük s így annak végtelenül fontos szolgálatokat tehetünk.

Röviden megfelelhetünk a feltett súlyos kérdésekre. Hazánk sorsa, nemzetünk boldogulása, szóval egész jövőnk altól függ, hogy mennyi erkölcsi erőt tudunk az intéger Magyarország eszméjének szolgálatába beállítani. A mai generáció erkölcsi erői erre a nagy, a nemzet egész jövőjét átfogó, s ennél fogva minden erejét igénybevevő célra elégtelenek. Ezeket az erőket meg kell teremteni s a meglevőket, amelyek még csak csírákban vannak meg, ki kell fejleszteni; azután pedig az egyetlen nagy célnak: a haza feltámasztásának szolgálatába beállítani.

Az eliport haza gyalázatának, gyászának, a szív legnemesebb érzése: a hazaszeretet megcsúfolásának és labballiprásának a legteljesebb mértékben való átérzését, ennek az érzésnek lelkünk uralkodó eszméjévé való kristályodását: munkára, teltre, mindenünknek, sőt még életünknek is örvendező lélekkel való feláldozásra hevítő kisugárzását s a szenvedő nemzetünk hasonló gondolkozású fiait egy szent, széltéphetetlen testvéri szövetségbe fűző erejét: irredentizmusnak nevezzük.

Ez a haza- és fajszeretnek leglisztább, legnemesebb formája, mert a fogalomnak lényegét az eszmének minden erőnkkel, önzellenül, a legteljesebb áldozatkészséggel való szolgálata teszi. Ez a nagy eszme azonban csak akkor lesz gyümölcsöző, igazi értéktermelő tényezővé, ha az egész nemzet legnemesebb szerveit áthatja: annak színe-javát zászlaja alá toborozza. Csak természetes tehát, hogy ezért elsősorban a nemzeti virágára, ifjúságára van szüksége. A magyar ifjúságból főleg a tanuló-ifjúságnak kell rohamcsapatának, elit-gárdájának lenni, mert ha ez az eszme nem bírja a tanuló-ifjúságot magának megnyerni, elsorvad, életképtelenné lesz. A magyar irredentizmus eszméjének pedig nem szabad zátonyra jutni, mert ez nemzetünk végső pusztulását, halálát jelentené. Azért kell, hogy ennek az eszmének bátor katonája, önzellen és öntudatos híve legyen minden egyes tanulóifjú; olyan híve, akinek van tanulása, képessége, ügybuzgalma az eszmének másokat is: a különbözőket, a kevésbé tanultakat és a lévtanítók által rossz útra vezetett és hazafias érzésükben megingatott honfitársainkat megnyerni.

1. A magyar irredentizmus.

A trianoni béke következtében új fogalom, új név került a magyar nép köztudatába. A századokon át szétdaraboltan tengődő, idegen hódítók lába alatt nyögő olasz nép lelkéből fakasztották ki a szenvedés, a megálázás kegyetlen vesszőcsapásai az „Italia irredenta“ fogalmát annak a nagy feladatnak jelzésére, hogy a fel nem szabadított, meg nem váltott

Itália érdekében egyesülni, egy nagy szövetségben kell tömörülni Olaszország minden fiának s minden küzdelemre s áldozatra készen kell lenni a haza érdekében. Ez az eszme nemcsak teljesen áthatotta az olasz haza fiait, hanem a láthatatlan egység erkölcsi, széltéphetetlen kötelékeivel fűzte szent testvériségbe őket még akkor, mikor az olasz egység fizikai, tényleges megvalósítására gondolni sem lehetett. Ez az eszme lett az olasz politikának irányítója, ennek szolgálatába kellett szegődni kormányoknak, államférfiaknak, sőt a fejedelmi udvaroknak is, mert ez az eszme akkora erkölcsi erőnek a tiszta hazafiság tüzeiben történt egybeolvadását és oly tiszta, ideális célnak megvalósulásra való beállítását jelentette, hogy érvényesülését meggátolni nem lehetett. A társadalom összes erőit e cél érdekében állította be s ezáltal képes lett megszabni a kormányok külpolitikájának irányát s háttérbe szorítani minden más érdeket. Az irredenták szövetsége áldozatokra való minden tekintet nélkül küzd a magasztos eszme megvalósulásáért, szembeszáll az osztrák börtönök iszonyataival, a halállal; nagytehetségű, elszánt akaratú vezéreket is talál, mint Garibaldi, Cavour és mások, akiknek vezetése alatt diadalát lázas, megfeszített munkával készíti elő s a külpolitikai helyzet kedvére fordultával temérdek vér és küzdelem árán meg is valósítja.

Az irredentizmus neve bár új, de maguk az eszmék, a törekvések: az elnyomó hatalom iránti gyűlölet, az idegen hódító rabigája alatti szenvedő honfitárs iránti részvét és szeretet, az elszakított hazai tájak iránti kimondhatatlan sóvárgás, a honfibanat, a minden áldozatra kész teltvágy, a harag és ekeseredés, amelyeket ez a név egységbe foglal, nem újak a magyar történelemben; 1526 óta, amikor Magyarország egysége szétszakadt, a magyarság minden törekvése, minden cseledeete az ország egységének helyreállítására irányult és még az akkori társadalmi berendezkedés és rendi széttagoltság mellett is áthatotta nemcsak a kiváltságos nemesi osztályt, hanem a szegény, tanulatlan, alávetett helyzetben élő jobbágyságot is. Magyarok érezte és vallotta ez magát a a török hódoltsági területen is és ha egyebet nem is tehetett az egység helyreállítása érdekében, de adóját önkényl, kényszerítés nélkül befizette a királyi kincstárba is, bár a török számára is volt fizetnivalója elég. A szétrongyolt haza kétségbeejő állapota már a 16. században meghihleti a magyar lyra és elbeszélő költészet legelső művelőit. Balassi Bálint dalaiban ugyanaz a kesergő honfibanat s ugyanaz a minden áldozatra kész honszeretet szólal meg, mint mostani lyrikusainknál :

„Oh szegény megromlott s elfogyott magyar nép
 Vitézséggel, névvel, hirrel vagy igen szép
 Kár, hogy tartatol úgy, mint senyvedendő kép
 Előmeneteledre nincs egy útid is ép.

— — — — —

Hazádnak szép vége mindenütt csonkán áll,
 Sereged szép száma fogy, romol s szállton száll.
 Inséged nő s árad; véled egy ágyban hál,
 Bő étkeid helyett rakódik apró tál.“¹⁾

Ugyanígy énekel Gyöngyösi is²⁾:

Veszni tért kis hazánk, forgasz mely sok kockán
 Hányfelé vetett már a szerencse sarkán
 Hol egy ellenségnek, hol másnak vagy markán
 Régi, szép épséged, mely miatt áll csonkán.

— — — — —
 — — — — —

Midőn megszemlélem sok romlott bátyáját
 Szegény országomnak, s megtompult szablyáját,
 Szélvész közt habozó bujdosó bárkáját,
 Sóhajtással mondom keserves nótáját.

Ugyanez a kesergő hang a haza romlott állapota miatt szólal meg a végbeli vitézek és kapitányok leveleiben, de kicsendül belőlük a harcra, küzdelemre sóvárgó szenvedélyes vágy s az életnek kész örömmel való feláldozása, ha ezzel a haza sorsán segíthetnének. Az ország egységének helyreállítására irányuló kitartó törekvést kimutathatjuk államférfiaink minden cselekedetében, ha a legélesebb ellentétben álló pártok élén csatáztak is. Ez volt a végső célja a külföldi összeköttetésekre támaszkodó erdélyi fejedelmeknek épúgy, mint a Habsburgok megingathatatlan híveinek: Pázmánynak, Eszterházy Miklósnak és a többieknek. Az a tudat, az a meggyőződés, hogy a magyarság léte, jövője csak az egységes Magyarország keretein belül biztosítható és a nemzetnek az ország egységének visszaállításáért mindent feláldozni kész hajlandósága mentelték ki a századok szörnyű megpróbáltatásaiból az integráns Magyarországot.

A haza területének az a szélszakítása tehát, amely szükségszerűleg kiváltotta a nemzet fiainak lelkéből azon eszméket és törekvéseket, amelyeket ma egy történelmi kifejezéssel irredentizmusnak nevezünk, nem új dolog Magyarország történetében. De újak s — sajnos — összehasonlíthatatlanul kedvezőlenebbek a viszonyok, amelyek között hazánk újabb megpróbáltatása ránk szakadt, komorabbak a kilátások s foszladozóbb a remény arra, hogy a helyzet rövid időn belül megváltozik. Akkor a keresztény kultúrának esküdt ellensége, a török szakította szét

¹⁾ A magyar nemzet romlott állapotjáról. Remekírók Képes Könyvtára 23. k.

²⁾ Márssal Társalkodó Murányi Vénuszról való előljáró Beszéd, u. o.

az ország egységét Buda elfoglalásával s az ország közepének behódoltatásával és bár a nyugati hatalmak tényleges segítséget nem adtak élet-halál harcát vívó nemzetünknek, de Európa rokonszenve velünk volt, amelynek előbb-utóbb tényleges segítségben kellett megnyilatkozni. Ma a nyugati hatalmaknak a világtörténelemben szinte példátlan erős szövetése tépte szét hazánkat s tette nemzetközi szerződések útján nemzetünk esküdt ellenségeinek tulajdonává s sajtójuk legnagyobb része egészen napjainkig a civilizáció vívmányának s az emberi haladás egy hatalmas lépésének tekinti a trianoni országrablást.

Akkor uralkodóházunk volt a honfiúi reménység leghatalmasabb záloga. A trón körül csoportosult magyarság meg volt győződve, hogy a Habsburg-ház, amint a külpolitikai helyzet kedvezőbbre fordul, összeméri fegyverét az ozmán világhatalommal. Történelmi tény, hogy a franciák által — érthető célból — a végletekig szított 30 éves vallásháború és XIV. Lajos Németország ellen intézett hódító hadjáratai voltak azok a leküzdhetetlen akadályok, amelyek az uralkodóházat a törökkel való leszámolásban hátráltatták. Ma minden jog és igazság arculcsapásával, erőszakkal távolították el koronás királyunkat országa területéről s a szerencsétlen nemzettel, hogy a megalázás és gyötrelem pohara színig teljék, meghozatták a trónfosztó törvényt nem azért, hogy a Habsburgokat megbüntessék, mert hiszen a boldogtalan IV. Károlyt a legnagyobb hypokrizissal sem lehet a háborúért felelőssé tenni, de azért, hogy országunkat ezzel is gyengítsék, az országban a belvillongásoknak új forrását nyissák meg, az elhódított részek összetartozásának egyik leg-erősebb sarkkövét semmisítsék meg, s így azokat a maguk számára mindörökre biztosítsák s a magyar nemzetnek „Szélvész közt habozó bujdosó bárkáját” iránytű nélkül taszítsák ki a végtelen tengerre. 3 milliónyi magyar testvérünk, a velünk évszázados közösségben jóban-rosszban együtt élő német, tót és ruthén testvéreinknek a magyar hazától megkérdezésük nélkül, minden Isteni és emberi jog lábbal liprásával történt elszakításába, kegyetlen elnyomásába, nemzetiségének, vallásának kegyetlen üldözésébe bele nem nyugodhatunk, ha nemzet akarunk maradni s számot tartunk a művelt népek s az utókor becsülésére és tiszteletére.

A magyar irredentizmus lényege és célja azt követeli tőlünk, hogy a nevében egységbe foglalt eszméknek, törekvéseknek és céloknak önzetlen, fáradhatatlan, fanatikus hívei, terjesztői, apostolai legyünk, hogy minden erőnket, összeköttetésünket, ékesszólásunkat, nélkülözhető anyagi eszközeinket az irredentizmus szolgálatába bocsássuk azzal a célzattal, hogy öntudatos, meggyőződéses hívévé, katonájává tegyük a gyengéket, a habozókat, a kételkedőket s — ami a legnehezebb — a cinikusokat, hogy az igazság egyszerű de ellenállhatatlan fegyverével: okokkal, tényekkel, az élet és a történelem nyújtotta bőséges adatok felsorakoztatásával gyűjtsünk egy táborba minden magyar embert, mert hiszen az

egységben van az erő. De hogy ezt megtehessek, fanatikusan kell hinnünk abban, amit propagálunk, mert ez a hit, ez a rendületlen meggyőződés lesz a meggyőzésnek egyik végtelenül fontos tényezője: a subjektív erő; a rendszeresen csoportosított, megválogatott érvek ugyanis bármily világosak, meggyőzők legyenek is, hidegen hagyják a hallgatót, ha nem járul hozzájuk a meggyőződés suggeráló ereje s a fanatikus hit annak igazságában, amit hirdetünk.

Az irredentizmus, a hazafias érzületnek ez a gyönyörű virága csak abban a lélekben virágozhat ki, amelyben megvannak hozzá az alapkéllékek: a léleknek kellő kiművelése, előkészítése, az erős nemzeti érzésből, a nemzeti múlt s a sivár jelen tüzetes tanulmányozásából és egybevetéséből kialakuló nemzeti öntudat, amely azonban csonka, ha nem járul hozzá a teljes készség a haza szent érdekeinek minden erőnkkel, ha kell, a legnagyobb áldozatok árán való szolgálatára.

Hogy azonban hazafias érzésünk nemzeti öntudattá, minden áldozatra kész tettvággyá fejlődjön, erősödjön és tökéletesedjen, ehhez első sorban szükséges, hogy tisztába jöjjünk a háború kitörésének okaival, azaz megbizonyosodjunk, hogy a háború kitörését korántsem a porosz imperializmus idézte elő, hanem történeti, földrajzi és gazdasági okok elháríthatatlan következménye volt az, amely elől sem hazánk, sem Németország ki nem térhetett. Azután meg kell ismernünk a háborút befejezni hivatott béke gyilkos, hazánkat a sír szélére taszító rendelkezéseit s elménken át szívünk legmélyébe kell kiirthatatlanul bevésnünk a magyarság örök elvitathatatlan jogát a tőlünk elszakított területekhez, amelyeken a nemzetiségeket külön rendelkezési jog egyáltalában meg nem illeti. Három és fél millió elszakított magyar testvérünk sorsa kell, hogy örökké foglalkoztasson bennünket s a lehetlent is meg kell kísérelnünk, hogy nyelvüket, nemzetiségüket megtarthassák.

Hinnünk és hirdetniük kell tehát: 1. Magyarország területéhez a magyar nemzetnek elvitázhatatlan joga van a hódítás, a szervezés, ezeréves szakadatlan birtoklás, a megvédéseért folytatott rettentő küzdelmek és áldozatok, szóval a történelmi jog alapján 2. A magyar faj ennek a földnek az itt lakó idegen fajú népek valamennyienél régibb s ezért ősi lakója, tehát egyedül jogos birtokosa, míg a többi népek csak későbbi bevándorlók, vendégek ivadékai. 3. Magyarország mai megcsonkított, legértékesebb területeitől megfosztott állapotában fenn nem maradhat, mert lakosságának megélhetését nem biztosíthatja s védhető határok hiányában játéklabdája a környező ellenséges népeknek.

I. A világháború.

1. Az előzmények. A háború.

A közvetlen háború előtti európai politika főtörekvése az volt, hogy a német túlhatalom s az európai békét állandóan felbomlással fenyegető német imperializmus hangzatos jelszavaival egységes frontba tömörítse azo-

kat az államokat, amelyekre Németország hallatlan előretörése főleg gazdasági téren kényelmellenné vált. Ez a politika nagyszerű eredményeket ért el azáltal, hogy eleinte titkon, később nyíltan is támogatta a Balkán-államoknak nemzetiségi, területi és hatalmi aspirációit, amelyek a soknyelvű, heterogén lakosságú monarchia szétrobbantásában jelölték meg céljaik teljesülését. Ennek a politikának motorja a francia revanche-eszme volt. Ennek az eszmének tartalmát és létjogosultságot az adott, hogy újból a francia nemzet azon évszázados törekvéséből táplálkozhatott, hogy az egységes Németország szétrobbantásával törje át a Franciaországot Európa belsejéről elzáró falat s szerezzék vissza a frankfurti békében elvesztett európai hegemoniát. Amint ezen törekvéséhez a múltban is talált szövetségeseket és érdektársakat, megtalálta ezt a közelmúltban is. Elsősorban is az ázsiai politikájában véres kudarcot vallott Oroszországban, mely a szláv aspirációk fokozott támogatásával iparkodik megingatott tekintélyét az európai koncertben helyreállítani s a politikai alakulásoknak az ő érdekeinek megfelelő irányítást adni s kész örömezt szövetkezni Franciaországgal, mely e szövetkezés fejében óriási kölcsönökkel siet harcképesé tenni a megingott északi kolosszust. A francia revanche-eszme azonban egész Európát uraló politikai kérdéssé akkor válik, amikor sikerül a németellenes frontba tömöríteni Angliát s azon kisebb államokat, amelyekre a német nagyhatalom, imperializmus, s ipari és gazdasági fejlődés veszélyes vagy kényelmetlen volt. Az orosz-francia és angol érdekközösség a világtörténelem egyik legerősebb szövetkezését hozta létre, amely természetesen felvetette a Balkán-probléma orosz érdekeknek megfelelő megoldását is: azaz Törökország és a monarchia szétrobbantása által elégíteni ki Szerbia, Montenegró és Románia nemzetiségi, területi és hatalmi aspirációt s megszerezni meg Oroszország számára Konstantinápolyt. A cél, melyeknek megvalósítása Európa három nagyhatalmát szövetségbe fűzi: a német-francia kérdés végleges megoldása kapcsolatban a Balkán-kérdés megoldásával. Nagyobb, súlyosabb, következményeiben mélyebben járó problémákat a nyugat-római birodalom megdőlése óta egy államszövetség sem vett fel programjába. Egyik sem új koncepció! Mindkettőnek megoldására történtek már évszázadok óta kísérletek, amelyek véres háborúkat, nyomorúságot és az emberiség fejlődésében rémítő visszaesést idéztek elő, de a kérdéses problémákat meg nem oldották. A török kérdés megoldása Nagy Péter óta Oroszország nyílt és titkos programja, amelyért Nagy Péter és utódai nehéz és véres háborúkat viselnek s ha Európa ellenzése következtében nem is tudják céljukat megvalósítani, de annyit elérnek, hogy Törökország évről-évre gyengül s a török fenhatóság alól felszabadult Balkán-államok benne tisztelik legfőbb patrónusukat s egyre vakmerőbbek és követelőbbek lesznek Törökországgal szemben.

A német-francia ellentét megoldása, jobban mondva Franciaország azon törekvése, hogy Németországot megtörje és szétzúzza: idézte elő

a legvéresebb és Európát leginkább sújtó háborúkat: I. Ferenc és V. Károly véres mérkőzését, ami a törököt Magyarországra zúdította és a török hódoltságot állandósította; a szörnyű harmincéves háborút, amely vallásháborúnak indult, de a francia beavakozás nyújtotta ki s telte az Európát sújtó legnagyobb csapások egyikévé; XIV. Lajos rabló háborút a politikailag tönkretett és fejlődésben generációkra visszavelett német nép megrablására, amelyekből az elszász-lotharingiai kérdés születte meg; Napoleon Poroszország, valamint Ausztria megalázása után a Rajnai Szövetség megteremtésével Németország negy részét a francia politika szolgáláiba állítja; végül a 70/71-i mérkőzés, amelyben a háborút kiforszírozó francia külpolitikát ugyanazon cél vezelte, mint régen: Németországot megsemmisíteni s ezt leghívebben kifejezi a háborút népszerűsíteni hivatott szállóige: Bosszú Szadováért! (Bosszú Ausztria leveréseért!). Ime ez a két kérdés az, melyért évszázadok óta a legtöbb vér folyt, amely Európát állandó csatatérre tette s a háborús pusztítások iszonyataival: dögvésszel, éhhalállal, ártatlan lakosok lemészárolásával, virágzó lartományok, városok barbár feldulásával töltötte el s amely háborúkhöz képest a többi, amelyeket a történelem az újkor folyamán feljegyez, csak másodrangú mérkőzés, lényegtelen epizód. A francia telhetetlenség, amelynek mindig sikerült ezeket az igazságtalan és kegyetlen háborúkat idegen területen lebonyolítani és megvívni, pusztulással töltötte el századokon át Európát, az emberi civilizációt visszavetette s az emberi fejlődést, békét gyökerében támadta meg.

Amint említettem a német-francia és a Balkán-probléma megoldása egy hatalmas frontba tömörítette a legnagyobb két nyugati és keleti nagyhatalmat s oda vitte hozzájuk mindjárt kezdettől fogva Szerbiát és Montenegrót, valamint Belgiumot. ¹⁾

Ennél fontosabb, következményeiben messze kihatóbb program megvalósítására az újabb történelemben még nem vállalkoztak. Nemcsak Európa térképének egészen új megrajzolásáról volt itten szó, hanem a leveretésre és megsemmisítésre ítélt államok romjain új államok kialakulásáról, apró, számba alig vehető államocskák óriási területi megnagyobbodásáról s az eddigi hatalmi alakulatok teljes és gyökeres megváltoztatásáról, amik következményeikben nemcsak Európára, hanem az egész emberiségre óriási fontosságúak voltak.

A cseh függetlenségi és elszakadási törekvéseket, amelyeknek fáradhatatlan propagálása Amerikában és a nyugati államokban nem csekély eredményeket ért el, ha ez egyelőre csak a népek rokonszenvének kivívásában nyilatkozott is meg, szintén számításba vették az entente-politika intézői s így az egész szlávtság támogatását megszerezte az entente-diplomácia azáltal, hogy Németország és a monarchia romjain a

¹⁾ Die grosse Politik der europäischen Kabinette. Sammlung der diplomatischen Akten des auswärtigen Amtes.

szláv-népek és államok összes területi és faji aspirációinak a legteljesebb mértékben való kielégítését helyezte kilátásba.

A létükben fenyegetett központi hatalmak: Németország s a monarchia diplomáciája a háború kitörése előtt összehasonlíthatatlanul gyengébbnek bizonyult azáltal, hogy a dolgokat idáig fejlődni engedte; hogy a legkülönbözőbb érdekek ily mesteri összeegyeztelésében az ellentéteket, amelyek minden bizonnyal megvoltak, felfedezni, kihasználni s nagyobbítani is nem bírta. Csakis úgy érthetjük meg a dolgot, ha feltételezzük, hogy nem volt a dolgok lényegével tisztában. A germán óriás a 66-i és a 70/71-i diadalok félelmes nimbuszával övezetten, bizakodva hatalmas gazdasági fellendülésében, a nemzeti élet példátlan renaissanceban s óriási népének büszke önérzetében s hadseregében, melyet győzhetetlennek tartott, szemrebbelés nélkül tekintett az egyre ijesztőbbben tömörülő viharfelhők elé. Sajnos, nemcsak szövetségesei, hanem maga is szószerint vette Bismarck híres mondását: „Wir Deutschen fürchten nur Gott!“ Pedig sohasem lett volna szabad elfelejtenie, hogy a 70/71-es nagyszerű győzelmet előkészítő, a franciák teljes összeomlását előidéző kisebb ütközetek kimenetele igen gyakran csak hajszálon függött s csak a porosz sereg mintafegyelme s a tisztikar példátlanul önfeláldozó kötelességtudása döntötte el. A monarchia szintén nem hitte, hogy oly gyorsan itt lesz a sorsdöntő óra, amelyben, ha veszít, mindent fog veszíteni. Oly nagy volt a német szövetséges győzhetetlenségében meggyökeresedett hit, hogy a fenyegető örvényt nem látták. A monarchia sorsát intézők közül csak Tisza István volt, ki irtózott a háborútól, amelynek méreteit pedig ő sem sejtette. De valószínűleg élt nemzete sorsáért aggódó lelkében a gyanú, hogy Olaszországot régi vágya a monarchia olasz nyelvű területeinek megszerzésére s Romániát éhsége Erdélyre s a románlakta magyar területekre szintén az entente pártjára térítik, ha az események a monarchiára nézve olyan szerencsétlenül fejlődnek, hogy a beavatkozás számára a kockázat kevés, a nyereség nagy lesz. A központi hatalmak, főleg a monarchia diplomáciája végzetes hibákkal hajtottá még a nagy háború kitörése előtt az entente malmára a vizet. Az első bűne Bosznia és Hercegovina anektálása volt. Ennek a teljesen szláv tartománynak a monarchiába való bekebelezése teljesen ellenkezett a modern állam eszméjével, a szerbség dühét és elkeseredését a monarchia ellen a végsőig feszítette s egyben jeladás volt a Balkán-háború kitörésére, azaz Törökország európai területének szétosztására. A második végzetes hiba volt a monarchia vezetői részéről, hogy Törökország megsemmisítését a Balkán-háborúban ölbetett kezekkel nézték. A teljes indifferentizmus elve helyénvaló lehetett a szomszédok részéről a 66/67-i osztrák-porosz, valamint a 70/71-i német-francia háború alkalmával, de végzetes mulasztás volt a monarchia részéről, amelynek éreznie kellett volna, hogy Törökország legyőzése után ő az utolsó nemzetiségi államalakulat Európában s megdöntésének lehetősége oly mérhetetlen értékeket csillogtat

meg a kapzsi szomszédok előtt, amelyekhez képest a török zsákmány csak szegényes koncnak látszott. Hogy a dolog tényleg így áll, a legvilágosabban bizonyítja az a körülmény, hogy a bukaresti béke után a szerb agitáció a monarchia ellen a végletekig fokozódott s a szerb külpolitika egyedül uralkodó kérdése lett. Bulgária megrövidítése és Románia perfid beavatkozása kitűnő s utolsó alkalmat nyújtott a monarchiának az események irányítására. Bulgária megmentésével elérte volna, hogy a béketárgyalásoknál döntő szava lett volna s a Balkánon az erőviszonyok reája nézve kedvezőleg alakultak volna; amellet a fegyveres beavatkozás mint a monarchia cselekvő képességének hatalmas megnyilatkozása a szerb ábrándokat kellőképen szétoszlatta volna. Oroszország beavatkozásának s ezzel a világháború kitörésének semmivel sem volt ekkor sem nagyobb valószínűsége mint akkor, amikor a monarchia Szerbiát és Montenegrót Albániából kiparancsolta. Ez a beavatkozás elkésett, gyümölcstelen volt, mert egy életképtelen s teljesen szervezetlen államalakulat érdekében történt. Mennyivel eredményesebb, racionálisabb lett volna ez Bulgária érdekében!

A monarchia szerbiai demarsa következtében a világháború majdnem kitört. A monarchia két államának sajtója I. Ferenc József békés mérsékletének és békeszeretetének tulajdonította, hogy a viharfelhők a béke egéről elvonultak s ennek a külföldi sajtóban is támadt visszhangja. A valóság azonban az, hogy Szerbia fogcsikorgatva volt kénytelen engedni, mert Oroszország hadserege szervezésével még nem volt kész. A háborút a Balkán-események, amelyeknek irányítását a monarchia először beavatkozással, s azután be nem avatkozással kezéből kiengette, elkerülhetlenné tették. Annyi tény, hogy a monarchia és Németország sokkal kedvezőbb körülmények között, a győzelem nagyobb valószínűségével mentek volna bele a küzdelembe 1910-ben, mint 1914-ben, amely időre az entente-államok, s elsősorban Oroszország teljesen felkészültek.

A háború kitörésekor a központi hatalmak négyes szövetsége kettős szövetséggé zsugorodott össze, amennyiben Olaszország és Románia a semlegesség álláspontjára helyezkedtek, ami valójában azt jelentette, hogy a központi hatalmak győzelmét nem óhajtották, de nem is remélték. Az entente minden eszközzel folytatott, óriási agitációjának nagy része van az illető államok népe közhangulatának olyan irányú kialakulásában, hogy kormányaik a paszivitás kimondása által valójában már ekkor az entente mellé állhattak. A magára maradt két nagyhatalom közül Németország a monarchiánál pénzügyi, katonai stb. tekintetben sokkal előnyösebb helyzetben volt ugyan, de nem szabad felejtenuk, hogy a birodalom óriási gazdasági ereje, államintézményeinek mintaszerű megszervezése, lakossága számának hatalmas megnövekedése mellett is még sem volt azonos Nagy Frigyes, a napoleoni idők, de még Bismarck Poroszországaival sem.

A gyáripár fellendülésével aggasztó módon megnövekedett szocializmus, ha nem is akadályozhatta meg a német birodalom harcászallását, a német nemzeti erő katonai frontba állítását, de megmaradt aggasztó és sötét háttérnek az események szinpadán; mert a szocializmus lényegéből következett, hogy abban az esetben, ha a hadi szerencse a német hadseregtől elpártol, vagy pedig a háború elnyúlik s a győzelembe velett hit gyengülni kezd, kísérletet fog tenni, hogy a válságba jutott osztályok kezéből az uralmat kezébe kaparítsa s e cél érdekében kész lesz a háborút minden tekintet nélkül a nemzeti önérzetre s a történelmi osztályok ideológiájára — likvidálni. Az entent hatalmak külpolitikai intézői a német birodalom ezen tehersúlytételét úgy a háború lehető megnyújtása, mint a szocialisták reményének ébrentartása által kitünően számításba vették.

A monarchia ereje kitünően megszervezett hadseregében rejtett. A hadsereg régi, nagy hagyományai; az uralkodóház iránti hűségben s az egységes Ausztria iránti rajongásban felnevelt tisztikar, a párhuzamos fegyelem, az anyanyelvi különbözőségek mellett is egységet és erőt adtak a nagyrészt kitünő emberanyagból rekrutált hadseregnek. Az entente részéről nem is a hadsereg szétlüllésében, hanem a monarchia pénzügyi összeomlásában reménykedtek; s nem ok nélkül. A szocializmus főleg az osztrák ipari államokban, valamint Budapesten szintén nagy erőt képviselt már.

A központi hatalmak helyzete, katonai és gazdasági erejüknek korlátozott volta a lehető gyors harctéri döntést tette nemcsak szükségessé, hanem egyenesen életkérdéssé. Ebben reménykedtek maguk is s minden erejükkel arra törekedtek, hogy a gyors döntést kieroszakolják. A marnei csata azonban nyilvánvalóvá tette, hogy a két fronton való küzdelem mellett döntő győzelmet kieroszakolni még oly kitünő és nagy hadsereg számára is lehetetlen feladat, mint aminő a német. A monarchia még keservesebb áron tanulja meg ezt az igazságot a példátlan szerbiai kudarcban, amelynek következménye lesz az olasz hadüzenet. E két kudarc a harcok jellegét nagyrészt álló harccá változtatja, a háború befejezését beláthatatlan időre kitolta s a központi hatalmak, főleg a monarchia anyagi és erkölcsi erejét gyorsan felemésztelte. A központi hatalmak segítséget nyernek a török és bolgár csatlakozásban, de éppen a több fronton folytatott küzdelmek, a gyors döntés hiánya teszik gyümölcstelenné azokat a nagyszerű teljesítményeket, amelyeket a bolgár sereg a Szerbia és Románia ellen folytatott küzdelmekben véghez vitt. A német és a magyar nemzet, a magyarországi nemzetiségek közül a németnek, horvátnak és tótnak el nem muló dicsőségét fogják képezni azok a harcok, amelyeket északon, délen, keleten és nyugaton, majdnem egész Európa, Ázsia, a gyarmatok, később Amerika kimeríthetetlen katonai és gazdasági ereje ellen a tengeri blokád következtében minden segélyforrástól elzárt központi hatalmak négy esztendőn át oly példátlan kitartással és

rettenhetetlen lélekkel folytattak: a történelemben az ember és a nemzetek örök dicsőségét fogják képezni ezek a szörnyű küzdelmek, mert ezek a teljesítmények voltak talán a legnagyobb erő kifejtések, amelyeket az emberi akarat, elszánás, bátorság és lemondás, leleményesség felmutatni tud.

Küzdelmükkel azonban az eredményt ki nem csikarhatták. Nem katonáik bátorsága törött meg; azok megingathatatlan bátorsággal álltak meg a kötelelességteljesítés azon fokán, ahová a haza őket állította s a fegyver meg nem remegelt kezükben a legmostohább körülmények között sem. Földalatti aknamunkára, nemzetünk titkos ellenségeinek aljas kihasználására, a fegyver letevés esetén a népeknek előnyös békét hazudó csábításokra volt szüksége a világtörténelem legnagyobb államszövetségének, hogy a kicsufolt, lekicsinyelt, megrágalmazott központi hatalmak kezéből a győzelem vérrel festett koszorúját kivehesse. De a központi hatalmak létért folytatott küzdelmeinek emlékét az idő elhomályosítani nem, hanem csak nagyobbítani fogja. Beszélni fognak azok az unokáknak, a késő utódoknak nagy erényekről, nagy szenvedésekről, nagy lemondásokról, szörnyű áldozatokról, amelyeket a haza megmentéseért ez a nemzedék még sem hozott meg hiába, mert nagy erkölcs-erőtartaléka, útmutató példája, okulása lesz az a késői nemzedékeknek, amelyeknek meg lesz egykor az elődök szenvedései árán lehetőségük a cselekvésre, kilátásuk a győzelemre, s a kötelelességérzet ellenállhatatlan erővel fogja terelni őket az elesettek millióival szemben az elégtételadásra.

2. A béke.

A küzdelem folyama alatt az entente államférfiai sűrűn hangoztatták, hogy ők a porosz militarizmus és a Hohenzellernek imperializmusa ellen küzdenek, de a német néppel mindenkor készek méltányos békére lépni. A versaillesi és trianoni békének kellett jönni, hogy megmutassák, hogy ez a kijelentés az őszinteség látszatába öltöztetett csapda volt azon célzattal, hogy éket verjen a német császári hatalom és a nemzet közé s fegyvert adjon azoknak a kezébe, akik II. Vilmosban és a hadsereg vezetésében keresték a béke egyedüli és kizárólagos akadályait s tápot adni azoknak a reménységeknek, amelyek elég naivak voltak elhinni, hogy a császár eltávolítása, vagy lemondása esetén az entente szívesen állna szóba a német nemzet igazi képviselőivel, hogy méltányos békével vessenek véget a céltalan öldöklésnek. Hogy ez az álnok ígérlet a szocialisták háborúellenes agitációjának milyen tápot adott s a német harckésztséget mennyire gyengítette, arra Vilmos császár is kiterjeszkedik Emlékirataiban.

Mikor ez az esemény megtörtént s a német császár lemondott s a német haza területéről eltávozott, a rideg valóság hálborzongató szörnyűséggel mutatta meg a versaillesi békepontokban, hogy a háború valójában a német nép, a német haza, a német föld ellen folyt, épúgy, mint folyt I. Ferenc. a 30 éves háború. XIV. Lajos és Napoleon idejében¹⁾; a

¹⁾ Bryce: A római szent birodalom.

Hohenzollern-császárság azért állott az entente gyűlölet pergőtüzében az első sorban, mert az egységes német népet, a német hazát, az egyesített német erőt képviselte és jelentette: hiszen a német nemzetet a fejlődés és haladás olyan útjára vezelte rá, amely méltó volt ezen nagy nép számbeli túlsúlyához, történelmi múltjához és ahhoz a kulturális szerephez, amelyet szerencsétlen földrajzi helyzetéből következő szörnyű megpróbáltatásai mellett is kivívni és betölteni tudott. A fejlődésnek szinte elképzelhetetlen pályáját futotta meg egy félszázad alatt s éppen azért előre lehetett látni, hogy Franciaország, miután 70/71-ben hiába kísérelte meg a német egység megalakulását lehetetlenné tenni, abba soha belenyugodni nem fog.

A versaillesi, trianoni s a többi békék embertelen feltételeinek indokolásául s mintegy önmaguk igazolásául a világ előtt az entente-államférfiak sűrűn hangoztatták a német, az osztrák és a magyar nép bűnösségét a háború felidézésében és elhúzásában és megállapították e népek felelősségét a háború pusztításaiért.

A szörnyű békefeltételek ezen indokolása hamis s az igazságnak látszatát is nélkülözi. Tegyük fel, hogy a német, az osztrák vagy a magyar nép megtehette és meg is tette volna az entente-nak azt a szolgálatot, hogy a fronton küzdő fiaival a fegyvert letélteli, avagy a háborús szolgálmányokat megtagadja s így kényszeríti a békére. Kérdés, hogy vajjon enyhébb eljárást vagy legalább is igazságos bánásmódot tapasztalt volna-e ez a nép a zöld asztalnál, mint azon szövetségesei, akik mindaddig becsülettel harcoltak, amíg a győzelem reménysége teljesen el nem homályosult? A tapasztaltak alapján azt kell mondanunk, hogy nem. Egyáltalában pedig a népek háborús felelősségéről beszélni a legnagyobb hypokrisis. Lehet beszélni kormányok, uralkodók, államférfiak felelősségéről, de a népek felelősségéről nem, mert ez nem létezik. Még a múltban sem hivatkoztak erre soha, amikor pedig zsoldos hadseregekkel harcoltak s nem lehetett az ország összes fegyverbíró lakosságát egyetlen egy rendelettel fegyverbeállítani. Lehetett egy háborúban álló nemzet vitéz vagy kevésbé vitéz, kitartó vagy nem kitartó, de felelősségéről komolyan sohasem beszéltek.

Hogy a történelmi tények mennyire igazolják ezen állítást, legvilágosabban mutatja, hogy a francia népet, amely Napoleon példátlan egyéniségétől elvarázsolva készségesen bocsátotta fiai életét, összes anyagi és erkölcsi erejét a nagy hódító rendelkezésére, hogy igazságtalan, önkényes háborúival lángba borítsa egész Európát, a háborús nyomorúság és szenvedés démonait rábocsássa úgyszólván minden országra és nemzetre; mondom a francia nemzetet, amely az Elbából megszőkött kalandor előtt újból meghódolt, cserben hagyva királyát, mert meg kellett hódolnia, miután hadserege Napoleonhoz állott s megengedte, hogy Franciaországot újból iszonyú válságba taszítsa s úgyszólván gyermekifjakból toborzott seregének vérével áztassa újból a francia és

belga harctereket — az európai hatalmak még akkor sem vonták felelősségre a francia népet, nem kívántak tőle elégtételt, jóvátételt a rengeteg emberéletért s a mérhetetlen pusztulásért, amely egész Európát úgyszólván koldusbotra juttatta. Arra az egyedül helyes s az igazságnak megfelelő alapra helyezkedtek ugyanis, hogy Napoleon az általa megteremtett néphadseregre támaszkodva a francia nemzet korlátlan ura volt, amely vélekedhetett bármiképen Napoleon tetteiről, de akaratának érvényesítéséről addig szó sem lehetett a nagy katonai diktátorral szemben, míg annak hadserege ép és sértetlen volt. Napoleon hatalma mindaddig meg nem szűnt, míg hadserege Waterloo véres mezején úgyszólván teljesen meg nem semmisült. 1871-ben is csak a szedáni katasztrófa, a hadsereg teljes összeomlása után szabadulhatott a francia nemzet III. Napoleontól, nyerte vissza szabad rendelkezési jogát s felelős az eseményekért. Monarchista államokban az uralkodó a hadra kelt nemzetnek korlátlan ura.

A világháborút befejező párizsi békéknek tanulmányozásával, bírálatával már végzett a világsajtó az arra hivatottak serege, a közgazdászok, a történetészek és publicisták. Nehéz évek multak már el azóta, amelyek alkalmasok voltak arra, hogy ne csak papíron tanulmányozza azokat a bíráló, kutató ész, hanem közvetlen hatásaiban és vonatkozásaiban is megfigyelhesse. Napról-napra láttuk és látjuk a béke szörnyű rendelkezéseinek eleget lett, vagy lenni akaró szerencsétlen államok szörnyű küzdelmeit: láttuk Németországot szinte a megsemmisülés szélén, a legszörnyűbb gazdasági válság örvényében fuldoklani s a társadalmi és állami anarchia küszöbén; Ausztriát a győzők kölcsönrel voltak kénytelenek feltartóztatni a pusztulás biztos útján; Magyarország egyre feltartóztathatatlanabban közeledett a gazdasági csőd felé s kormánya kijelentette, hogy az államgépezet rövidesen csődöt mond, ha az ország meg nem kapja a külső segítség azon mértékét, amelyet Ausztria kapott. Ezek a tények minden kommentárnál ékeesszólóbban mutatják, hogy a béke intézkedései nemcsak elképzelhetlenül súlyosak, hanem egyenesen keresztülvihetetlenek, mert sokszorosan felülmulják a szerencsétlen legyőzött országok teljesítő képességét. Azok az államférfiak, akik a győztes országok képviselőiben közreműködtek a szörnyű békepontok létrehozásában s akik az utókor előtt felelősek lesznek mindazon erkölcsi és anyagi nyomorúságért, a pusztulásért, ami ezen békéből kifolyólag a legyőzött népeket s ezáltal az emberiséget éri, könnyíteni akarnak lelkiismeretükön és javítani szeretnének már a békén, amelyet Nitti¹⁾ az emberiség szegényének nevez. Az óvatosabb Lloyd George is megretent már békéjének következményeitől s enyhébb elbánást sürget Németországgal szemben. E két államférfiú Pálfordulását látva önkénytelenül is ajkunkra tolnak e kérdések: Kinek a műve ez a béke? Éreztek-e egyáltalában felelősséget, szolidaritást az emberiség egyetemes érdekeivel

¹⁾ Nincs béke Európában

e béke megalkotói? Mi akadályozta meg őket, hogy felemeljék tiltakozó szavukat az ellen a démoni hatalom ellen, amely a legyőzött nemzetek legyilkolását célzó rendelkezéseket kieszelle s béke-formátumba öntötte.

Szinte önkénytelenül rávezet ez bennünket arra a meggyőződésre, hogy a parlamentáris váltógazdaság mellett kormányzó államférfiak muló népszerűség és pártjuk megerősítése érdekében dolgozva nem érezhetik úgy át a történelmi döntés nagy pillanataiban, amelyek az emberiség életútait hosszú időre változhatatlannal kijelölik, a felelősséget az örök igazsággal szemben, amelynek mégis csak uralkodni kell a földön úgy, mint a régi monarchák tettek. Niti egy kijelentése vet némi világot arra a szellemre, amely a versaillesi és a többi békék megkötésének idejében Európa és a világ szerencsétlenségére Párizsban uralkodott: „A két szerződés (az 1918-i versaillesi és az 1815. párizsi) azt is megmutatja, hogy a modern demokráciában a mozgékony és felelőtlen plutokratikus kapzsiság sokkal veszedelmesebb a legitimista monarchia elveinél.”

Mennyivel hasznosabb, célravezetőbb lett volna, ha a szinte elkábitó győzelem mellett is megőrzik a mérsékletet, az emberi szolidaritás iránt kötelez tekintetet, a hitet az emberiség magasabb élethivatásában, amelyet csakis a népek és nemzetek vállvelet munkája valósíthat meg; ha átérzik a felelősséget önmagukkal, nemzetükkel és az emberi igazságérzettel szemben! Mit használ már az, hogy most részint Pilátusként mossák kezüket, részint valami csodától várják s remélik a béke végzetes következményeinek elhárítását; jóvátételét annak a nagy bűnnek amelyek az emberiség örök érdekei ellen elkövettek oly példátlan felületességgel, hogy azt még a példátlan győzelem által okozott mámor sem mentheti.

A világháborút befejezni hivatott versaillesi, trianoni s ib ultimátumoknak, amelyek francia műhelyben készültek, reitentes rendelkezései abban különböznek mindazon békéktől, amelyek nagy háborus mérközések után az emberiség, azaz Európa sorsát rendezni voltak hivatottak, hogy nem maradtak meg a politika terén, hanem elsősorban gazdasági téren akartak mélyreható változásokat előidézni: azaz a legyőzött államoknak a végletekig való kifosztása mellett olyan intézkedéseket tenni, amelyek azok talpraállását mindörökre lehetlenné s őket a győzők kegyelem-kenyerén élő árnyék-népekké tegyék; mert hiszen még a népek erkölcsi felemelkedésének, boldogulásának a kultura előbbreviteléhez való örök jogának eszközeit és lehetőségét: a munka-alkalmat is elvették, hogy őket egyszerre erkölcsi és anyagi romlásba és züllésbe taszítsák.

Nem akarjuk ezzel azt állítani, hogy a politikai kérdések a gazdaságiaktól elválaszthatók vagy pedig szorosán el vannak választva. A politikai érvényesülés hátterében mindig gazdasági érdek ál. A politikai hegemoniára való törekvésnek — a népek véres mérközésének célja és tárgya — csak akkor van reális alapja, csak akkor eredményes, ha az illető állam vagy államok gazdasági terén is oly előnyöket nyernek,

amelyek arányban állanak a háborúra fordított vér- és pénzáldozattal. A hódítások célja is mindig a gazdasági érdekekben adódik. A római imperium kialakításánál a gazdasági kérdések irányították a politika útjait. Még szembetűnőbb ez az újkor történetében. A 30 éves háborút befejező westpháliai békében Németország politikai szétomlásával a gazdasági hegemonia Francia- és Svédországra száll át. Nagy Péter Oroszország gazdasági existenciájáért — a szabad tengerért — vivja nehéz harcát a Keleti tengerért és az Azovi és Fekete-tengerért a svéd és török ellen. Angliát a politikai orientálásban a gazdasági érdek vezeti s ha a kontinensen folyó véres mérkőzésekbe beavatkozik, vagy a kontinensen vagy a gyarmatokban jut gazdaságilag értékes területekhez.

A Napoleon ellen folytatott véres háborúban Anglia minden erejét harcba vitte, mert a politikai és gazdasági érdekei nem tűrhették az angol partok közelében s a Belgium birtokában túlhatalmasra nőtt Franciaországot. 1870/71-ben a német egység helyreállításával kezdődik Németország hallatlan gazdasági fellendülése, amely újabb véres háborúk csiráit veti el. A japán-orosz háború célja Korea birtokával a kínai piac biztosítása.

A győzőnek természetadta joga, hogy a győzelem gyümölcseihez való jogát kimélet nélkül érvényesíti s országát a háborús veszteségekért kárpótolni s népének nagy anyagi előnyöket iparkodik szerezni legyőzött ellenfele rovására. 1871-ben Németország a Saár-mendence elfoglalásával kárpótolja magát s veti meg a német ipar erős alapjait.

A versaillesi és trianoni béke-ultimátumok a kegyetlenül elnyomott nemzetiségek felszabadításának jogcímét hangoztatva, de a valóságban szövetségesek megjutalmazására kimélet nélkül széltépték az osztrák császárságot és Magyarországot s hogy következetesek legyenek önmagukhoz Oroszországot sem kimélték s a Wilson-féle népfelszabadító elvek cégére alatt századok nehéz munkájával annyi vér és küzdelem árán egybeforrasztott óriási területét is szétrobbantották. Az igazi céljuk ezzel az volt, hogy Németországot Lengyelország visszaállításával keletről is megcsönkíthassék s Romániát Besszarábiával kárpótolhassák. Csak az a kérdés, mit tettek volna akkor, ha Oroszország belső ereje össze nem roppan s az mint egyenrangú fél ül le velük a tárgyaló ásztalhoz? A jogcím a nemzetiségek felszabadítása és egyesítése, tehát tisztán politikai volt. De a valóságban nemesebb, fenségesebb eszme nevében nagyobb bünyöket még az európai kultúra megalapítása óta el nem követtek, mert hiszen a valóságban a cél a legyőzöttek gazdasági tönkretétele volt; e cél érdekében kimélet nélkül gázoltak át nemcsak a történelmi jogokon, amelyek megsértése mindig megboszulja magát, hanem népeken, nemzeteken s a hány népet felszabadítottak, épen annyit vetettek eddig Európában a török uralom letűnte óta nem hallott elnyomásba. Kitűnt, hogy a nemzetiségek felszabadítása komoly céljuk soha sem volt, mert ha erre törekedtek volna Európa térképét egészem másképp kellett

volna megrajzolniok. A legyőzöttek gazdasági vérkeringésének lecsapolása, gazdasági erejének kiirtása volt a cél a beavatoltak, az intézők szemében s ehhez az erkölcstelen, példátlan merényletkez a legteljesebb jóhiszeműséggel asszisztáltak a nemzetiségi eszme nevében a félrevezetett Wilson s azon államférfiak, akik most Pilátusként kezeiket mossák; ezek a tárgyaló asztalnál azt hitték, hogy évszázados jogtalanságot tettek jóvá s az emberiség egy boldogabb létének megalapozásához működnek közre. Ezért kellett Németországtól a Saar medencéjét, a népszavazás megcsúfolásával Porosz-Szilézia legszéndusabb vidékét s vele együtt millió és millió németet idegen uralom alá juttatni; ezért kellett Ausztriát és Magyarországot a tengertől elhatárolni; Csehországot a szinmagyar Csallóköz, az ősi magyar Pozsony minden nép- és történelmi jogot s nemzetiségi elvet megcsúfoló elszakításával a Duna völgyéhez hozzá juttatni s a magyar felvidéken át a keleti Kárpátok vonaláig egy torz földrajzi alkotássá kinyújtani; ezért kellett Romániát Erdély s az Alföld szinmagyar vidékeinek lekapcsolásával a történelmi Magyarország középséig lehozni s oly területekkel gazdagítani, amelyekhez való jogát semmiféle alapon kimutatni nem lehet; ezért kellett Magyarországot legtermékenyebb déli részeitől megfosztani a jugoszláv állam javára.

Az u. n. utódállamok a központi hatalmak területéből mindazt megkapták, amit óhajtottak. Így fosztották meg Magyarországot minden fájától, vasától, erdejétől, ásványi termékeitől: mindattól, ami iparának fentartásához szükséges s lökték rá a lassu elvérzésnek és haldoklásnak rettenetes útjára s támasztottak olyan nyomort, aminő a török háborúk lezajlása óta ezen a területen nem volt. Ezért kellett 3 és fél millió magyarnak gazdaságilag értékes területekkel idegen uralom alá kerülni, akiknek vagyoni értékeit, nemzeti és kulturális jogait a békeszerződések paragrafusai védik ugyan, de a valóságban példátlanul ki vannak szolgáltatva alacsonyabb kulturájú, embertelen elnyomóik durva önkényének s megfosztva az iskoláztatás lehetőségétől, hivatalokban, bíróságoknál s a magánéletben a legdurvább inzultusoknak kitéve, lakásukban, vagyonukban, vallásukban szinte törvényen kívüli állapotba helyezve reménytelenül tekintenek a jövő, a biztos pusztulás elé s ha ügyük a Népszövetség elé kerül, nem nekik, hanem elnyomóiknak kelnek védelmére azon kijelentéssel, hogy nem szabad az utódállamokat a kisebbségek felszívásában akadályozni. A központi hatalmak gazdasági tönkretetésének másik eszköze, hogy a gazdaságilag életképtelenné lett államokat, egyelőre ugyan csak Németországot, amelyek állami terheiket sem képesek fedezni, a jóvátétel és elégtétel címén oly rémitő összeggel terhelik meg, amely felülmulja a hadisarcról való minden eddigi fogalmainkat.

Mindenki, aki pártatlanul, az objektív igazság szemüvegén vizsgálta a versaillesi béke gazdasági következményeit, szükségképp arra a következtetésre jutott, hogy Németország a kivetelt rettenetes hadikárpótlást megfizetni nem képes. Azoknak az államférfiaknak, akik ezt a szörnyű

kárpótlást kiszabták, tudniok kellett, hogy Németország mit bir és mit nem bir és ha mégis kivetették ezt a kifizethetetlen nagy összeget a háborus sebektől vérző, a vas- és szénbányák elszakítása folytán ipari termelésében megroppant szerencsétlen országra, megvolt a maguk célja: s ez nem lehetett más, mint a német birodalom szétszüllesztése, a német nép szétszakítása, a 66. és 70/71-i alkotások megsemmisítése. Ezt a céljukat nyíltan bevallani még sem merték ugyan, de nem a szavak, hanem a tettek, a lények számitanak, ezek pedig leplezetlen hadüzenetet jelentenek az egységes német nemzeti élet ellen és az egységes hazában élő német nép megélhetési lehetőségének elvétele által megtagadják egy nemzet legszentebb jogát: az egységes hazában való élnipróbálás létjogosultságát. A legszomorúbb, hogy a világ, jobban mondva a győztes államok l-kiismerete mindegyre meg nem mozdul, szótlanul nézik a példátlan rombolást; mi pedig elszoruló szívvel kérdezzük, micsoda perspektívát nyújtanak ezek az események a jövőre, ha a 20. században, a felvilágosultság, a tisztultabb erkölcsi felfogás korszakában büntetlenül szabad megfosztani egy nagy nemzetet létezési feltételeitől; miféle korlátozása marad még fenn az emberi önzésnek, az önkénynek? Hol van a határ, a mérték, amelyeket a jövőben győztes — ily borzasztó példák után — a visszatérés s a bosszú szenvedélyétől elvakultan a legyőzötttel szemben magára nézve kötelezőnek tart.

Szomorú tény s ez lenne az emberiség igazi katasztrófája, ha nem szabadna már hinnünk és reménylenünk a dolgok változásában s a szenvedélyek, a bosszú, a megtorlás vágyának lehiggadásával a józan belátás uralomrajutásában s az emberiség közös nagy érdekeibe való bekapcsolódásában győzőnek és legyőzöttnek. Azok az államférfiak, akik ma az engesztelhetetlen megtorlás, a győzelem nyújtotta lehetőségek minden tekintet nélküli kihasználásának képviselőiként fojtogatják a leliport, szerencsétlen, emberi és nemzeti méltóságukban végsőig legyalázott nemzeteket, csalódni fognak, ha azt hiszik, hogy bosszúpolitikájuk állandóan képes varázslat alatt tartani nemzetüket; hogy a szenvedélyek emésztő tűzétől túlfűtött légkörben maradandó alkotások jöhetnek létre s nemzetük közvéleményében állandóan megtalálják az alapot a bosszú, az embertelen megtorlás politikájához. Ez érvényesülhet ideig-óráig, mert emberek vagyunk, mert az emberi psychében rejlenek mélyen gyökerei a megtorlás vágyának. De a lehiggadás el fog következni; a józan emberi belátás, a kiegyenlítődés gondolatának úrrá kell lenni a lelkeken, mert a kiegyenlítődés törvénye megdönthetetlenül uralkodik úgy az egyesek, mint a nemzetek szellemi életében és erkölcsi berendezésében.

A psychologia és történelem épp oly kevéssé ismer örök gyűlöletet, mint örök barátságot és szeretetet s minél véresebb és hosszabb volt az ellenlétes érdekek védelmezésében fegyveresen összecsapó nemzetek mérközése, annál mohóbbá vált a vágy a békére s minél inkább nélküli ezt a drága kincset az emberiség, annál mohóbb lesz a vágy utána;

hiszen a háború sem egyéb lényegében és valójában, mint drasztikus eszköz egy jobb, igazságosabb, az emberiség magasabb érdekeinek megfelelő élet, egyszóval a béke kivívására.

Meghozta-e a békét a 4 éves világháborút bezáró békék sorozata? Egész nyugodtan felelhetjük rá, hogy nem. Haladást jelent-e az 1914 előtti európai konstellációk igazságosabb és megfelelőbb elrendezése tekintetében? Arányban áll-e a rengeteg vér- és pénzáldozattal úgy értve, hogy a győztes országok vezetése alatt zavartalanabban indul meg az emberiség anyagi és szellemi előrehaladását jelentő munka, amelyből a legyőzötteket sem szabad kizárni, mert ez egy volna az emberi voltuk megtagadásával? Nem!

A háború a béke után is folyik tovább, ha nem is a véres mérkőzések által, de talán sokkal kegyetlenebb fegyverekkel, már nem az ellenség katonai ereje és felkészültsége ellen, hanem a legyőzött és lefegyverzett népek élete és élni akarása ellen. Az egyes ember eldobja magát az élettől, ha elviselhetetlennek látja, de a népeknek, nemzeteknek élni kell, még akkor is, ha az életük nem egyéb, mint borzalmas küzdelem a lehetetlen életfeltételekkel, amelyek során a tudatlan, a mai bonyolult közgazdasági viszonyok ezer és ezer szállal összefűzött tömkelegében eligazodni nem tudó tömegek lelkében a vagyonos és az intelligens osztályok ellen halmozódik fel az elkeseredés, majd a gyűlölet s a polgárháborúk réme kíséri állandóan a legyőzötteket.

Ez a béke tehát az emberiség konszolidációját, amely csak az ellentétes érdekek kölcsönös kiegyenlítésével alakítható ki — hisz a háborúknak sem lehet más, nyíltan bevallott célja, mint valamely kirívó igazságtalanságnak a végső eszközzel való megváltoztatása —, elő nem mozdította; a győzelem, a fegyver jogán köttetett, jobban mondván kényszerítettett a fegyveres mérkőzésben alulmaradt központi hatalmakra. Amint ma már még a győztes államok józanul gondolkodó polgárai előtt is bizonyos, hogy Németország azt a hadisarcot, amelyet a békeszerződés alapján a jóvátételi bizottság reája kivetett, soha megfizetni birni nem fogja, épúgy nyilvánvalóvá lesz lassanként mindenki előtt, hogy a békeszerződések határozatai, úgy a gazdaságiak, mint a politikaiak és területiek, elhibáztak, kivihetetlenek; amelyek keresztülvitettek és élelbe léptettek is, oly absurd állapotokat teremtettek, hogy azok megváltoztatása nem sokára époly érdeke lesz a győzőnek, mint a legyőzöttnak.

Mivel a kritika s az ellenvélemények meghallgatásának teljes kizárásával, az „*audiatur et altera pars*“ elvének abszolút megtagadásával készült, a háború előtti Európának egyetlenegy olyan kérdését meg nem oldotta, amelyek megmérgezték a nemzetek kölcsönös jóviszonyát s előidézték a háború legközvetlenebb okát, a minden mértéket felülmuló fegyverkezést; amilyenek a nemzetiségi kérdés szabályozása, a Balkán-problémának és az osztrák császárságban élő népek államviszonyainak rendezése, a tengerek szabadsága, a fegyverkezés csökken-

tésével a nemzetek vitás ügyeinek választott bíróság elé való utalásával a fegyveres mérkőzések lehetetlenné tétele. Elég egy pillantást vetni Európa új térképére, a borzalmasan megcsonkított központi államok eltorzított államterületeire, az elnyomott s megkérdésük nélkül, a legkegyetlenebb erőszakkal a régi államterületükről lecsatolt s fajuktól elszakított népekkel betegesen megduzzasztott alacsony kulturájú utódállamokra, az Orosz- és Törökország romjain mesterségesen életre keltett új államokra, amelyek létjogosultsága a legnagyobb mértékben problematikus; egy tekintet a lecsatolt területek gazdasági viszonyaira és értékeire meggyőz minden elfogulatlan szemlélőt és gondolkodót arról, hogy a központi hatalmak területének példátlan megnyirbálását, jobban mondva széthasogatását és megcsonkítását nem a nemzetiségi elv következetes keresztülvitele, hanem éppen ellenkezőleg a gazdaságilag értékes területeknek a nemzetiség elvének lábbaltiprásával a központi hatalmak országainak területéből való kihatása hozta létre. Ha a nemzetiségi elvet lisztelelben tartották volna, akkor Magyarország területéből a színmagyar Csalóköz, a Kismagyaralföld északi fele, a Garam, az Ipoly, a Rima, a Hernád alsó vidéke, a Bodrog és a Felső-Tisza, a Szamos, a Berettyó vidéke, az Érmellék, a Tisza-Duna közének Szabadkától a Ferenc-csatornáig húzódó keleti fele, Erdély jelentékeny magyar szigetei és városai, a magyar kultúra ősi központjai; a színmagyar Székelyföld, három és félmillió magyar lakosságukkal nem kerülhetek volna ajándékképpen az utódállamok jogara alá. Csak a nemzetiségi elv teljes kicsufolásával lehetett hazánkat úgyszólván összes erdeitől, bányáitól, legkitünőbb termőföldeitől, a magyarság megélhetésének javatényezőitől megfosztani.

Németország területéből Danzig kiszakítása; a Nyugatporoszország 21 kerületéből és Keletporoszország délkeleti részéből alakított s Lengyelországhoz kapcsolt danzigi korridorral Poroszország kettészakítása, 3 millió németnek Lengyelországba való bekebelezése, Memelnek, az ősi porosz városnak litván kézre juttatása, a Saár-medence szénbányáinak francia kézre juttatása, a sziléziai, a népszavazás elvének megcsufolásával, szénben leggazdagabb vidékeknek lengyel kézre juttatása, mint láncszemek fűződnek össze azon cél biztosítására, hogy Németországot gazdaságilag megfojtsák, mert csak így lehetett vas- és cinkbányáinak $\frac{1}{5}$ -ét, szénbányáinak javarészét, legfontosabb mezőgazdasági területeit a szomszéd ellenséges államoknak juttatni. Hogy ez csak 8 millió németnek és ősrégi kulturájú német városoknak a német nemzet és haza, illetve Ausztria testéből való barbár kiszakítása által volt lehetséges, ez a győzők lelkiismeretét, mely oly érzékeny volt a Habsburg-monarchiában élő nemzetiségek állítólagos elnyomásával szemben, épenséggel nem bántotta. Németország és Ausztria területének szeszélyes, erőszakos megcsonkítása, a magyar haza tönkretétele, amelytől területének 71.6%-át, lakosságának 63.6%-át vették el a népszavazás mellőzésével, a versaillesi s a többi békét példátlaná teszik a világtörténelemben. Csak Napoleon-

nak erőszakos, történelmi jogot, legitimitást, népegységet, nemkülönben a való élet elemi követelményeit lábbal lipró alkotásai hasonlíthatók össze a versaillesi s a többi béke rendelkezései által teremtett európai helyzettel. Napoleon is békeszerződések által teremtette meg Európa új földrajzát, de ki tekintette azt törvényesnek, állandónak, tűrhetőnek és maradandónak? Talán a hódító lába alatt nyögő, nélkülözésbe és nyomorba taszított népek? Vagy a porig alázott dynasziák? Európa a korzikai hódító tüneményes hadszerencséje, zsarnoki dölyfe és önkénye, a páratlan hadserege által nyújtott fölényes helyzet folytán némaságra, lehet mondani meghunyászkodásra volt kárhoytatva, de a lelkek mélyében a megbecstelenített, koldusbotra juttatott, vágóhídra hurcolt népek lelkében gyűlölet halmozódott fel, melyet a nagy hódító minden újabb diadalát követő fennhéjázása, elbizakodottsága s a remegő uralkodókra ráparancsolt békékben megnyilatkozó dúrva önkénye mélyített és erősített ugyanarra, hogy tűzében semmivé kellett lennie a legnagyobb katonai lángész minden alkotásának, a világ egyik legnagyobb hadseregének s Európa nemzetei egy óriási, mindent kockázható és iebíró erőfeszítéssel visszatértek a történelmi fejlődés s a jogfolytonosság évszázados útjára.

Bár szemmel kell tartanunk a történelem alakulásának azon fontos törvényét, hogy benne minden esemény megismétlődik, de sohasem olyan formában, mint aminőben eredetileg lefolyt, de mégis lehetetlen fel nem fedoznünk bizonyos hasonló jelenségeket a mai és a Napoleon korabeli Európa viszonyai és állapota között inkább annak dokumentálására, hogy az emberi cselekvés azonos körülmények és azonos lelki dispoziciók között mennyire hasonló, bármilyen nagy idő határolja is el a két korszakot. Napoleon vetélytárs nélküli hatalommá akarta tenni Franciaországot és e ténnyel szemben mellékes a tulajdonképeni cél, hogy t. i. ezzel saját hatalmát mindenhatóvá tegye. E tekintetben Napoleon ugyanazt akarta, mint I. Ferenc, a Habsburgok ellen a török szövetségese, Richelieu, ki a vallásháború lángját Németországban szította s XIV. Lajos, aki Németországban minden jog ellenére tetszés szerint foglaltatott. E célból le kellett vernie és úgyszólván teljesen megsemmisítenie Németország két vezérállamát: Poroszországot és Ausztriát, hogy Németország szabad zsákmány legyen, az egymással vetélkedő apró államok olyan függésbe jussanak Franciaországgal, mint aminőbe egy kis államnak egy szomszédos nagyhatalommal előbb-utóbb jutnia kell. A hűbérállamok egész sorozatát létesíti a német földön, Hollandiában, Olaszországban. Foglalkozik Lengyelország helyreállításának gondolatával. Élénken foglalkoztatja KeletEurópa s az ozmán hatalom kérdése s bár a török hatalom által lenyűgözött balkáni szláv népek a faji öntudatlanság mély álmát aludták s így politikailag absolute nem léteztek, de már megérti a nagy taktikus annak szükségességét, hogy a római szent birodalom szétmálasztására irányuló kísérlete csak úgy lesz sikeres, ha azt két tűz közé szorítja, mint megkísérelte ezt I. Ferenc szövetségese II. Szulejman szultán által. Megalkotja

a mai jugoszláv királyság elődjét Illyriát, mely az osztrák császárságot a tengerlől elzárja s megkísérli azt, ami XIV. Lajosnak nagyszerűen sikerült: a magyarság frontbaállítását a Habsburgok ellen.

A világháborút bezáró békék is ugyanazon recipe szerint készültek, mert hiszen a cél is ugyanaz volt: Franciaországot Európa vezérállamává tenni s Európa térképét úgy átalakítani, hogy az egészen az új helyzet megdönthetetlen biztosítására szolgáljon, vagyis Európa államai három csoportra osztottak: 1.) a legyőzöttek, 2.) a semlegesek, amelyek közé kell számítanunk Angliát és Olaszországot, 3.) a békés illetve Franciaország védelmére alakított, vagy megnagyobbított utódállamok, amelyeknek léte a versaillesi és trianoni szerződésekben gyökerezik s sorsuk elválaszthatatlanul össze van kapcsolva védőjük, Franciaország sorsával. Franciaország nélkülök s ők Franciaország nélkül a párisi békekben nyert hatalmi állásukat fenn nem tarthatják. Ezek közé tartozik Belgium, Lengyelország, a jugoszláv királyság, Csehszlovákia és Románia, amely utóbbiakat véd- és dacsövetségekbe tömörítette kis-entente nevezett alatt, újabb és újabb kölcsönökkel támogatja, amelyeket az illető államok kizárólag hadijerejük fejlesztésére és fegyverkezésre fordítanak s így hadikölcsönöknek tekinthetők. Emellett Franciaország is a legnagyobb erőfeszítéssel fegyverkezik állandóan. Hiszen ma már több katonát tart fegyverben, mint tartott a „militarista” német birodalom a háború előtt. Bulgária, de főképen Magyarország fékentartására a kis-entente-t, Németország keletről való bekerítésére Lengyelországot nagyszerűen felépítette s a kis-entente-t a minden képzeltet felülmuló magyar zsákmány, Lengyelországot a Németország rovására oly bőkezűen osztogatott, végtelenül értékes mezőgazdasági és ipari területekkel a kifosztott és megrablott és megalázott országok halálos ellenségévé tette. Köztük a jó szomszédi viszonyt szinte elképzelni is lehetetlen s az új államokhoz kapcsolt magyar és német kisebbségek zsarnoki elnyomása, elemi, a békeszerződésben biztosított jogaiknak semmibevétele nemcsak a politikai ellentéteket táplálják, hanem a faji gyűlöletet is napról-napra mélyítik s a rendszeresebb gazdasági érintkezést és közeledést is lehetlenné teszik; emellett az elnyomó államokat napról-napra jobban elválasztják a mérsékletet és belátást hirdető Angliától és Olaszországtól s mindig erősebb és erősebb kötelekekkel fűzik az engesztelhetetlenség kockázatos politikai útját járó Franciaországhoz. De ez csak logikus következménye volt annak a ténynek, hogy a különböző célból összeszövetkezett államok szövetkezése a cél elérésének pillanatában elveszti létjogosultságát s ha fenn is marad még egy ideig, ez inkább már csak formai, amelynek lényege, tartalma kiveszett s amelynek helyébe az élet által felvetett és kiszámíthatatlanul felvetődő gazdasági és politikai érdekek előbb-utóbb mélyreható ellentéteket létesíthetnek sőt létesítenek is egész biztosan. A háború tüzeiben összeforrott entente-államok útjai a győzelem kivívása után napról-napra élesebben válnak el egymástól, bár az ellentétek igazi nagyságát nem

venni észre s rendszerint lényegtelen s nem fontos kérdésekben robban az ki. Olaszország területi igényeinek kielégítése s a Habsburg-monarchia szétbomlása után semmi érdekellentétben nincs Németországgal, a különvált Ausztriához és Magyarországhoz pedig napról-napra közelebb hozza az érdekek azonossága a Kelet-Európában uralomra jutott szláv hegemóniával szemben. Anglia megszabadult a tengeren félelmes vetélytársától; a német tengeri erő megsemmisítésével elérte célját; semmi érdekellentéte nincs többé a legyengült Németországgal. Ez ugyan jelenleg még csak inkább plátói rokonszenvben nyilatkozik ugyan meg, amelynek a németek kevés hasznát veszik, de sok reményt nyújt a jövőre nézve, mert erős és biztos alapja lehet egy német-angol megegyezésnek, egy hatalmas lépés lehet az európai egyensúly helyreállításához.

Franciaország tehát kétszeresen győzött. Győzött szövetségesei támogatásával a harcmezőn s győzött a békekonferencián szövetségesein. Diplomáciája a párisi konferencián páralan sikereket aratott. Miután előzetesen sikerült azon elvi álláspontot érvényesítenie, hogy a békét megelőző u. n. párizsi értekezletre a legyőzött országok képviselői meg nem hivattak, ami végzetes és szinte jóvá nem tehető hiba volt, valósággal — bármilyen abszurdumnak látszik is — Franciaország és az utódállamok képviselői képviselték a legyőzött központi hatalmakat is, mert Anglia és Amerika teljesen tájékozatlan képviselőivel szemben ők szerepeltek, mint az összes keleteurópai: gazdasági, politikai, nemzetiségi ügyek szakértői s könnyű szerrel fogadtatták el a fentiekkel a legképtelenebb s a legmerészebb fantáziát felülmuló igényeikhez szabott javaslatokat. Olaszország nem sokat számított s az adriai kérdés fontossága háttérbe szorított előtte minden más kérdést. De lehetetlen volt csodálkozásunkat elfojtani azon, hogy a józan, mindig reális politikát folytató Anglia a tárgyaló asztalnál nem volt képes mérlegelni azokat a súlyos következményeket, amelyek Európára rázúdulnak, ha effektuálják azokat a végzetes határozmányokat, amelyeket versaillesi, trianoni stb. békék neve alatt ismer a világ. Anglia képviselője több ízben azon ponton volt, hogy a konferenciát elhagyja, de mégis mindig deferált a túlzó francia álláspontnak.*) Ha tényleg megtette volna azt a lépést, amelyet gyakran egyedül tartott összeegyeztelhetőnek Anglia és Európa érdekeivel, valószínű, hogy ma közelebb volnánk az Európát katasztrófával fenyegető kérdések békés megoldásához.

Anglia s Amerika engedett s Franciaország s az utódállamok a békekonferencián mind azt elérték és megkapták, amit óhajtottak, reméltek és akartak. Lengyelország, Németország, Csehszlovákia, Magyarország és Ausztria, Románia, Oroszország, de főleg Magyarország s Jugoszlávia, Ausztria s főleg Magyarország rovására oly óriási területi gyarapodásra tettek szert, amelyet történelmi jogok s tradíciók nem támogatnak, amely nehéz sérelmeket ejt a nemzetiségi elven, mert a népek millióit: németeket, magyarokat, bolgárokat, lótokat megkérdésük nélkül hajt idegen

*) Nitti i. m.

népek igája alá s ezzel Keleteurópában a nemzetiségi ellentétek lappangva izzó, az európai békét folyton fenyegető lüzét gyújtotta fel. Ez nem hasonlítható a monarchia nemzetiségi kérdéséhez, mert az a keretei között élő népeknek hazája volt; hiszen történelmi kötelékek fűzték azokat az uralkodó családhoz, amely nekik Magyarország területen belül évszázadokkal ezelőtt otthont és lakóhelyet adott, őket az államfentartó nemzettel szemben — sajnos — valósággal dédelgette, féltékenyen őrködött gazdasági érdekeik s faji különállásukat szolgáló vallási és iskolai autonómiájuk, közművelődési intézményeik felett. Mert ha Európa keleti részének mai kuszátságát, az utódállamokban a nemzetiségek sorsát vizsgáljuk, lehetetlen el nem ismernünk, hogy a régi monarchia a területén élő 13 népfajt mesterien tartotta össze érdekeik lehető összeegyeztetése és kielégítése mellett. Az osztrák császárság különböző nemzetiségű tartományai között, melyeket a történelmi fejlődés folyamán, részint a gazdasági és politikai viszonyok kényszerítő ereje, részint a Habsburgház existenciális törekvései hoztak ennek joga alá, nem közönséges államművészettel és ügyességgel iparkodott az egyensúlyt fentartani s fáradozott abban, hogy minden nemzetiségi megtalálva nemzetiségének megbecsülését s kulturája kifejtésének lehetőségét s a gazdasági boldogulást; ne kívánozzék ki a monarchiából. Bátran állíthatjuk, hogy az akkor lehető viszonyok között Kelet-Európa rendjét s békéjét tekintve a monarchia képviselte a nemzetiségi kérdés ideális megoldását. Keleteurópa nemzetiségi viszályait a lehető legszűkebb területre szorította össze, a nemzetiségeket a kultúra magasabb fokára emelte s ezáltal Keleteurópában rendet teremtve, a civilizációt, a rendet, a magasabb kulturális és állami életet egész Oroszorszáig s a Fekete-tengerig terjesztette, civilizáló hatását a Balkán is jótékonyan érezte, hiszen népeinek legnagyobb része előtt jelentette és képviselte a nyugateurópai civilizációt. A régi monarchia keretein belül a nemzetiségét olyan közszabadságnak, olyan megbecsülésnek örvendtek (iskoláik, újságjaik, pénzintézeteik, Ausztriában területi, Magyarországon vallási és iskolai autonómiájuk, gazdasági fejlettségük stb. mindennél ékebben szóló bizonyítékai állításunknak) aminőről az utódállamokba átkebelezett nemzetiségeknek álmodniok sem szabad. A nemzetiségi harcok telepe a monarchia szétrobbantása folytán óriási mértékben kiszélesedett: az északi tengertől az Adriáig és a Fekete-tengerig, a Rajnától, a Dnyeszter, a Prut és a Duna alsó folyásáig kiterjedt s különösen egy fontos körülmény teszi rendkívül veszedelmessé úgy, hogy közeli és rendkívül erős kirobbanással fenyeget; az, hogy az átutalt népek majdnem kivétel nélkül összehasonlíthatatlanul magasabb kulturális fokon állanak, mint az uralkodó faj, amely épen ettől indítlatva ádáz harcot indít a bekebelezett népek kulturája ellen elsősorban az által, hogy iskoláik elvétele által saját iskoláiba kényszeríti annak gyermekeit, amelyek tannyelvét nem is értik s így az elemi és középfokú oktatás, minden kulturállamban az állampolgárok legszentebb joga és kötelessége, lehetet-

lenné tételik, mert a tanítási eredmény alig számbavehető s azon felül fájának, nemzetének, hazájának szakadatlan ócsárlását hallva lelke gyűlölettel, bosszúvággal telik meg, melynek takarója alatt kiolthatatlanul ég az emberi szívnek egyik legszebb, legértékesebb kincse: a nemzetéhez, nyelvéhez való ragaszkodás, amely gyönyörűséget talál abban, ha anyanyelvéért nemzetéért szenvedhet. Ha tehát a legbrutálisabb korlátozások folytán műveltségükben hanyatlani fognak is, de hazaszeretelük annál izzóbb és az élet minden viszonylatát betöltő s a léleknek minden mást háttérbe szorító érzése lesz s a dolgok új rendjébe belenyugodni sohasem fog. Akarod valamely nép lelkében a faji érzés lángját egész a fanatizmusig, a rajongásig hevíteni? Támadd meg nyelvét, vedd el iskoláit, kulturális intézményeit s faji érzése lesz az az erős vár, amelynek védelme alatt lelkének, szívének legnemesebb érzései: nemzetének, hazájának szeretete, történelmi múltjának, a nemzeti hagyományoknak megbecsülése egy jobb jövő elkövelkezésébe vetett hite meghúzódni s amely elpuszthatatlan egységbe és szent erkölcsi közösségbe fűzi testvéreivel. Azért hiú ábránd, hogy az önálló nemzeti élet szent közösségből kiszakított töredékeket nemzeti sajátosságuktól megfosztani s az uralkodó népbe beolvasztani lehetséges. Ez még akkor is abszurdum lenne, ha máról-holnapra erőszakkal egy nép kulturális értékeit megsemmisíteni s helyébe erős, éleliképes kulturát elővarázsolni lehetséges lenne.

Franciaország a háborút lezáró békék folytán Európa vetélytárs nélküli vezérállama lett. A három nagy szárazföldi hatalom, amely ellen óriási küzdelmeit vívta: s amelyek Lipcsénél világbirodalmának a halálos döfést megadták, a Németország, a monarchia és Oroszország részben megsemmisültek, részben romokban hevernek s a megélhetés, a lét s nem lét szörnyű kérdésének súlya alatt kinlódva a nemzetközi politikában nem számítanak; legfeljebb némi lehtëttel jelentenek a győztesek számításában annyiban, amennyiben a további pusztulásukat bevezető válságok elől légmentesen el nem zárkozhatnak, bár magukra nézve azt tulságosan veszedelmeseknek éppen nem tartják. A három nagy kontinentális hatalom, amelyek ellen Franciaország Európa politikai hegemoniájáért az újkor kezdete óta véres háborukat vívott, de engedni volt kénytelen, amelyek Európa fejlődésének Nagy Péter, Nagy Frigyes és Mária Terézia óta irányt szabtak a szörnyű világégésben összeomlottak; bizonytalan, hogy a pernye és a hamu csak a szörnyű pusztulás és enyészet szomorú nyomát takarja, vagy lappangó zsarátnokot takar, amely még újból lángra lobbanhat. Egy azonban bizonyos, az, hogy ma Franciaország a kontinensen vetélytárs nélkül áll, mert a három nagyhatalom romjaiból kialakult, vagy a Franciaország akarata folytán megnagyobbodott u. n. utódállamok éppen olyan protektoroknak tekintik Franciaországot, mint valamikor a Napoleon-féle államalakulatok Napoleont, illetve ennek Franciaországát. Ez a versaillesi és trianoni békékben nem tett egyebet, mint felhasználva a központi hatalmak leveretése folytán elő-

állott páratlan s a történelemben példátlanul álló európai helyzetet — a legkedvezőbbet Franciaország fennállása óta — következetesen végrehajtotta Keleteurópának a francia érdekeknek megfelelő átalakítását: a román államok és a szlávok, a németek és a szövetséges magyarság és Bulgária legázolása után birtokába vette Keleteurópát s ennek ma mindenható ura; Törökország szétszakításával Kisázsiaiban is megvetelte lábát; Szíriával kimeríthetetlen gazdaságú tartományok kerültek érdekszférájába. A német gyarmatok felosztása is jelentékenyen megnagyobbította tengerentúli gyarmatait. Amit Napoleon tervezett Kelet-Európában, de csak részben valósíthatott meg Németország leigázása, Poroszország lötkrétele s Ausztria részleges felosztása által, azt Franciaország részben megvalósította, részben megvalósításán fáradozik. Franciaország következetességgel halad pontosan kitűzött célja felé s ez óriási előnyt ad neki, politikáját nem mindenben helyeslő szövetségesei felett, mert ezek haboznak, mert nincsenek tisztában azzal, hogy mit kellene tenniük s Franciaország — valljuk meg nagyon sokszor becsülést érdemlő elszántsággal és kockázattal — befejezett tények elé állítja őket. A német jóvátétel kérdésében napról-napra nyilvánvalóbb, hogy Franciaország hajthatatlan álláspontot foglal el a német birodalommal szemben, amelynek létjogosultságát Poincaré a párizsi konferencia megnyitásán mondott beszédében kétségbe vonta.

„Bűnben született meg a német császárság és bűnben pusztult el“, mondta a párizsi konferencia megnyitó ülésén s ez a rövid kijelentése klasszikus rövidséggel foglalja magában a német birodalommal szemben elfoglalt álláspontját Poincarénak, akit ma a francia lélek hivatott képviselőjének kell tekinteni. A francia nemzet legmélyebb lealázásának órájának datálódik a német egység megszületése, amikor 1871-ben a versaillesi palota tükörtermében a német fejedelmek I. Vilmos név alatt császárrá kiáltották ki a porosz királyt s ehhez világtörténelmi eseményhez a halott Párisnak kellett asszisztálni mérhetetlen gyásszal és kétségbeeséssel szívében, miután megelőzőleg a szedáni és metzi kapitulációkkal, a hadsereg megsemmisülésével, a főváros bevételével porba omlott a francia gloire. De ennek koronája, a legfájóbb sebe a versaillesi jelenet volt, amelyet a győztes német nemzet képviselőinek a méltó helyen, Berlinben kellett volna rendezni.

A bukásában is nagy francia nemzet ilyen megalázása nem volt opportunus cselekedet. Mert mi is volt ez a valóságban? A német nemzeti eszme páratlan diadalának ünnepe, a német lélek visszahajta évszázadok nehéz küzdelmeire, jajszavára, annak az ellenségnek fővárosában, amely századokon át külpolitikájának alaptételül a német hazának minden eszközzel való gyengítését és a német államszerkezet szétrombolását tekintette.

A körülmények, amelyek között ez az előrelátható, történelmileg logikus esemény, a francia nagyságot és gloire-t szimbolizáló versaillesi

palotában végbement, a legyőzött franciák oly kegyetlen megalázását, önérzelének oly lábbal tiprását jelentette, amelyre az ujabbkori történelemben példa nincsen.

A francia revanche-eszme nemcsak a 70/71-i megsemmisítő vereség visszatorlásának, hanem a restitucio in integrumnak gondolatát is magában foglalja s nem elégszik meg a Hohenzollernek bukásával, hanem kegyellen következetességgel tör a teljes kielégülés felé: megsemmisíteni mindent, ami a franciák leveretésében találta meg létokát: első sorban a birodalmi egységet s kicsikarni a szabad mozgást a Rajna jobb partján. Ezért nem remélhető a francia nyomás enyhülése. A metzi és sedani győzők, a Párist kiéheztetők és a Versaillesben ünneplők alkotásai számára nincs kegyelem.

3. A békekötés után.

A békekötés óta a világ közvéleményét első sorban az a kérdés foglalkoztatja, hogy sikerül-e Európa újjáalakított térképét megrögzíteni? Sikerül-e az újonnan keletkezett államokat a belső válságokon átsegíteni? Sikerül-e nekik nyílt sebüket: a nemzetiségi kérdést megoldani, hogy életképes politikát űzhessenek s olyan kompakt gazdasági, politikai, területi és nemzetiségi egységbe olvadjanak, amely kiállja a viszonyoknak reájuk kedvezőtlen alakulását. Sikerül-e a győztes államok hatalmas katonai felkészültségével s a legyőzött népek fékentartására irányuló, szinte napról-napra újból és újból keletkező szövetségével biztosítani a háborút bezáró békék eredményeit? Számíthat-e állandóságra a népek és nemzetek életében az a rend, amelynek bizarr sajátossága, gyengesége nem az, hogy győzők és legyőzöttek vannak benne, mert ez így volt, amióta az emberiség nemzetekké alakulva állami életet él országának határai között, hanem az, hogy az előbbiek ezek mellén térdelnek.¹⁾

E kérdésekre kétféle felelet van.

A győző államok, ma már azonban inkább csak a francia és a kisentente államférfiak a békeszerződések sértetlenségében keresik Európa rendjének és békéjének biztosítását és minden kísérletet, amely az irányadókat a békeszerződések revideálásának akarja megnyerni, nemcsak a legmerevebben elutasítanak, hanem azt mint a béke és rend felforgatására irányuló kísérletet valósággal megbélyegeznek s szerintük Európa zilált közállapotainak orvoslására az egyedüli rationalis alap: rágazzkodás a békeszerződésekhez, amelyeknek megbolygatása Európa nagynehezen helyreállított rendjét felforgatná s helyébe anarchiát, vagy a legjobb esetben is európai háborút hozna. Rendelkezései igazságosak a lehelőség és az emberi képesség határáig s a legyőzöttekre rótt terhek nem mulják felül azoknak teherbíró képességét.

A másik fél, mely részint azokból áll, akik a saját testükön érzik

¹⁾ Nitti: Nincs béke Európában. 56 s köv. ll.

azt, hogy mit jelentenek a valóságban a békeszerződések pontjai s azokból a semleges, sőt győztes államok politikusaiából, közgazdászaiból és statisztikusaiából, akik akarnak és mernek is objektíve gondolkodni, mert a sovinizmus nem homályosította el bennük a tiszta látást s az önzés az emberi szolidaritás fenkölt gondolatát, amely ellen a tárgyaló asztaloknál annyit vétettek s amelynek a régi piedesztálra való emelkedésétől várhatjuk egyedül a tarthatatlan állapotok gyors orvoslását — ezek szerint a békeszerződések politikai, területi s gazdasági intézkedései egyáltalában nem reálisak. Területi rendelkezései vérlázító, minden történelmi, nemzetiségi és emberi jogot lábbal tipró igazságtalanságok, amelyeknek csak egy célja volt: a legyőzöttek gazdaságilag értékes területeit a győzőknek, jobban mondva a szomszédos rivális államoknak juttatni, minden tekintet nélkül arra, hogy e területekkel zárt tömbökben élő népeket szakítottak le — megkérdezésük nélkül — történelmi, nemzeti és kulturális fejlődésük talajáról, államuk területéről s csatoltak az erőszak s a szuronyok erejével idegen államalakulatokhoz, amelyek mohón vágyakoztak e területekre; de ezek őslakossága nem kívánatos elem, mert e területek zavartalan birtoklását mindig problematikussá teszi s azért nyelvükben, nemzetiségükben és kulturájukban való elnyomásuk egy magasabb államraison s Európa nyugalma érdekében az új államok legelső és elengedhetetlen kötelessége s ezért e szerencsétlen, példátlan erkölcsi megalázásra kárhóztatott nép jajszavai süket fülekre találnak s jogos panaszaira a válasz újabb és kegyellenebb megtorlás azon forum részéről, mely jogos panaszait lenne hivatva orvosolni, rendreulastítás és fenyegetés. E területi rendelkezések folytán egész Középeurópában s a Balkánon új Ausztria-Magyarországok alakultak az elpusztult egy helyett, amelyekben a legtudatlanabb népek akarnak uralkodni erőszakkal a műveltebbek és haladottabbak felett.¹⁾

Ezek szerint a békeszerződések gazdasági rendelkezései, első sorban a 30—40 évre felosztott kártérítés a modern államok történetében példátlan hűbéradó, melyet az állig felfegyverzett győztes ró ki a védetlen legyőzöttre s ráadásul területét elfoglalja s állami életének minden funkcióját ellenőrzi. Csak az ókorban van erre példa, amikor a II. pún háború befejeztével Scipió a Karthagóra rótt lehetetlen békefeltételek között az ellenséget 50 év alatt fizetendő 10.000 talentum megfizetésére ítéli.

A rettenetes hűbéradó nemcsak megalázó, hanem egyszerűen teljesíthetetlen is. A háborus kiadásokhoz is óriási terhekhez járultak a békeszerződések gazdasági rendelkezései, amelyek a legyőzöttek gazdasági ütőereit egyenesen átvágták úgy, hogy a lassú elvérzés a tények által előidézett helyzet folytán kikerülhetetlenül bekövetkezik. Hogy most még ráadásul a háborúban és a békeszerződések folytán anyagilag tönkrement országok jóvátétel címen hajmeresztő összegeket is fizessenek —

¹⁾ Nitti: Európa hanyatlása. Az újjáépítés útjai. 12. 1.

ez egyenesen képtelenség. Erre élő példa Németország, ahol megkísérelték a jóvátételt behajtani; a behajtás képtelenségének legeklatásabb bizonyítéka Ausztria esete, amely mindenéből kifosztva nem hogy jóvátételt tudna fizetni, hanem maga kölcsönre szorul, hogy élelfeltételeitől megfosztoltan az állami csőd és társadalmi anarchia rémeit ideig-óráig elhárítsa; példa rá Magyarország, amelyet külföldi kölcsön nélkül szintén állami tönk fenyegetett; amelynek anyagi helyzete pillanatnyilag jobb ugyan Ausztriáénál, mivel azonban határainak lehetetlen megállapítása folytán tisztán mezőgazdasági termelésre van utalva, ha majd egyszer nyers termékei a külföldön meginduló termelés: az olcsóbb amerikai román és orosz búza piacra özönlése folytán a külföldi piacokról kiszorulnak — helyzete még Ausztriáénál is válságosabb lesz.

Mindezek folytán megállapítják*, hogy ezen békeszerződések megállapításánál valamennyi jogi elv háttérbe szorult s a békeszerződések élelbeléptetésének következményei bebizonyítják, hogy a győztesek eljárását egyedül az ellenség megsemmisítésének vágya vezette s a pusztulás, amely a szerződések nyomában keletkezett, nem fog a legyőzött országok területére szorítkozni, hanem bakteriumai átcsapnak a győzők országaiba is s Európa a hanyatlás lejtőjére jut, a gazdasági tönk felé gurul s a pusztulásba hajszolt népek újból csak véres háborúk árán kísérlik meg a lehetetlen helyzetből való kibontakozást, amelynek a vége Európa végleges és helyrehozhatatlan pusztulása, az európai műveltség katasztrófája lesz.

Bátor-hang volt ez! A gyűlölet, a közöny, a féltett érdek, a hiúság, a gyávaság, a meghunyászkodás, a tomboló diadalmámor, a bosszúvágy, a hazugság s a borzasztó rágalmak együttes koncertjével szemben egy tiltakozó hang, amelyek semmi más célja nincs, mint Európa ügyeit az igazság megvilágításába helyezni; amely egyszerűen „sine ira et studio“, a tények logikájával dolgozik s ezért következtetései rettenetes ítélet a békeszerződésekről, annak végzetes hibáiról és bűneiről, amelyek máris megkezdtek romboló munkájukat nemcsak a legyőzöttek összes erkölcsi és anyagi javai, nemzeti, állami existenciája, hanem az emberiség egyetemes legszentebb érdekei ellen is; mert egy végzetesen elhajló útra terelték rá az emberiség haladását, amely ingoványba, mocsárba vezet s amelyből a visszatérés — sajnos — csak újabb vér, újabb szenvedés, újabb nyomorúság útján roppant erőfeszítések árán lesz lehetséges. Mint a Szahara homoksvatagában már-már reménytelenül vergődő karaván az előtte zöldelő oázist, úgy fogadták a legyőzött népek az igazság ezen bátor védelmezőinek szavát, akik előítéletekkel szakítva, a humanizmus, az emberi szolidaritás, az igazság örök törvényeinek védelmében a legyőzöttekben nem ellenségeket, hanem embereket látnak s követelik a velük szemben való elbánásban az igazság kritériumának alkalmazását.

*] Keynes: A békeszerződés gazdasági következményei.

Csalódtak ugyan azok, akik rögtöni hatást, zajos vilákat, az érvek ellen érvek szegezését s a gondolatok tisztulását várták e minden tisztelre érdemes művektől. Azonban, akik számolnak azzal, hogy mily lassú az igazságnak érvényesülése, de viszont lassú útjában milyen ellenállhatatlanul veszi be a lelkeket és szerez újabb és újabb híveket s fordítja meg szinte észrevétlenül a közvéleményt, azok meg vannak elégedve. Mert az úttörés hálátlan, nehéz, de végtelenül értékes munkája megkezdődött s azt megakadályozni többé nem lehet. Minden nap erősödik az igazságért küzdők tábora, mert a szenvedők, a túrók, az eltiportak felé hajlik az örök emberi részvét s ezzel szemben a hatalom gögijében tobzódók napról-napra inkább fogják tapasztalni, hogy ezzel szemben milyen gyöngye, hasznavehetetlen fegyver a szurony és az ágyú.

A békeszerződések bírálásával, a békeszerződések határozatai által teremtette állapotok minden irányú válaszásával foglalkozó hazai és külföldi művekből, hir- és szaklapokban megjelent cikkekből egész irodalom támadt már. Közülük természetesen legbecsesebbek azok, amelyek az entent-államokban, hajdani ellenségeink tollából jelentek meg, mert ezekből van egyedül alkalmuk az illető nemzetek közönségének a dolgok lényegével megismerni s a békeszerződések ügyét a maguk óriási horderejében s igaz valójában megismerni. Minden könyv és minden sor, amely a gyűlölködő előítéletektől menten, nem is a rokonszenv, hanem az igazság hangján mer írni rólunk, bajainkról, elszakított testvéreink állapotairól, végtelen szolgálatokat tesz, nagyobbakat, mintha itthon egész könyvtárakat írunk össze. S ami örvedetes az egész dologban: az ilyen művek, cikkek, tanulmányok száma folyton gyarapodik jelöl annak, hogy nő a tábora azoknak, akik tisztán akarnak látni, akik ezen kérdések tanulmányozásával, megvilágításával akarnak szolgálatot tenni az igazságnak s nő az olvasók tábora is.

E könyveknek, tanulmányoknak konkluziója kivétel nélkül az, hogy a békeszerződések revíziója elkerülhetetlen, enélkül Európa bajait orvosolni hiábavaló és hasztalan kísérlet. A seb gyógyulása addig nem remélhető, míg a fertőző anyag eltávolítása meg nem történik. S mentül előbb történik meg ez, annál kevesebb a kár, amit okvetlenül okozni fog. A békeszerződésekkel is így vagyunk. Napról-napra bebizonyosodik, hogy a békeszerződések hasonlíthatatlanul több kárt okoztak Európának, mint a háború maga. Vagyis most is háború folyik, mindössze azzal a különbséggel, hogy kiméletlenebb fegyverekkel, a számító, a hideg ész fegyvereivel folyik és — ami még borzalmasabbá és elviselhetetlenebbé teszi — legyőzött, ellenállásra képtelenné tett ellenség ellen folyik, amely védtelenül van irgalmat nem ismerő elnyomóinak kiszolgáltatva, akik a véletlen által adott helyzettel a legkegyetlenebbül visszaélnak, mialatt szemforgató hypokrizissal Európa békéje őrének és védőjének tüntetik fel magukat. Minden hasztalan! Az elnyomottak túl fogják élni a szorongatásnak és elnyomásnak kegyetlen óráit. Mert a nemzetek ellenálló képes-

sége — ellentétben az egyesekével — szinte határtalan. A nemzeti érzésben gyökerező összetartásban szörnű erő van! *Crescit premendo*. Gyönyörűen írja meg ezt Nitti: „Egy néptől elvehetik vagyonát, fegyvereit, gyarmatait, hajóit, hitelét és külföldi szervezeteit, meg lehet csonkítani, gazdasági életét meg lehet fojtani, de nemzeti szellemét nem lehet kiirtani.”¹⁾ Oly nemzet fia írja ezt, amely századokon át szétszakítva, nemzeti érzésében kigunyolva nyögött idegen hódítók lába alatt, de osztatlan volt a nemzeti lélek a nemzeti érzés egységében s ennek erején megtörött a dölyfös hódítók minden fegyvere és végül is megszületett az „Unita Italia”, minden olasz hazafi szíve vágyódásának tárgya. Gyűlölködő beszédekkel, bosszúvágytól lihegő kijelentésekkel lehet ideig-óráig galvanizálni a bosszú gondolatát, de a tények ereje úrrá lesz lassanként a lelkeken s azt fogja diktálni, hogy Európának végre is béke kell, ha élni, existálni akar. Ez be is fog következni, mert be kell következnie. Az emberiség fejlődésében holt vágányra jutott. A tehetetlenség törvényénél fogva még halad tovább azon az úton, de az előrelátók figyelmeztető jelzése már hallatszik, a gép iramja már lassúdik s a fordulat már nem késhetik soká. Ahol a végzetes hibákat elkövették: a lehetetlen békeszerződés gyilkos pontjait megalkották, ott kell kezdeni a bajok orvoslását. A zöld asztalhoz kell leülni a világ számottevő nemzeti képviselőinek, amelynél nem lesz győző, és legyőzött, hanem a béke, a segítség, az orvoslás nagyszerű gondolatában testvérekké lett nemzetek kiválóságai fognak alkotni és nem rombolni; fogják hatályon kívül helyezni az emberiség gyalázatát s örök szégyenfoltját.

Szenvedő, nyomorgó, megalázott nemzetek, az idegen hódítás alatt példátlanul elnyomott elszakított testvérek sovárgásának és álmainak tárgya, mikor jön el a te országod? Mikor üt a megváltás órája? Meddig tart még a szenvedés, hiszen még folyton zuhanunk rejtelmes és borzalmas örvényeibe? Még folyton hallatszik a hajszolók, az üldözők kiméltellen hangjának rivalgása: Még nem elég! Csak tovább, tovább! Mikor szakad szét a közönynek, a nemtörődésnek szinte áttekinthetetlen ködfátyola, amely vigasztalan s lelket csüggesztő szürkéségével üli meg a sziveket azoknál a nemzeteknél, amelyeket az emberiség haladásának vezéreiül volt szokás eddig tekinteni? Erre ugyan feleletet nem adhatunk, de abban egyet kell értenünk valamennyiünknek, hogy nem szabad ölbe tett kezekkel lesnünk-várnunk a reánk nézve kedvező fordulatnak felülkerekedésének bekövetkezését, hanem saját tevékenységünkkel: a nemzeti öntudat minél erőteljesebb kialakításában rejlő roppant erővel kell annak győzelmét elősegíteni. Ehhez azonban széthúzásra, megosztásra hajló nemzetünk egybeolvadása, összetartása elengedhetlenül szükséges.

¹⁾ Európa hanyatlása. Az újjáépítés útjai. 16. l.

II. Hazánk és a trianoni béke.

1. Magyarország területe a történelmi jog alapján bennünket illet meg.

A trianoni békében elszakított országrészek épen olyan elvitathatatlan birtoka a magyar nemzetnek, mint Franciaországnak Normandia, Angliának Valles, Itáliának Lombardia vagy Szicilia. Maga az ezeréves birtoklás folytonossága is teljesen elegendő arra, hogy a birtokjogot kétségbe nem vonhatóvá tegye. E tekintetben csak azon nemzetek hasonlíthatók össze nemzetünkkel, amelyek állama a magyar állammal egyidős. Szokás nemzeti gyászunkat és a bennünket ért példátlan igazságtalanságot Elzásznak a németek által 1871-ben történt elhódításához hasonlítani. Ez az összehasonlítás azonban árt a mi igazunknak. Elzászt és Lotharingiát Franciaország 1648-ban a westfáliai békében s az 1680-ban megkezdett rablóhadjáratokban szakította ki a német birodalom testéből, ahová a germán állam megalapítása óta tartoztak s lakosságuk tiszta német volt. Ezzel szemben a tőlünk elszakított részek ezer év óta a magyar haza integráns részei, amelyeknek története elválaszthatatlan a magyar faj, a magyar állam történetétől s aki ezen részeket jogosan akarná birni, meg kellene változtatni a történelmet, amire ellenfeleink részéről történnek is hiábavaló s komolyságot teljesen nélkülöző kísérletek.

Sőt tovább mehetünk! Melyik az az európai állam, amelyik elmondhatja, hogy területét a maga egészében, zárt egységében ezer esztendő óta bírja? Hiszen Európa legtöbb országa területének kialakulása lassú fejlődési folyamat eredménye, amely folyamat szükségszerűleg kisebb államalakulatok megsemmisítése s gyengébb népek beolvasztása folytán volt csak lehetséges.

A magyar nemzet a haza egész területét, értve a letelepedésre alkalmas részeket, már a honfoglalás alkalmával megszállta, részben fegyverrel meghódította s egységes országgá szervezte ezt a területet, ahol a római birodalom megdölése óta állami szervezet s rend nem volt; csak egymással kegyetlen harcban élő néptörödékek tanyáztak itt s ezért a Duna völgyéről, a nyugat felé húzódó népek nagy országútról az európai civilizációt állandó veszedelem fenyegette. Azért a Kelet és Nyugat ezen elválasztó vonalán a Szent István által véglegesen megszervezett s a keresztény civilizációba bekapcsolt Magyarország a ker. kultúra s az emberi fejlődés ügyének megbecsülhetetlen értéke lett, mert a Balkánról és Kelet felől Európa szívébe vezető s gazdátlanul, őrizetlenül álló kaput megszállva a ker. vallásnak és kulturának bámulatos rövid időn belül olyan odaadó, áldozatos, hűséges hive lett, hogy az Európában letelepedett népek közül csak normannoknál találunk ehhez hasonló példát. A vad, pogány, csak a harcot, a vérontást kedvelő nomád lovas népből alig egy század lefolyása alatt a keresztény népek nagy családjának egy új életerős, sokat ígérő hajtása lett; a Krisztusi hit ellenállhatatlan igazságai, egész életet adó tanai csodálatosan átalakítják lel-

kületét; a kereszténység nála nem külső máz, hanem lelki szükséglet, erkölcsi alap lesz s a vad zabolálanságot valósággal gyermeki alázat és odaadás, a kalandszomjat és kincsvágyat a szent hitért s a békés ott-honért a hitetlenekkel való küzdés forró vágya s lovagias szellem hatja át.

Mint Kelet felé a keresztény civilizáció képviselője hamarosan megkezdí élethalálharcát a Duna völgyén keresztültörni próbálkozó pogány népek ellen; megkezdí dicsőséges, de kegyellen áldozatokat követelő világtörténelmi hivatásának betöltését, amelyre földrajzi helyzete s nagy-szerű katonai, testi és szellemi tulajdonságai képesítik s Európa hőségé, a kereszténység kardjává avatják. Amellett, hogy a keleti és déli államok számára a magasabb, szervezettebb állami életre példakép s a nyugati keresztény kultúra közvetítője lett, már a XII. században véres harcokban kell megmutatnia életrealóságát. A kunok és bessenyők képében a még mindig vajudó és hullámzó Kelet és Dél a nagy népvándorlás utóhullámai-ként újabb rajokat küld népek nagy országújtára, a Duna völgyébe s Szent László vezetése alatt a Magyarország diadalmos csatákban állítja meg őket s a nagy király, bölcs számításal s kereszténység javára szánt buzgó lélekkel téríti meg s telepíti le őket Magyarország üres és lakatlan rónaságain. Ne felejtjük azt sem azonban, hogy ezen nehéz küzdelmek idejében a keresztény világ békéjét feldulta a pápaság és császárság kezdődő viszálykodása s Szent László és Magyarország minden erkölcsi és anyagi támogatás, lelkesítés és megbizatas nélkül, saját elhatározásából s a maga erejével kél a kereszténység védelmére.

A rettenetes tatárinvazió borzasztó vereséget zúdított a magyarságra a mohi csatatéren, de az óriási számú, hallatlan győzelmektől fellelkesített tatárság még sem bírta a magyarságot teljesen legázolni; Batu khánt az ország nyugati határán nem az Itáliában a pápaság ellen élethalál harcot folytató német császár állította meg, hanem az a történelmi tény, hogy a teljesen le nem győzött és meg nem tört magyarsággal háta mögött Európa megrohanására nem vállalkozhatik.

Magyar hűséggel, becsületességgel és vitézséggel felelt meg a magyar nemzet már az Árpádok alatt világtörténelmi hivatásának azon a helyen, ahová az Isteni Gondviselés ezt a lovagis, vitéz katonanemzetet állította. S hogy csakugyan az Isteni Gondviselés vezelte nemzetünket vándorlásában s telepítette meg ebben a gyönyörű, de birtokosa számára délibábos ölében rettenetes sorsot tartogató, magától a természettől egy hazának kijelölt országban, azt már az Anjouk alatt megindult s három századon át szakadatlanul tartó török harcok letagadhatatlan tényekkel-tettekkel és eseményekkel bizonyítják. A lábát három világrészen megvelő rettenetes erejű török hatalom — a világtörténelem egyik legnagyobb, legerősebb katonai szervezete — a Balkán meghódítása után Európa leigázását tűzi ki feladatul s ennek a nagy vállalkozásnak első stratégiai terve az útát Európa testétől elzáró Magyarország összetörése volt. Nem kell részletezni ezt a szörnyű küzdelmet, amely mindenünket: népünket,

kulturánkat, virágzó városainkat, történelmi emlékeinket, a jövőbe vetett reményeinket s Magyarországnagyságát megsemmisítette.

A háromszáz esztendősz küzdelem második felében a hadiszintér már az ország területe volt. Ezer és ezer sebből patakokban omlott a magyar vér, pusztult a magyar föld, bitanggá lett a magyar vagyon, de Szolimán hét s a többi szultánok megszámlálhatatlan hadjáratai megtörték a földből, fából összetakolt magyar várak végbeli vitézeinek elszántságán és rettenthetetlenségén. Tűzben, lángban égett századokon át a magyar föld, világtörténelmi összeütközések rettentő hullámai csaptak át rajta, de a hős magyar faj hű maradt önmagához. A külföldet Kőszeg, Eger, Temesvár, Szigetvár, Drégely égő bástyáinak gyehennai tüze teszi csak egy-egy pillanatra figyelmessé a példátlan önvédelmi harcra; hirlapjai ámuló csodálkozással írják a Zrinyiekről, Losonczyakról, Szondikról, Jurisicsokról, Dobókról és Thuri Györgyökről, akiknek hihetetlen hőstettei, önfeláldozó hazaszeretete és királyhűsége megihletik költőiket, de a veszedelmet öntestétől annyira távolállónak gondolja, hogy semmi okot sem lát arra, hogy a keresztrefeszített nemzetnek segítséget adjon. A vad rohamokban, tengernyi lömegekben előretörő török haderő előcsapa'ait azon népek alkották, amelyek ma megosztoztak a magyar haza szent földjén, de a magyar végvárakon áttörni, a magyar haza földjét teljesen leigázni még sem tudták. Az elfogulatlan külföldi történetírás nemzetünk halhatatlan dicsőségének tudja be, hogy nehéz, válságos időkben az európai kulturának a legnagyobb szolgálatok egyikét tette: vérehullásával, csodálatos önfeláldozással megakadályozta, hogy a kulturátlanság legalacsonyabb fokán élő vad pogány törökség Európát elborítsa s a keresztény műveltség romjain embertelen, pusztító uralmát megalapozza. Az elismerés, a hála zászlaját meghajljuk az uralkodóház és a nyugati népek előtt a felszabadító török háborúban adott megbecsülhetetlen segítségért; de nem felejtjük el, hogy ez a segítség csak a 12-ik órában kövekezelt be, amikor a török annyi sikertelen kísérlet után Bécs falai alatt ütötte fel a nagyvezérnek sátorát s a hős magyar faj a példátlan küzdelemben már-már elvérzett. E küzdelmek alatt a nyugati népek mai nagyságuk alapját vetették meg: fejlődtek, számbelileg szaporodtak, kulturájukat fejlesztették, vagyonosodtak, gyarmatokat szereztek, ipart, kereskedelmet teremtettek, idegen fajokat beolvasztottak; ha időnként a belvillongások, polgárháborúk és külháborúk meg is akasztották őket a fejlődésben, azok nem tartottak sokáig s utána annál nagyobb igyekezettel s céltudatossággal léptek az állami konszolidáció útjára, amelyről szerencsétlen nemzetünket kegyetlen végzete évszázadokra leseperte.

Ámbár nemzetünket világtörténelmi hivatása arra jelölte ki, hogy karddal védelmezze a keresztény kulturát, a nyugati népek békéjét és rendjét s így közvetve igen nagy kulturális érdemei vannak, de közvetlen munkával, új kulturális értékek termelésével is elősegítette az emberiség fejlődését s szolgálta egyetemének nagy céljait. Alig egy század

lefolyása alatt Kelet-Európa legszervezettebb országát alapította meg ezen a területen, ahonnan ő előtte a keresztény népek rendjét állandó veszedelem fenyegette. A kultúra nagy értékét nagyon korán felismerte s fenntartás nélkül, sok értékes nemzeti sajátosságáról, az őshazából magával hozott kulturális értékről s ősi szokásról mondott le, hogy részese lehessen az európai keresztény népek közösségének.*)

A béke nagyon ritka éveiben, vagy legtöbbször a területe megvédéseért folytatott küzdelmekkel egyidőben bölcs törvényekkel, intézményekkel tökéletesítette állami és társadalmi berendezkedését, amelyek állami strukturájának megadták azt a szilárdságot, hogy az időnként rázúduló nagy katasztrófákat kibírta, túlélte s a török hódítás korában társadalmi téren bírta folytatni a küzdelmet akkor, amikor a magyar állami berendezkedés összeomlott. Szent István, Szent László, Könyves Kálmán, Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás nagyságukat nemcsak hadvezéri képességeiknek, hanem bölcs törvényeiknek is köszönhetik, amelyekkel nemzetük konszolidációját a hódításoknál jobban és biztosabban szolgálták. A műveltség, a tudomány kérdései minden időben bámulatatosan foglalkoztatták a magyarság képviselőit: a királyokat, főpapokat és főurakat. A kereszténység meghonosodásával egyidőleg gyökeret vert az akkori oktatás mindhárom faja; királyaink tárt karokkal fogadják a tanítással foglalkozó szerzetesrendeket, nagy számban küldik a külföldi egyetemekre a tanulni vágyó magyar ifjakat s megnyitják az ország határait származásra, nyelvre való tekintet nélkül mindenki előtt, aki hivatva volt kultúrát, ipart, városi életet, bányászatot teremteni. A Nyugat kulturájának minden ágát gyorsan magáévá tette, átalakította, fejlesztette, Kelet felé közvetítette s a tudomány és művelődés minden ágának adott kiváló művelőket és munkásokat. Hunyadi Mátyás vezette a renaissance műveltség ápolásában és fejlesztésében; udvara e tekintetben nemcsak versenyzett az olasz fejedelmi udvarokkal, hanem azokat sok tekintetben felül is múlta; könyvtára a renaissance-műveltségnek talán Európában a legnagyobb értéke volt s egyes darabjai féltékenyen őrzött kincsei ma a külföldi muzeumoknak s a Magyar Nemzeti Múzeumnak.

Igaz, hogy ez a műveltség csak a legmagasabb köröket hatotta át, csak a felszínen virágzott s nem bocsátotta le gyökereit a magyarság televényébe, de üdvös halása a magyarság kulturális színvonalának emelésében feltétlenül megmutatkozott volna, ha a Mátyás korai, utódok nélküli elhalálózása s a török háborúk viharai virágjában el nem fagyasztták hazánkban az emberi kultúrának ezt a csodálatos szinompájú, értékes növényét, amely Mátyás alatt oly gyors lendülettel szökött szárba. A ránk köszöntő szenvedésteljes évszázadokban, a szakadatlan vérontás és háborúk közepette sem halt ki a tudomány és művészetek iránti érdeklődés és lelkesedés. Az erdélyi fejedelmek, főleg Bethlen Gábor tudománykedvelő, művészetpártoló, a külföldi nagy gondolkodókat

*) Károlyi: Magyar Nemzeti Kálé, Budapest 6. kiadás.

és paedagogusokat hazánkba telepítő udvara a kultura megbecsülésének, az iránta való nagy és állandó érzéknek beszédes bizonyítéka. A XVI—XVIII. század főúri családainak jórészt elkobzott és roppant mennyiségben Bécsbe szállított arany és ezüst ingóságainak lajstromai és leltári bőséges bizonyoságot szolgáltatnak arra nézve is, hogy főúri családaink dús jövedelmeiket nemcsak háborúskodásra, lakomákra és szórakozásokra költötték, hanem párját ritkító, művészi becsű értéktárgyakat is — az ötvös-, szobrász- és faragóművészet remekeit — előszeretettel gyűjtöttek és vásároltak és amint a muzeumunkban őrzött ritka példányok bizonyítják, tudták mindig, hogy minnek van művészi becse és mit kell gyűjteniük.

Még arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy nemzetünknek a török előnyomulás által okozott szörnyű tragédiája mellett arra is volt érzéke, ereje és energiája, hogy ereje egy részével az erdélyi fejedelmek, majd később pedig nagynevű szabadsághősök vezérlete alatt az alkotmányos- és vallásszabadságért nehéz és küzdelmes harcokat vívjon tulajdon királyai, vagy jobban mondva ezeknek lelkiismeretlen s nemzetünket gyűlölő kormányai és tanácsosai ellen. Anglia és Hollandia küzdelmeivel egyidejűleg, amelyeknek eredménye lett az alkotmányos kormányzás csírájának kifakadása és megerősödése, a magyar nemzet Európa védelmezése mellett még az örök emberi ideálokért, az emberiség örök vágyakozásának tárgyáért és pótolhatatlan kincséért, minden fejlődés, tökéletesedés, szellemi és erkölcsi előhaladás főtényezőjéért: a szabadságért is keserves és sulyos áldozatokat hozott. A XVI. század elején megkezdődő vallásos és alkotmányos küzdelmek, bár a nemzet figyelmét a török kérdéstől elvonják, a magyar föld és nép pusztulását előmozdítják, dicsőséges lapjai a nemzet történelmének. II. Rákóczi Ferenc ideális alakja a legnagyobb, a legönzettelenebb szabadsághősök sorába tartozik. Szerencsétlen nemzetünk büszkén vallja őt megpróbáltatásainkban és küzdelmünkben örökké élő, példaadó, tűrni és szenvedni megtanító vezérünket magáénak, akiről a jólét, a szerencse verőfényes napjaiban meg-megfeledkeztünk, de most, a szomorúság és bánat napjaiban Petőfivel együtt valljuk és hangoztatjuk:

Hazánk szentje, szabadság vezére
Sötét éjben fényes csillagunk!

A magyar faj, az ural-altáji népcsaládnak legizmosabb, legtehetségesebb képviselője sokat köszön az európai keresztény kulturának: vallást, nemzeti konszolidációt, a keresztény népek közösségébe való felvételt, erkölcsöt, tudományt, művészetet, fejlett társadalmi életet. De sokat is adott annak a magáéból is! Századokon át, Kelet és Nyugat kapujában fekvő hazájában Nyugat-Európa őrállomásán meg nem roppanó erővel, példátlan köteletségérzettel védelmezte hazája földjével együtt azt, hálát, köszönetet és elismerést nem várva. Emellett Nyugat

kulturáját nemcsak átvette, Kelet és Dél felé terjesztette és közvetítette, hanem faji géniuszának gazdag kincseivel annak minden ágát gazdagította, mélyítette és tökéletesítette, úgy, hogy jogosan kérdezhetjük: mit jelentene ma az emberi kultúra számára nemzetünk, melyik nagy nyugati nemzet versenyezhetne velünk állami és társadalmi intézményekben, kormányzásban, társadalmi berendezkedésben, gazdagságban, műveltségben, egységes, munkás, a szép, jó és igaz ideáljainak élő népben, ha nemzetünknek része lehetett volna abban az aránylagos nyugalomban, amelyet a nyugati népek élveztek, ha erkölcsi és anyagi erejét szabadon kifejthette volna s történelme nem lenne a vér, a szenvedés, a nyomor és kétségbeesés megrendítő olvasmánya? Sic fata tulerunt!

2. A magyar faj hazája területének legrégibb lakosa s így annak egyedüli jogos birtokosa.

A legnagyobb és legritkább szerencsétlenség, amely egy nemzetet érhet, hazája területének szétdarabolása. A legnagyobb szerencsétlenség, mert inkább kétséssé lesz általa a megmaradt részen tengődő nemzet élete és jövője, mintha osztatlan állapotban idegen hódítás alá kerülne, mert ez esetben megmaradna a maga egységében és könnyebben védekezhetne a létét fenyegető támadások ellenében. Hozzájárul még az is, hogy a területén osztozkodó szomszédos államok engesztelhetetlen ellenségei lesznek s nem érzik magukat addig biztonságban, míg zsákmányuk jogos birtokosa él; mert létezésének minden órája és perce örök és meg nem szakított tiltakozás megrablása és kifosztása ellen s mert az elszakított részek életösztönből folyó sóvárgása igazi hazájuk után állandóan fenyegeti az új államok rendjét és biztonságát. Intő példa erre Lengyelország, amelynek 1772-i megcsonkítását nyomon követte 1793-ban második, teljesebb felosztása és önállóságának megsemmisítése.

A legritkább csapás is ez, amelyet a végzet egy nemzetre rámér, mert a történelem csak nagyon kevés ilyen vivisekciót ismer és tart számon.

Hogy ez a szörnyű katasztrófa szerencsétlen hazánkat érte, annak okát nem tisztán a világháborúban történt leveretésünkben, hanem egyéb körülményekben, első sorban hazánk nemzetiségi viszonyaiban kell keresnünk. Magyarország rákfenéje, a trianoni katasztrófa egyik főoka, amennyiben a kis-entente államainak Magyarország szétrobbantására irányuló törekvéseit, magyar területek után való éhségét főleg ebből magyarázhatjuk meg, az a körülmény, hogy Magyarország nem volt egynyelvű állam a világháború kitörésekor, hanem 18,264.533 lelket kitevő népességének csak 54'5%-a volt magyar anyanyelvű, számszerint 9,945.000 millió lélek, lakosságának majdnem fele pedig idegen anyanyelvű; mivel idegen ajkú honfitársaink a központban elhelyezkedett magyarsággal szemben az ország határszéleit lakják — kivéve a nem nyugatmagyarországi németiséget — úgyszólván mindenütt közvetlen érintkezésben éltek önálló állami életet élő fajrokonaiikkal. A Trianonban ránkényszerített békeszerződés

a nemzetiségek által lakott területeket a magyar nyelvszigetekkel együtt az u. n. útdá államoknak ítélte oda jutalmul azért, hogy a világháborúban oldalán harcoltak, de hivatalosan azért, hogy a magyarság által „elnyomott” nemzetiségeket felszabadítsa s önálló állami életüket és fejlődésüket a fajtestvéreikkel való egybeolvasztás által előmozdítsa. Hogy azonban ez az indoklás nem más mint porhintés a jóhiszeműek számára, amely mögött a legvakmerőbb, igazságtalanabb s a történelemben szinte egyedül álló országkoncolás s egy szerencsétlen nemzet példátlan megrablása rejlik, az nyomban kitűnik, ha tekintetbe vesszük, hogy ugyanazon népfelszabadítók egyszerre kiestek a békeasztalnál jogot és igazságot osztogató szerepükből, amikor a magyarságról volt szó; amennyiben a nagy felszabadító művelet közben az operáló kést olyan mélyen kanyarították a magyarság elevenébe, hogy a nemzetiségekkel együtt magyar lakosságunk 32.5%-át, a magyarul beszélők 38%-át hasították el tőlünk pusztán azért, mert az osztozkodó államoknak ezen, magyar testvéreink által lakott területekre stratégiai, gazdasági és egyéb okokból szükségük volt — s amit akartak és kívántak, azt az általuk hangoztatott nemzetiségi elv arcu csapásával meg is kapták. A békeszerződések ugyan kimondják az elszakított magyarság nyelvi és kulturális védelmét, ezt azonban senki se veszi komolyan s magyar testvéreink sorsa az elszakított területeken az emberiség, a civilizáció szégyenfoltja.

Ellenfeleink már a háború előtt évtizedekkel kitartó, elszánt s lázas propagandával a nemzetiségi kérdést használták fel, hogy a nyugati államok tájékozatlan, jóhiszemű hivatalos s társadalmi köret ellenünk hangolják, bennünket meggyőltessenek s kialakítsák a külföldi közvélemény azonos meggyőződését: a magyarországi állapotokat, a nemzetiségek embertelen elnyomását tovább tűrni már nem lehet. Ami kormányainknak s társadalmunknak végzetes mulasztásai vannak, mert ezt a lelketlen, hazugságon alapuló izgatást lépten lépés nélkül nézték, nem használták fel minden eszközt annak ellensúlyozására s ennek a speciális magyar fatalizmusnak keserű gyümölcsei megértek.

Nem tehet a magyar irredentizmusnak hasznos szolgálatot, nem lehet annak öntudatos, meggyőződéses katonája, napszámosa az, aki legalább főbb vonásaiban meg nem ismeri a nemzetiségi kérdés történetét; azt, hogy hogyan, mily okok és események folytán lett a mi édes hazánk nemzetiségi állam? Magában ennek a kérdésnek feltevésében már benn foglaltatik ellenfeleink egyik főargumentumának tagadása: Magyarország nem volt mindig nemzetiségi állam. Ezen állításunkat a statisztika azon csalhatatlan megállapításával támaszthatjuk meg, hogy Magyarország nem magyar ajkú lakossága csak a 18. sz. folyamán, a török kiverése után, a bécsi kormány által a magyar faj iránt ellenséges indulattal végrehajtott betelepítések, valamint a Balkánról a 18. és 19. században a törökség elviselhetetlen uralma alól kivándorló s hazánkban lakóhelyet és oltalmat kereső népek betódulása következtében növekedett meg oly rendkívül módon;

s cáfolhatatlan igazságnak kell tekintenünk, hogy a Magyarországon 1914-ben élő nem magyar ajkú lakosságnak közel fele a 18. sz. óta beköltözöttekből származik. Ezen betelepülések közvetlen oka tehát a török uralom ellen századokon át tűzvonalban álló magyarság szörnyű megfogyatkozása volt s statisztikai adatok alapján megállapíthatjuk, hogy ha ezek a betelepülések meg nem történnek, ma hazánk lakosságainak legalább 75%-a magyar anyanyelvű lenne; ha pedig a betelepítéseket legalább is nem ártó szándékkal a magyar faj iránt, hanem a ropant vérveszteséget szenvedett hős nemzet iránti kímélettel, kellő beosztással, a betelepülők kisebb egységekben és nem az ország szélein, hanem az ország belsejében való szétosztásával végezték volna a bécsi kormánykörök, — abban az esetben is a magyarság számaránya összehasonlíthatatlanul kedvezőbben alakult volna.

Ne felejtjük azonban, hogy hazánk területe felosztásának jogi alapjául a nemzetiségi kérdés megoldását tüntették fel, amelynek érdekében kimondták a legképtelenebb, igazságtalanabb, történelmi jogot lábbal tipró s a legveszedelmesebb precedensül szolgáló elvet: az illető nemzetiség kizárólagos jogát az általa lakott területhez, s azon való souverénitását; kivéve természetesen a magyart. Ne felejtjük ezzel kapcsolatban, hogy hazánkban a nemzetiségeknek a magyar faj rovására történt megerősödését a magyar fajnak Európába s a keresztény kultúra védelmében történt majdnem teljes elvézése, a szabadságharcokban történt irtása, a bécsi kormány által a magyar faj iránt a legellenségesebb indulattal s beolvasztó szándékkal véghezvitt telepítések és a 18. és 19. századokban a Moldvából és a Havasföldről a török uralom elviselhetetlen zsarnoksága elől tömegesen menekülő oláhságnak hazánk határain emberi érzésből történt átbotcsátása és befogadása okozták. Ime, ezek voltak azok a bűnök, amelyekért szegény nemzetünket hivatalosan a nyugati népek ítélőszéke elé idézték, kimondták, hogy méltatlanná lett hazája ezeréves területének birtoklására s a retentő időkől annyi vér, szenvedés és küzdelem árán megmentett egyedüli örökségünket összetörve, annak java-résztét a szerintük „jogos” tulajdonosoknak szolgáltatallák ki.

Hogy a török uralom népünk pusztulását mily mértékben idézte elő, azt mindennél szemléltetőbben világítja meg az az adat, hogy az 1720-i népösszeírás Magyarország területén (Horvátország nélkül) 2,582.000 embert talált. A passzaroviczi béke óta idáig már husz év telt el s a Kolonics-féle telepítések is lezajlottak. Elképzelhetjük, hogy nyomban a török kiverése után milyen csekélyre apadt az ország öslakossága és mily megdöbbentően kevés lehetett abban a magyarság lélekszáma. Hiszen a török hódoltsági terület — a magyarság által legsűrűbben lakott ország-rész — a török megszállás, de főleg a felszabadító háboruban a töröknél ember-telenebb császári zsoldos sereg dulásai és foszlogatásai következtében teljesen kipusztult, sivataggá lett s a szószeros értelmében vett kiirtást

a magyarságnak csak a felsőbb vidékekre felszorult s a városokba menekült része állotta ki.)*

Lássuk röviden, hogyan történt a szörnyen megritkult lakosság pótlása, hogyan folytak le a török kiverése után a telepítések, amelyeknek szinte nyíltan bevallott célja volt: Magyarországnak magyarságából való kiforgatása?

1690-ben a császári hadaknak a Balkánról történt kiszorítása után Ó-Szerbiából 70—80.000 ember menekült a Szávántúlra, félve a török bosszújától, akit különben a másfél százados hódoltság alatt szívvel-lélekkel szolgáltak. A bécsi kormánykörök kitűnő eszközt láttak bennük a magyarság gyengítésére s mikor eltűnik a remény, hogy a győztes császári fegyverek visszaköltöztetik őket a Száván túl felszabadított területekre, a haditanács 1698-ban a Maros, Tisza, Duna és Száva mentén telepíti le őket, határőrségekké szervezi „a rácz népet” s mint ilyenek, nem jobbágyai, hanem szabad birtokosai lesznek a magyar földnek. Rájuk bízzák az új határok védelmét is csak azért, hogy az ország bel-sejében húzódó végek kitűnő magyar katonaságát szélnek eresztve a magyar haderőt végkép megsemmisítsék s a magyar hatóságok helyett a bécsi haditanács alá rendelik őket. Ezzel külön tartományt szerveznek az országban, amelyet csakhamar Rácországának neveznek s ezzel az ország déli részének sorsát megpecsételték. Természetes, hogy ily nem várt fogadtatás után beözönlésük egyre tart. Ugyanekkor indul meg Boszniából és Herczegovinából a bunyevácok és sokácok telepedése, akik a közjük telepített németiséggel együtt az ország délvidékét magyar jellegéből úgyszólván teljesen kivették. Ettől az időtől kezdve a „ráczság” a magyarság esküdt ellensége és a bécsi kormány engedelmes eszköze, amint azt a Rákóczi-szabadságharc borzalmas rácz dúlásai s a 48-as események bizonyítják.

Magyarország területének ezen, a magyar alkotmányt és törvényeket lábbal tipró megcsönkítése adta meg az indítóokot s a jogalapot 1850-ben a szabadságharc leverelése után a „Szerb vajdaság” felállítására s ezek alapján emeltek igényt s követelték történelmi jogaikat a szerbek Magyarországnak leggazdagabb, legértékesebb területét Trianonban.

A háború előtti Magyarország 1.900.000 főnyi németiségből 1.200.000-nek az ősei a XVIII. század óta vándoroltak be, tehát csupán 700.000-nek az ősei régebbi lakosok. A németiség letelepítése annyiban járt kevesebb veszedelemmel a magyarság szupremáciájára, hogy telepítése szétszórt szigeteken történt, kivéve a Délvidéket; a határokon túl lakó fajrokonokkal, kivéve a nyugati részeket, közvetlenül nem érintkezhetek s magasabb kulturájukkal, alkalmazkodó képességükkel a magyar állami és társadalmi rendbe beilleszkedtek s annak csakhamar rendkívül értékes s megbecsült subjectumát alkották.

*) Balogh Pál: A népfajok Magyarországon.

A románság Erdélyre s a magyar területekre való igényeire nézve rendkívül jellemző az a kétségbevonhatatlan, statisztikai adatokkal bizonyítható tény, hogy Erdély román lakossága 1700-ban 250.000 volt. *) Beözönlésük Moldvából és a Havasalföldről Erdélybe a török türhetetlen zsarnoksága következtében a XVIII. században egyre nagyobb méreteket ölt s innen lassanként a Maros, Körösök s a Szamos völgyében az alföldi részekre, a Tisza-Maros szögébe ereszkednek alá.

Az alföldön kipusztult magyarság pótlására a hegyvidékről a ruthén-ség és tótság bevándorlása is megindul a többi telepítésekkel egyidejűleg. E népekből nagy szigetek keletkeznek a felső részekről szintén visszavándorló magyarság közepette, mely nagy részüket lassan, észrevétlenül magába olvasztja, de hogy ez a beolvastás nem erőszakos, hanem természetes folyamat volt, aminővel kivétel nélkül minden nemzet etnikai kialakulásában találkozunk, arra a legjellemzőbb példa, hogy a Dunántul s az Alföld egyes helyein még ma is nagyobb tót nyelv-szigetek élnek s nyelvük használatában, nemzetiségükben s vallásukban őket senki sem háborgatja. Helyüket a Felvidéken a szomszédos országokból bevándorló szláv rokonaik foglalták el s körülbelül 450.000-re becsüli a statisztika azon ruthéneknek és tótoknak számát, akiknek ősei a XVIII. század óta költöztek be Magyarországra területére.

Az 1914-i Magyarország nemzetiségeinek tehát csak közel a fele származik olyan ősektől, akik már a török kiűzése előtt is lakosai voltak Magyarországnak. Az útdállamok történészei, sajtója úgy a háború előtt, mint a háború után minden tudományos alapot nélkülöző s a legmerészebb fantáziát megszegyenítő állításokat, kitalálásokat s meséket iparkodott tudományos igazságokként átvinni saját népüknek s a külföldi érdeklődőknek tudatába. Feltétlenül szükséges, hogy e téren is megdönt-hetetlen tényekkel bizonyíthassuk az igazságot s a nálunk is a sajtó bizonyos részeiben felburjánzott engedékeny és megalkuvó irányzattal szembe leszögezhessük a magunk meggyőződésen alapuló álláspontját: A magyar faj Magyarország területének az itt lakó nemzetiségek bármelyikénél is régibb lakója s így tehát egyedül jogos birtokosa. Tisztába kell jönni mindnyájunknak azzal a történelmi ténnyel, hogy a Magyarország területéből a honfoglalás idejében az Északkeleti Kárpátok lejtőit és nyulványait egész Szatmár- és Szilágy vármegyék széléig s innen le egész a Dunáig és Orsováig, úgyszintén az északi vármegyék területét Ung és Zemplén hegyes részeitől a morva határig, Borsod, Gömör, Hont, Bars és Trencsén északi részét ember nem lakta rengelegek borították. **) Az Alföld tisztántuli része egészen a Temes és Béga vidékéig a Tisza és mellékfolyóinak árvízterülete volt, amelyen csak rendkívül gyér lakosság

*) Kovács Lajos: Magyarország népességének fejlődése a török uralom megszűnése óta. Budapesti Szemle, 506. sz.

**) Pauler Gyula: A magyar nemzet tört. I. 4—14. II.

tengődött. Mocsarak s főleg a Balaton vonalában, valamint a nyugati szélében óriási erdőségek borították a dunántúli vidéket is. Számbavehető lakosság hazánk területén csak ezen a vidéken, valamint északnyugaton s a Duna—Tisza közén lakott, még pedig legnagyobbrészt szláv népek, akiknek nyelve a mai szlovének nyelvére emlékeztet. Számbavehető államalakulat azonban ezen a területen csak egy volt: a dunántúli nyugati részeken a német-frank uralom, amelynek határgroffjai a Rábántúl közvetlenül parancsoltak, a mai Szalavárban és Sziszeken székelő szláv fejedelmek pedig hűbéresei voltak. Itt már némi keresztény kultúra nyomai is mutatkoznak. Hogy számbavehetőleg mennyi lakosság élt hazánk területén, azt hozzávetőleg sem tudjuk megmondani; de hogy nagyon kevés volt, azt bátran következtethetjük.

Északnyugaton a Trencséntől Pozsonyig és Dévénytől a Garamig terjedő vidék, valamint a Duna—Tisza közének északi részei a morva birodalom kiegészítő része, vagy alávetett területe voltak. Ez a hatalom azonban a magyarok beköltözésekor, megalapítójának, Svatopluknak halála után viszálykodó fiai alá bomladozó állapotban volt s csak természetes, hogy a német-frank birodalom, melynek rovására megalakult és a katonailag kitűnően megszervezett magyarság két oldalról jövő támadásával szemben elbukott; jobban mondva erről a területről kiszorult. A Duna-Tisza közének déli része, a Dráva-Száva köze a bolgár birodalom alkatrészét képezte. A mai Erdély területe, a Traján római császár által megteremtett Dácia provinciának egy része a népvándorlás korában a gólok, hunok, gepidák és avarok tanyája lett, akik alatt az egykor virágzó provincia teljesen elpusztult, miután a római katonák s ezekkel együtt mindenestre a római gyarmatosok is Aureliánus császár rendeletére már 275-ben elhagyták a tartományt s a dunántúli Moesiában kerestek menedéket. Városai rombadőltek, virágzó kulturája megsemmisült s a hun, gepida és avar uralom alatt régi lakosságának teljesen ki kellett pusztulni s csak szórványos néplöredékek üthettek tanyát e vadonná vált területen.

Melyik nemzetiség hivatkozhatik ily körülmények között arra, hogy régibb lakója e földnek a magyarnál? Hiszen ma a felvidéken élő tótság, sem a honfoglaláskori szlávok leszármazottja, mert ez a szlovénhez legközelebb álló nép úgy a Dunántúl, mint a Kismagyar-alföldnek a Dunától északra eső részén, részint kivándorolt a magyarság elől, részint megbékülve az új hódítóval lassanként, főleg ahol azzal közvetlenül érintkezett, beleolvadt abba. A mai tótság csak a 11. században tűnik fel a felvidékeken, ahová a magyar királyok és urak hívására jön a Felső-Odera és a Morva völgyéből. Ekkor népesedik be az eddig lakatlan Trencsén, Nyitra, Liptó, Turóc és Árva.

De ez a telepítés is nagyon megfogy az Árpádházi királyoknak a morvakkal és csehekkel vívott véres háborúi, a tatárjárás, de főleg a huszita háborúk következtében, amelyek egyes vármegyék, főleg a nyu-

galiak lakosságát majdnem teljesen kiirtották s ekkor költöznek be ezek pótlására a cseh-morva fajrokonok. A magyarságnak a törökkel folytatott véres küzdelmei alatt a hegyei és a magyar testvér kardja által védelt tótság szaporodik, lassanként megszállja Szepes, Sáros és Zemplén vármegyék lakatlan területeit, a török kiverése után pedig Pozsony, Nyitra, Bars, Hont és Nógrád vármegyéknek a magyar lakosságból kipusztult részeit.

Erdély területén a honfoglalás idejében némi bolgár—szláv töredék népeken kívül más lakosság nem volt. Hogy Erdély területén már akkor oláhok laktak, sőt ott államot is alkottak, oly képtelenség, hogy a kritikával s nem mesékkel és célzatos valóllanságokkal dolgozó komoly történelírás ma már cáfolni is feleslegesnek tartja. Ha itt az oláh uralom egész a honfoglalásig fenn tudta magát tartani, hogy lehetséges az, hogy egyetlen történelmi adatot, feljegyzést, helynevet, vagy régészeti leletet nem találunk, mely az oláhság otltlétét a XIII. század előtt bizonyítaná? Hiszen még saját nevük sincsen állítólagos birodalmuk elnevezésére, mert azt Erdély magyar nevének elcsavarásával Ardealnak nevezik. A dákóromán elnevezés meg nem illeti őket, mert eredeti hazájuk Rumélia volt, nyelvük pedig a szlávnak, főleg az albánnak és latinak keveréke, ami azt mutatja, hogy őshazájukban hosszú időn át római gyarmatosak szomszédságában éltek s azok nyelvkincsének jórészét átvették, amint az a magasabb kulturájú népekkel való tartós érintkezés alkalmával történni szokott. A török—bolgár háborúk idejében felhuzódnak Moldvába és a Havasalföldre, innen pedig Erdélybe szivárognak, amely föld a két vajdaságnak főleg a török megjelenésével bekövetkezett állandó zaklatása és pusztítása, vajdáik kegyetlen és gyenge uralma folytán valósággal az ígért földje lett előttük. A 16. században még csak 25%-át tették Erdély lakosságának, de ettől kezdve a csatatereken küzdő magyarság pusztulásával arányosan egyre nő számuk. A török kiverése után Erdélybe való újabb beözönlésüket és az Alföld széleire történt előnyomulásukat fentebb vázoltuk.*)

Az Északkeleti-Felföld ruthén lakossága a XIV. században kezd beszállingózni Gácsországból s a rengetegek irtványaiban helyezkedik el. Nagyobb tömegekben Nagy Lajos királyunk telepítette le őket a tértései elől Moldvába költözködő oláhság helyébe. A török kiverése után szállottak lejjebb az alföldi részekre, ahol nagyrészt beolvadtak a magyarságba, mint azt a magyar nevű, ma már csak magyarul beszélő görkálh. oroszok nagy száma bizonyítja. A hegyvidéken megőrizték anyanyelvüket, nemzetiségüket. Hűséges, becsületes polgárai voltak mindig a magyar hazának, amely megnyitotta határait előttük. II. Rákóczi Ferenc „gens fidelissima”-nak nevezi ezt a hozzá és a nemzeti ügyhöz meghaló ragaszkodással viselkedő derék népet.

A szerbség beözönlése a Délvidékre szintén korán megkezdődik. Mikor a szerb állam a rigómezei csatában a török ellen elbukik, a szerb-

*) Gálócsy Árpád: A történelmi jog credele Erdélyben és Oláhországban.

ség nagy lömegekben költözik a magyar területre. Fejedelmük, Brankovics György óriási uradalmakat kap Zsigmond királytól és a magyar zászlós urak soraiba lép. Amily mértékben a török birodalma határait a Duna és a Száva felé tolja, oly mértékben lódul a meghódolni nem akaró szerbség hazánk területére. Kinizsy 1481-ben 50 000 szerb telepest hoz át a Dunán. Mátyás szívesen fogadja őket s a soraikból megalakítja a fekete seregben a szerb hadosztályt. A török alatt elpusztult magyarság helyét a Délvidéken fokozatosan ők foglalják el. A török kiverése után történt újabb betelepítésüket Ószerbiából s a magyar elem megtörésére történt felhasználásukat fentebb láttuk.

Árpádházi királyaink előszeretettel hívták be Németország lakosságának feleslegét. Már Szent István alatt megindul a németiség beszívár-gása. A városi élet fejlődésének, a polgári osztály kialakulásának alap-jait ők vetik meg. Zárt tömegekben azonban csak Erdélyben és a Sze-pességben telepedtek meg, ahol faji sajátosságait, anyanyelvüket főképp az erdélyi szászok, évszázadokon át megőrizték. Kiváltságaik, privilégiumaik, amelyeket a magyar királyok oly bőkezűen osztogattak, lehetővé tették nekik, hogy mint külön „nemzet” éljenek grófjaik kormányzása alatt szinte külön államot a „Szászföld”-et alkotva az államban. A szász nép a mai napig megőrizte faji s nemzeti különállását, anyanyelvét, műveltségét. Bármennyire közreműködtek ebben e nép kiváló faji tulajdonságai, mégis csak a magyar nép páratlan, sehol a világon fel nem található türelme, nagylelkűsége, lovagiassága tette ezt lehetővé, hogy élő cáfolatául szolgáljon azoknak a rágalmaknak és szemenszedett valótlanságoknak, ame-lyekkel nemzetünket a nemzetiségekkel való bánásmódot illetően a kül-földön elhalmozták, rossz hírét költötték.

Magyarország nyugati részén, az elrabolt és Burgenlandnak keresz-telt ősi magyar földön a magyarság a török hódoltság előtt a Fertőig, a Pinka-völgy mélyéig s a Kerka mellékéig benépesítette ezt a vidéket s csak a határszegélyen maradt meg az ősi német lakosság, a „hienczek”, még talán a Karolingek betelepítése maradványaképen.

A török háborúk viharáiban a nyiltabb területek magyar lakossága kipusztult s a török kiűzése után nagyszámú német telepések jelennek meg e vidéken s a hienczekhez csatlakozva a német nyelvterületet a Rábáig és a Dunáig kiterjesztik. Ugyanakkor jelennek meg e vidéken a horvátok, mint a nyugati vármegyék nagybirtokosainak telepítése. A Száván át menekülnek a török fegyverek elől épúgy, mint az oláhok Erdélybe. A vas- és zalamegyei vendség, ellentétben írónak azon állítá-sával, hogy már a frank birodalom megalakulásakor bírta mai területét, a Dráván túl fekvő hazájában, az egykori Szlavóniában, vagy Tótország-ban élt. A török elnyomulásának megindulásakor a Szávántúlról északra szorított horvát nép tolta ki ősi lakóhelyéből s a régi Szlavonia helyén megalakult az újkori Horvátország; a Szlavonia nevet pedig a Szerémség három ősrégi magyar vármegyéje kapta, amely ajándékképpen jutott

később Horvátországnak, mint őseink könnyelműséggel határos nagylelkűségének és Bécs átkos nemzetiségi politikájának örök tanubizonysága.

Röviden, vázlatosan összefoglaltuk, amit hazánk idegen nyelvű lakosságának beköltözéséről, Magyarország történetében való szerepéről az elfogulatlan történetírás feljegyzett s igazságként elfogadott. A következő tények kristályosodnak ki ebből: 1.) Magyarország területén nincs régibb lakosság, mint a magyar. 2.) Magyarország területén önálló államot a honfoglaló magyarság nem talált, csak az ország egyes szélső vidékei voltak kiegészítő részei a német-frank-, a bomladozó morva és bolgár hatalomnak. 3.) A ma itt élő nemzetiségeknek legnagyobb része a magyar birodalom megalakulása után a kedvezőtlen otthoni viszonyok következtében vett vándorbotot kezébe s vándorolt át országunk határain, vagy telepítette be — a magyarság iránti ártó szándékkal — a bécsi kormány. 4.) A nemzetiségeknek zárt tömegekben való betelepítése, térfoglalása végeredményben az élethalál-harcát vívó magyarság szörnyű megfogyatkozásának volt az eredménye. 5.) A nemzetiségeknek Magyarországon való kialakulása, az ország történetében való szerepe semmi jogalapot nem nyújt a trianoni országcsontkításhoz; ennek pszichológiai és politikai indítókai lehettek csak és pedig: a nemzetiségeknek a bécsi kormány által a török kiverése óta a magyarság iránt állandóan szított gyűlölete; a szomszéd államok rablásvágya, amelyet a világháborúban a központi hatalmak szorongatott helyzete a végletekig szított; a párisi békeértekezleten a világ sorsát intézők teljes tájékozatlansága a magyar kérdésben, amelynek referensei a legyőzött államoknak a békeértekezletről való kizárása folytán az utódállamok delegátusai voltak, ami mindent megmagyaráz.

III. Magyarország mai megcsontított állapotában nem életképes, mert lakosai megélhetését nem biztosítja.

Elég egy pillantást vetnünk a trianoni határok közé szorított Csonka-magyarország eltorzított alakjára, hogy feltámadjon lelkünkben az elkeseredés, a jogos felháborodás vihara azon, emberi mértéket szinte felülhaladó rosszindulat, tudatlanság és gonosz ártanivágyás ellen, amely szép hazánkat, melyet már a természet is a kész határokkal, földjének változatos felszínével, a két folyó: a Duna és Tisza felé haladó vízrendszerével ideális földrajzi egységgé alakított és egy ország földjének jelölt ki, tönkre tette és nagy részét a tőle földrajzilag teljesen elhatárolt szomszéd országokhoz kapcsolta. Bámuljuk az emberi kéz zsenialitását a művészi alkotás szívet-szemét gyönyörködtető, nagyszerű teremtőerejében, de megborzadunk tőle, mikor az elemi erőket is felülmulja a tudatosan számító és kegyetlenül gonosz rombolás és pusztítás démoni munkájában. Mikor a trianoni határok s azzal együtt hazánk meggyalázása, megcsúfolása és tönkretétele nyilvánvalóvá lett, a velünk érző, vagy jobban mondva az

igazságszerető külföldi sajtóban a szörnyű békepontokat ismertető cikkek fölé ezt a címet irták:

Szegény Magyarország!

Jobb címet nem találhattak volna! Hiszen a trianoni határok, amelyek keresztülgázolnak egy ezeréves nemzet történelmének minden szent emléken, megbecstelenítik az ellenségnek való kiszolgáltatás által egy dicsőséges mult úgyszólván minden szent emlékét, csak egy célt szolgáltak: elvenni a magyar nemzettől mindent: termő földet, hegyet, erdőt, vizet, bányát, vasutat tekintet nélkül arra, hogy azt tősgyökeres magyar nép lakja. A csonkított ország zezúgosan, látszólag minden terv nélkül meghúzott határvonalai egy célt szolgálnak vaskövetkezelességgel: elvenni a magyarságtól minden tőkét, amit a föld termőerején kívül nyujthat s leszelni minden vasúti csomópontot, hogy az elárvult sinpárok, mint a lemetszett véglagok csonkán, bénultan, vérvesztetlen meredezzenek az új határok felé és minden stratégiai mozdulatra, védekezésre képtelenné tegyék a természetes védelem minden eszközétől a legnagyobb gonddal és aprólékossággal úgysis megfosztott nemzetet.*)

Nem volt elég nekik összes nyersanyagot szolgáltató területünk, hegyeink és erdőink elvétele: magyarságunk 32,5%-át is le kellett hasítaniok a nemzet testéről és 1,072 000 magyart Csehszlovákiának, 1,664.000-et Romániának, 459,000-et Jugoszláviának és 26,000-et az osztrák köztársaságnak kellett zsákmányul dobni pusztán azért, hogy velük együtt másfél-millió hold kitűnő szántó a cseheknek, három millió a románoknak s egy millió a szerbeknek jusson és kétmillió hold erdőt is elvehessenek azon zsákmányon kívül, amelyhez a nemzetiségek lakta vidékek átcsatolásával jutottak. Mikor e szörnyű oszlozkodás után számbavettük, hogy mink maradt tulajdonképen, miképen fog ez a megcsonkított nemzet kirabolt földjén megélni, nemcsoda, ha a nemzet vezetői kétségbeestek és valószínűleg bepillantottak nemzetünk nyitott sírjába, amely a lázalom víziójaként tűnik fel Vörösmarty Szózatában s amely Széchényi lánglelkét az őriület iszonyaiba kergette! A közgazdászok, politikusok nyomban tisztában voltak azzal, amit a pár éves tapasztalat minden órában megerősít, hogy úgyszólván összes erőforrásaiból kifosztott népünk lassú elvérzésre van kárhoyztatva s a gazdasági csőd karöltve fog haladni népünk anyagi, erkölcsi, egészségi, testi és lelki lezüllésével és tönkremenésével. Csak üres, szemernyi tartalom nélküli frázis, az entente államférfiaink azon vállveregető s jóindulatot színlelő biztatása, amivel inkább saját lelkiismeretüket akarják megnyugtatni s ami a hazai sajtó egy részében is visszhangot keltett: hogy a magyar nemzet hazája földjének megmaradt területén is boldogulhat s szabadon fejlesztheti kulturáját, jóllétét. Statisztikai adataink, közgazdasági helyzetünk egyre kedvezőlenebbé váló mérlege mást mondanak.

*Dr. Buday László: A megcsonkított Magyarország és Magyarország küzdelmes éveii.

Mi a leplezetlen igazság? Az, hogy mivel Csonkamagyarország 92 ezer km² területén közel nyolcmillió ember él, a népsűrűség rendkívül nagy, hiszen egy km² területen 82 ember él. Ez a sűrűség nemcsak az utódállamok bármelyikének, hanem Franciaországnak és Dániának népsűrűségét is felülmúlja. Vizsgáljuk meg már most ezt a népet, amely egy világháború szörnyű erőfeszítései, elvesztése s a többszörös forradalmak lezajlása után hazájának megcsonkított, megszükkített határai közé szorult; vizsgáljuk meg tagozódását, életének, fejlődésének lehetőségeit s azokat a körülményeket, amelyek a sors létezésének feltételeiül kijelölt.

A világháború szörnyű hekatombáiból a monarchiában a legnagyobb rész Magyarországé, Magyarország népei közül pedig a magyaroké; az 1890—97-es korosztályokban 50—70 ezrekre is felment a magyarság véráldozata s ha az embervesztésben a miénk az elsőség, természetes, hogy a rokkantak, munkaképtelenné váltak, vagy kereseti lehetőségeikben korlátozottak is a mi sorainkban, Csonkamagyarország népében vannak a legtöbben. Azonfelül férfikoruk virágában elhullott véreink fiatalabb része utódok nélkül pusztult el a különböző harctereken és kórházakban s ennek végtelenül káros következményei most s főleg az ezután következő években fognak mutatkozni: 1915—1919-ig Magyarország népvesztése a születések elmaradása folytán közel másfélmillió volt. Ennek folytán 1921-től kezdődőleg évről-évre nagyobb arányban fog csökkenni az iskolákban a gyermekek száma s ez a csökkenés 1925-ben fog a legmagasabban kulminálódni, amikor 40 6%-ot, számszerint egymilliót fog kitenni, 1939-ben pedig a 20 éves korszakban a csökkenés 897 ezer főnyi lesz s ez éveken át folytatódik, bár lassanként csökkenő arányokban. Hogy pedig ezek a csonkított országunkra vonatkozó statisztikai adatok a tiszta magyarság által lakott Csonkamagyarországra nézve lesznek a legkedvezőtlenebbek, az természetes. Ez fogja legjobban megérezni ezekben az években ugyyszólván egyedül megmaradt tőkájének: a produktív embererőnek megfogását.

Csonkamagyarország lakossága tehát a háborús veszteségek következtében a termelő munkára legalkalmasabb fiatal és középkorúakban kedvezőtlen arányszámot tüntet fel. Aggasztó jelenség fajunk jövőjére az is, hogy a háború befejezése óta a halálozási arányszám nem csökken, a születés pedig nem emelkedik, De hiszen érthető is! A szociális, gyermekvédelmi, közegészségügyi, népgondozó s egyéb intézmények egész sorát kellene létesíteni költséget, fáradságot nem kímélve, hogy az aggasztóan pusztító tuberkulozissal, gyermekhalandósággal s egyéb nagy bajokkal megküzdve védelmezzük, szaporítsuk, erősítsük legdrágább és ugyyszólván egyedüli kincsünket: emberanyagunkat. Ennek ellenálló erejét ugyanis a lezajlott nehéz évek, sőt a jelen megpróbáltatásai is: a rossz és és évről-évre hiányosabb táplálkozás, a városokban és falvakban egyaránt egyre rosszabbodó lakásviszonyok, a ruházkodás és a test tisztántartásának és gondozásának nehézségei, az orvos és patikaszerrel ellentő

drágulása, a kórházi ápolás megfizethetelensége, a lappangó és fertőző nyavalyák meggyöngítették.

Nem természetes az sem s így népességünk összelételeit kedvezőtlenül befolyásolja, hogy a városi lakosság száma aránylag sokkal nagyobb, mint az kívánatos lenne s hogy a történelmi Magyarország értelmiségének s a közszolgálati alkalmazottaknak 48⁰/₀-a Csonkamagyarországra szorult s ez a százalék a szakadatlanul folyó kiutasítások és menekülések folytán állandóan növekszik. Természetesen nem abból a szempontból kedvezőtlen ez a statisztika, mintha az értelmiség túlsúlya veszedelmet jelentene. Népünk legdrágább osztálya, a nemzeti hagyományok zászlóvivője, a nemzeti érzések letéteményese s minden a magyarság jövőjéért folyó harcainkban hivatott vezére nemzetünknek a magyar értelmiség, de az állam mostoha anyagi helyzete következtében ez a társadalmi osztályunk szenved a legtöbbet, túri a legnagyobb nélkülözéseket, amelyek tönkretették már anyagilag, megrokkasztották egészségét, kiölték belőle az önbizalmat, a reménységet s az ideálok kultuszát. A magyar középosztály pusztulása a magyarságnak egyik legfájóbb sebe, amelyet a nemzet vére szinte feltartóztathatatlanul csordul el Magyarország megcsonkításának egyik legszomorúbb következménye, a magyarságnak legnagyobb tragédiája az, hogy értelmiségének egy jelentékeny hányada felesleges s más produktív pályán nehezen, vagy pedig épen nem helyezhető el, óriási tehertétel az államon, amely neki gondtalan, vagy legalább is tűrhető existenciát biztosítani nem tud.

Csonkamagyarország lakosságának helyzete tehát népsűrűség, lakóhely, társadalmi tagozódás, lakásviszonyok, közegészségügy s a produktív embererő aránya tekintetében kedvezőtlen. Az ország határainak brutálisan, a megfontolás és felelősségérzet teljes hiányában, tehát barbár módon végzett megcsonkítása, a rabló ösztönöknek az áldozatra való minden tekintet nélkül való kielégítése meghozta a maga gyümölcsét a szegény magyarság asztalára.

Nézzük már most Csonkamagyarországon a kereseti, a megélhetési lehetőségeket, amelyek fajunk fenmaradását, országunk jövőjét jelentik!

Az ország közgazdasági élete nehéz válságokkal küzd s a végtagoktól megfosztott törzs lassú pusztulásának benyomását teszi úgy a laikusokra, akik a megélhetés fokozódó nehézségeiből s a vagyonoknak egyre aránytalanabb eltolódásától veszik észre az ország lassú elvészését, mint a közgazdászokra, akik a statisztika megdönthetetlenül igaz adataival világítanak rá közgazdasági életünk szinte gyógyíthatatlan sebeire.

De hiszen nem is lehet másképen! A trianoni országhatárok valójában nem a nemzetiségek felszabadítását, hanem nemzetünk teljes kifosztását célozták s ezt, mivel sem lelkiismeret, sem felelősségérzet, sem a tények alapos tudása nem gátolta, el is érte a legteljesebb mértékben. Joggal kérdezhetjük: életképes lehet-e az az ország, amelynek területéből 164 627 km²-t azaz területének háromnegyed részét elvették úgy, hogy a

halárok megvonást mindenütt a zsákmányszerzés lehetősége irányította? Elvesztettük hegyvidékeink javarészét összes bányáinkkal, erdeink legnagyobb részével úgy, hogy Magyarország teljesen meg van foszlva a termelés és építés három főtényezőjétől: a fától, kőtől és vastól. Hiszen erdőinknek csak 15.9%-a maradt meg, fenyőerdők pedig semmi, úgy, hogy a tűzifa nemsokára megfizethetetlen drágaság lesz; fafeldolgozó iparunk pedig, amely főleg hazánk megcsonkított területén s a fővárosban adott gyáraiban annyi ezer kéznek munkát és kenyeret, egyre drágábban és bizonytalanabban tudja az utódállamokból a fát megszerezni; az épületfa drágasága nem sokára teljesen lehetetlenné teszi a szegényebb néposztályok számára az építkezést s az egyre sürgetőbbé váló javításokat. Amellett attól is tartanunk kell, hogy a szörnyű s egyre fokozódó fainség végpusztulással fenyegeti megmaradt csekély erdőségeinket, amelyek kitermelésében nem járhatunk el a kellő kímélettel, valamint az ország gyümölcsfa állományát.

Bányáink elvesztése megmérhetően csapás, amelynek rettentő következményei évről-évre súlyosabban nehezedenek reánk. Összes nagy értéket képviselő arany- és ezüst bányáinkon kívül elvesztettük sóbányáinkat teljesen úgy, hogy ebből a cikkből évenként egy millió métermázsa importálására van szükség. Elvesztettük a rézércet s egyéb ásványtermékeink óriási tömegét úgy, hogy ipari termelésünk ezek hiánya következtében a legnagyobb nehézséggel küzd, sőt teljesen megbénul. Virágzó bányászásunk a cserző-anyag és só hiánya miatt sorvad; szinte lehetetlen a faanyag hiánya miatt papírszükségletünket hazai gyárakban előállítani s ennek folytán az egyre fokozódó papírdrágulás sokszorosító iparunkat állítja válságos helyzet elé s ez viszont kulturánk, iskolánk fejlődésére és működésére jár súlyos s szinte elháríthatatlanul végzetes következményekkel.

De a legszörnyűbb veszteség mégis évi tíz millió mázsa vasércet termelő bányáink elvesztése. Ezzel vasiparunkat érte halálos csapás. A nyersanyagot gyáraink külföldről kénytelenek beszerezni s ennek nehézségét mutatja az a körülmény, hogy inkább javítási munkákat vállalnak az utódállamoktól, hogy üzemüket fenttarthassák. De nagyon indokolt az az aggodalom, hogy a külföldi piacokat a nyersanyagban bővelkedő cseh és osztrák ipar hódítja el tőlünk. Legjobb szénbányáink elvesztése, a jóvátétel címén a jugoszláv állam javára reánk rólt évi szénzállítás, valamint a külföldi szénnek szinte megfizethetetlen drágasága a gazdasági élet minden terén éreztette káros hatását. 1922-ben 457 millió mázsa külföldi szenet hoztunk be s bár hazai bányáink termelése évről-évre fokozódik, mégis kevés a szenünk, amint ezt a gyárak üzemének, a vasúti forgalomnak redukciója, az iskolák szénrel való ellátásának évről-évre ismétlődő nehézsége mutatta. A magánháztartásoknak szén — s általában tüzelőanyaggal való ellátása a szén árának szörnyű emelkedése folytán, főleg a szegényebb néposztályoknál egyszerűen lehetetlen lesz.

A nyersanyag hiányában bekövetkező ipari megbénulásnak rendkívül súlyos következményei vannak, amelyek anyagi tönkremenésünkben kulminálnak. Munka és kenyér nélkül marad az ipari munkásság, népünknek a produkció tekintetében legtanultabb és legértékesebb része. Csonkamagyarországon ugyanis — amint már előbb volt róla szó — aránytalanul nagy a városi lakosság azaz az iparral foglalkozók, Budapesten pedig az ipari munkások száma. Itt ugyanis az iparosok a népesség 44,1%-át, az ipari munkásság pedig ezeknek 77,1%-át teszi. A munkaalaknak a nyersanyag s a piacok hiánya következtében beálló csökkenése folytán ez a néposztályunk, amely úgyszólván egyedül megmaradt termelő értékünk, kivándorlásra, az utódállamokban való elhelyezkedésre van utalva, amit meggátolni aligha van módunkban. Azonkívül az osztatlan Magyarország termelése ipari téren akkora volt, hogy nemcsak a belső szükségletet látta el, hanem kivitele is nagy volt s ez évről-évre fokozódott, úgy hogy nemzeti vagyonosodásunknak egyik legjelentékenyebb tényezője lett. A kivitel mostan az említett okok folytán a minimálisra zsugorodott. Azt sem szabad felejtenünk, hogy nyersanyag tekintetében a mindennapi élet ezer és ezer szükségletei, a háború hosszú évei alatt a végsőkig igénybe vett s elhanyagolt vasutak, közlekedési eszközök, utak, épületek kijavításának, a hiányok pótlásának elodázhatatlan szükségessége óriási behozatalra kényszerít bennünket, amivel azonban nincsen arányosságban a kivitelünk s ez pénzünk elértéktelenedésében tűnik fel legjobban s egyre jobban beleránt bennünket a gazdasági csőd örvényébe.

Csonkamagyarországban ugyanis számbavehető kivitel egyedül mezőgazdasági termelésünkben lehetséges. Mivel azonban országunknak aránylag kis területén igen sűrű népességet kell eltartani s színmagyar lakosságának 32,5%-val együtt legértékesebb termő területeit is elveszítette, kivitele oly minimálisra zsugorodott, hogy ez a nagyarányú behozatalt nem fedezheti s ijesztő számokban mutatja meg hazánk erőforrásainak elsoványodását. Különböző is Csonkamagyarország mezőgazdasági termelése az emberi erőben, gépekben és igában való hiány miatt — a gazdasági felszerelés hiányainak pótlása, kiegészítése a mai drágaság miatt nem vihető oly mértékben keresztül, mint kívánatos lenne — a békeévek termésproduktumához képest visszaesett. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy mezőgazdasági termelésünk egyes ágaiból: a burgonyából és ipari növényekből behozatalra vagyunk utalva s a gabonából és lisztből való feleslegünk csak annak a ténynek a következménye, hogy a lakosság egy részének — a legszegényebb néposztálynak, köztük a közalkalmazottaknak — kenyérfogyasztása a minimális szükségleten is alulmarad s így valósággal népünk erejét, egészségét, a jövő generáció életképességét szállítjuk külföldi piacra a szükség mindent elnémitő parancsszavára. Ne felejtsük azonban azt sem, hogy egy rossz esztendő ezt a kis felesleget is deficitté változtathatja s ezzel az országnak úgyszólván egyedül

megmaradt erőforrása is bedugul s lakosságunk élelmezését katasztrófális bajok fogják fenyegetni! Ne felejtsük, hogy növekedik a gabonatermő államok búzafeleslege, ami nehéz verseny elé fogja állítani a magyar búzát és lisztet!

Mezőgazdasági termelésünkkel együtt az ezzel összefüggő ipari termelés és feldolgozás mérete is aláhanyatlott. Nagyon csökkent a háború előtt világhírre emelkedett malomiparunk, úgyszintén a sörgyártás is, mert a Balkán-államok, amelyek számára sörgyáraink első sorban dolgoztak, elzárják a magyar sör előtt a határt s csökken a drágaság folytán a belső fogyasztás is. Ezzel együtt kevesbedik a munkaalkalom is s az e téren beállott üzemredukciók ezer és ezer magyar munkás kezéből veszik ki a kenyeret. Egyik legértékesebb s aránylag területben legkevesebb veszteséget szenvedett termelési águnk: kitűnő borunk nagyrésze holt kincs, mert csak kis hányadát tudjuk nagy erőfeszítések és áldozatok árán a külföldön elhelyezni. Állatállományunk, ha lassan ki is heveri az oláh megszállás és a jóvátétel címén ránk rótt súlyos kötelezettség veszteségeit, küzd a legelő- s abraktakarmány hiányával. De bármily virágzásra emelkedik is, más téren szenvedett roppant veszteségeinket megközelítőleg sem pótolhatja.

A minimálisra zsugorodott kivitel mellett a behozatal egyre emelkedik. Bármennyire takarékoskodunk is e tekintetben, a mindennapi élet szükségletei, a forgalom, a közművelődési intézmények fentartása, az Élet parancsszava keresztülhúz minden számítást és lehetetlenné teszi e téren a takarékoskodást.

Természeti kincsekben gazdag felföldeink, hegyvidékeink, legtermékenyebb síkságaink elcsatolása következtében az ország pénzügyi erejét sokszorososan felülmuló behozatalra vagyunk szorulva, hogy pusztá életünket — egy jobb jövő reményében — fentarthassuk. Külkereskedelmi mérlegünk ezért állandóan passzív s évről-évre kedvezőlenebb. 1921-ben 207 milliárd volt a behozatali többlet, 1922 ben pedig 751 milliárd. 1923-ban 82 millió aranykoronával multa felül a behozatal a kivitelt. Az ország anyagi elvézését ezek a száraz számok mindennél világosabban tüntetik fel s az az egy bizonyos, hogy ez a gazdálkodás, bár semmi reményünk nincs, hogy más úton haladhassunk mindaddig, míg a trianoni lehetetlen békefeltételeket meg nem változtatják, hosszú ideig nem folytatható, mert kérlelhetetlen bizonyossággal következik be az államcsőd. Pénzünk értéke a külkereskedelmi mérleg állandó passzivitása folytán feltartóztathatatlanul csökkent s ez a csökkenés csak a bankóprés működésének fokozása által volt pótolható ideig-óráig. Iszonyúterheket jelentenek a boldogtalan magyar népen a háború előtti és a háború alatt felhalmozódott államadósságok s a városoknak, első sorban Budapestnek s a pénzügyintézeteknek külföldi adósságai is, amelyek pénzünk elértéktelenedése folytán fantasztikus összegekre növekedtek, valamint a háború óta felvett államadósság, amely azonos a forgalomban lévő államjegyek összegével

s már egy évvel ezelőtt a 77 milliárdot meghaladta. A korona elértéktele-
lenedése folytán megnövekedő állami kiadások, amelyeknek egy jelenté-
keny hányadát az országunk megmaradt területével arányban nem álló
tisztviselői karnak csak nagyon fogyatékos ellátása úgyszólván csak a
végső pusztulástól való megmentése emésztelte fel, a megcsappant adó-
jövedelmek s az állami üzemek csekély hozadéka folytán a költség-
vetések évről-évre nagyobb deficittel záródott. Pénzügyi helyzetünk az
utóbbi években javult ugyan, amint azt valutánk stabilizálása a legvilá-
gosabban mutatja; a behozatal és kivitel közti aránytalanság — kárunkra —
még mindig fennáll.

Az elmondottakat tekintetbe véve a legnagyobb pesszimizmus is
jogosult országunk pénzügyi helyzetének megítélésében. Az állam bevé-
telei még az államgépezet pusztá fentartására sem elégségesek. Szociális
és közegészségügyi alkotásokra, a rokkantak tisztességes ellátására, a
hadiárvak megfelelő gondozására, a főiskolai hallgatók tarthatatlan hely-
zetének javítására, a vidéki közszolgálati alkalmazottak gyermekeinek
iskoláztatására, a trianoni képtelen országhatárok következtében szétszag-
gatott vasúthálózatunk kiépítésére, országutaink jókarba hozatalára, az
állami és magánépítkezések elkezelésére még csak nem is gondolhatunk.
Szomorú tengődés lett a romok között az azelőtt sem rózsás magyar élet
s a trianoni nemzetgyilkolás rettenő következményei az idő multával
egyre megdöbbentőbb arányokban bontakoznak ki. Országunkkal együtt
pusztul és senyved népünk, semmisül meg az anyagi eszközök hiánya
miatt virágzó és nagyrahivatott kulturánk. Nem hisszük, hogy a külföldi
kölcsonnel és a jóvátétel kezelésének nehéz anyagi áldozatok révén elért
elodázásával gyökeresen segíteni lehetne pusztuló közgazdaságunkon.
Csak egy menekvés van: a trianoni gyilkos béke megváltoztatása, a
halálosan fojlogató hurok meglazítása, (az ország vérző sebeinek elkö-
tése: a legretentőbb és példátlanabb igazságtalanság jóvátétele) a magyar
kérdésnek elfogulatlan, pártatlan bírák által való megvizsgálása, elszakított
véreink emberi jogainak biztosítása s egy ezeréves, dicső múltú, magas
kulturájú, életképes nemzet elorzott javainak, nélkülözhetetlen életfelté-
teleinek visszaadása.

4. Idegen uralom alá került magyar testvéreinkkel szemben való kötelességünk.

Ha a magyar Géniusz gyászleplevel övezetten a hármass hegy és
négy folyó országán végigsuhan, legfájdóbb, legégetőbb könnyeit nem a
széldarabolt haza, a szegényedő és pusztuló magyar nép, az inséges
városok fáradt, az élet kegyetlen küzdelmeiben eltompult népe miatt fogja
hullajtani, hanem amiatt a három és félmilliónyi magyar miatt, amely
nemzete egyetemének testéről — megkérdése nélkül — leszakítva ádáz
ellenségeinek embertelen uralma alá került. A magyar fajnak közel egy-
harmadáról van szó! Tehát nem mehetünk el e kérdés mellett közöm-

bösen! Tudnunk kell, ismernünk kell testvéreink sorsát, állapotát! Róluk le nem mondhatunk; hiszen a vér mindennél erősebb kötelékein kívül a közös mult, a közös szenvedés, a közös vágyak és remények hozzánk fűzik őket örökké! Nemcsak három és félmillió testvérünket veszítettük el, hanem még ezenfelül nagy és pótolhatatlan értékeket is! Az általuk lakott föld a középkori magyar történelemnek színtere, ahol a töröklől felszorított magyarság élete háromezredre keresztül lefolyt. Az elszakított Felvidék egy részére és Nyugatmagyarországra olvadt le a török hódoltság korában Magyarország. Erdély s a szomszédos vármegyék alkották a rettentő viszonyok súlya alatt az ország testéből kiszakadt Erdélyi fejedelemséget, amelynek gyulafehérvári udvarában találtak menedéket a magyar kultúra, a magyar nyelv, a magyar élet, a magyar tradíciók és a soha el nem halványuló igények az egységes Magyarországra, a haza területének integritására. A Pozsonytól Nagyszombaton, Trencsénen, Besztercebányán, Kassán, Munkácson, Szatmáron, Gyulafehérváron, Tordán, Marosvásárhelyen, Temesváron, Aradon, Sopronon és az elszakított Nyugatmagyarországon át húzott vonal átéri az egész ezeréves magyar történelmet s nyomán nemzeti multunk minden dicsősége, megpróbáltatása, fájdalma és vesztesége feltámad lelkünkben s azok a hurok zendülnek meg benne, amelyek a franciákéban Reims és Orleans, a németekéban Aachen és Köln említésekor. Az elszakított magyar országrészek virágzó, színmagyar városaiban, nemzeti előhaladásunk, kultúránk, vagyonosodásunk büszke, szép középpontjaiban és forrásaiban összetalálkoztak a mult hagyományai a virágzó jelennel és a jövőbe, a halhatatlan magyarság jövőjébe vetelt hittel és reménységgel.

Ezek a történelmileg s gazdaságilag a magyar föld legértékesebb területei Trianonban egy tolvonással az utódállamokhoz csatoltattak s a rajtuk élő magyarság négy, illetve három részre szakítva, mint súlyos tehertétel adatott át a cseheknek, oláhoknak és szerbeknek, akik a nagyhatalmak hivatalos döntését be sem várva már frontunk összeomlásakor rávetették magukat a Károlyi-kormány s a szocialista uralom megbocsáthatatlan, vétkes mulasztása, jobban mondva a nemzet ellen tudatosan elkövetett árulása folytán őrizetlenül maradt határokon át a zsákmányra, amelynek nagyságáról soha még álmodni sem mertek. Jött a trianoni döntés, amely megmutatta, hogy a hódító szomszédok, az entente beleegyezésével jártak el s semmivé tette azon halvány reménységet, hogy a tárgyaló asztalnál nem hozhatnak még sem oly döntést, amely magyar népünk egyharmadát és országunk területének kétharmad részét tőlünk elvegye. Ki hitte ezt a Wilson-féle békeponthoz nyilvánossá tétele után?

Mikor megtudtuk Európa sorsa akkori intézőinek megváltozhatatlan döntését s beláttuk, hogy nincs módunkban bármit is tenni ezen képleten döntés ellenében, némi vigasztul szolgáltak a békeokmány azon határozatai, amelyek a nemzeti kisebbségek jogainak megvédéséről intézkednek s amelyek joggal keltették azt a reményt, hogy elszakított testvéreink az utódállamok keretében is megőrizhetik nemzetiségüket, megtarthatják isko-

láikat, fejleszthetik kultúrájukat abban a mértékben, amilyen mértékben azt mi nemzetiségeinknek lehetővé tettük, amelyek iránt a magyarság mindig igazságos, lovasias volt és testvéries érzülettel viselkedett. Tiszteletben tartotta vallásukat, iskoláik fentartására és fejlesztésére tekintélyes államsegítséget folyósított, hamarabb megtanulta a mellette élő nemzetiség nyelvét, mint az az övét; idegen ajkú polgártársaink szabadon használhatták nyelvüket szóban és írásban bíróság és közigazgatási hatóságok előtt s a határokon túl lakó nyelvrokonaikkal szabadon érintkezhettek. Az erőszakos magyarosítás vádja minden alapot nélkülöző rágalom. Egyetlen egy adat élesen világítja meg a valódi tényállást: a háboru előtt Erdélyben az oláh lakosság 11.8%-a tanult meg magyarul, a magyarok soraiból ellenben kétannyi beszélt oláhuul. Az oláhság nem tanult meg magyarul azon egyszerű okból, mert nem volt a magyar nyelvre szüksége. De legékesebben szóló bizonyítéka nemzetünk méltányosságának és türelmének az a körülmény, hogy a nemzetiségek hazánk területén nemcsak megmaradtak, hanem az anyagi jólét és művelődés sokkal magasabb fokára jutottak, mint fajrokonai. Ezért a nemzetiségi területek lekapcsolásának jelölésére gúnyként hangzik a „felszabadítás“, mert annak valódi neve „megszállás“.*)

Ezzel szemben nemcsak elszomorító, hanem valósággal kétségbeejtő az a sors, amelyet elszakított testvéreink az ősi földön, apáik szent örökségén elszenvednek s még szomorúbb az, amely reájuk vár. Hiszen teljesen védtelenül vannak kiszolgáltatva alacsonyabb kultúrájú elnyomóiknak, akik gúnyt űznek nemzetiségükből, anyanyelvükből, megbecstelenítik történelmi események által megszentelt helyeiket s megsemmisítik művészi és kegyeletes emléktárgyaikat és szobraikat s ezzel a legmélyebben megalázzák bennük az emberi méltóságot, mert hiszen az öntudatos, jellemes ember nemzeti érzése szent; én-jének egyik legbecesebb alkateleme az, amelyet csak a halál törülhet ki az emberi szív legmélyéből. Az új államalakulatok mohó sietséggel, lázas erőfeszítéssel, brutális erőszakkal akarják elpusztítani a nekik juttatott területeken a magyarságot, mintha félnének, hogy azok hovátartozandóságát igazságosabb bírák fogják talán rövid időn belül újból megállapítani. A kisebbségek védelmét biztosító békehatározatokkal a legkevesebbet sem törődve, vagy azokat perfidül kijátszva a humanizmus és felvilágosodás korában példátlan eszközökkel törnek a magyarság nemzetiségi jellegének megsemmisítésére s beolvasztására s az államhatalom minden eszközét elveszik, hogy sikert érjenek el. A tömeges, legtöbbször indokolatlan s igazságtalan kiutasítások, amelyek az illetőt anyagilag is tönkretették, mert az idő rövidsége miatt kénytelen volt vagyonaát minden áron értékesíteni, a magyarságot vezető, egyéniségeitől fosztották meg; másrészt a megremítés, az elhallgattatás kegyellen, de célravezető eszközének bizonyult.

*) Károlyi: Magyar Nemzeti Katé.

A kisebbségek parlamenti képviselőit a legnagyobb cinizmussal s durva önkénnyel teszik lehetetlenné, hogy a kisebbségek, főleg a magyarság szinte hihetetlen sérelmei a nyilvánosságra ne kerülhessenek. A birtok-reform, jobban mondva a magyar birtokok elkobzása s a magyar elem kizárásával történő felosztása, a színmagyar nyelvterületekre csehek, oroszok, szerbek és oláhok betelepítése az adóterheknek részrehajló s a nemzetiség szerint történő kivételése mind a magyarság megtörését célozzák.

A legkegyetlenebb támadásokat azonban a magyarság kulturális fölényének megtörésére irányítják. A trianoni békeszerződés azon határozatát, amely kimondja, hogy az elszakított területeken nemcsak minden államvagyon, hanem az iskolák, hitfelekezetek stb. ingatlana is az új államok birtokába megy át, a legkegyetlenebbül végrehajtva halálos csapást mértek a községi és felekezeti iskolákra.*) A magyarság által súlyos anyagi áldozatok árán felállított magyar nyelvű iskolákat rendeletileg bezárják, vagy pedig az állam nyelvén való tanításra szorítják, ami színmagyar vidékeken lehetetlen s ezzel újabb jogcímet nyernek az illető iskolák bezárására. Szinte lehetetlen részletezni a magyarság kulturális szükségletei ellen a legrafináltabb módon intézett támadások hosszú sorozatát . . . A románok például a nem magyar hangzású neveket viselő, egyébként magyar anyanyelvű tanulók magyar nemzetiségét el nem ismerik s magyar iskolában való elhelyezését nem tűrik. Azon német telepítésű községeket, amelyek felekezeti iskoláikban saját jószántukból már 60—70 éve a magyar nyelvű tanítást vezették be, újból a német tanítási nyelvre kényszerítik, mit sem törődve azzal, hogy a gyermekek némelül már nem beszélnek. A magyar iskolák bezárásával a boldogtalan magyar gyermek oláh tannyelvű iskolába kénytelen járni, amelynek előadási nyelvéből, tankönyveiből egy szót sem ért s ha akarna, sem tudna boldogulni. Ennek aztán nem lehet más eredménye, mint az, hogy megbukik, az iskolából kiszorul s iskolázatlanul nő fel, mert hiszen a gyermekeknek Csonkamagyarországon való iskoláztatását nem tűrik, sőt kényszerítik a szülőket itt tanuló gyermekeik hazavitelére. A magyar faj kulturális fölényének megdöntésén brutális és hihetetlen eszközökkel dolgoznak. A hol a törvény értelmében nem járhatnak el, sem rendeleteket nem bocsáthatnak ki, ott a dolog elintézését, felbízott tömegre, csőcselékre vagy katonaságra bízzák. Így pusztítják el a magyar műemlékeket, színmagyar városok gyönyörű Kossuth-szobrait, a magyar újságok nyomdai berendezését s veszik birtokukba a magántulajdont, mint pld. Nagykárolyban a társadalmi úton létesített gimnáziumi konviklus helyiségeit és felszerelését.

Ha ezekhez hozzávesszük még a magyar szellemi termékek: könyvek, újságok és folyóiratok kizárását, a cenzurát, a szigorú határozat, mely az elszakított részekkel való érintkezést szinte lehe-

*) A magyar békeszerződés és a becikkelyező törvény szövege és magyarázata,

tellenné, vagy legalább is rendkívül nehézé teszi, a magyar színészet üldözését, a hódítók börtöneinek rémségeit, előltünk áll testvéreinknek rettenetes sorsa, amelyet elszenvedni kénytelenek, mert segítség, orvoslás, védelem nincs. A magyarság szellemi élete, kulturális igényeinek kielégítése, a nemzeti érzés ápolása s a következő generáció szívébe és gondolkozásába való átültetése a magyarság intelligensebb osztályánál teljesen a családi kör feladata lesz, a műveletlenebb néposztályok pedig sorsukra lesznek hagyatva. Az élet parancsoló szükséglete arra fogja őket kényszeríteni, hogy nemzetiségük eltitkolásával, sőt megtagadásával, magyar nevük megváltoztatásával a hódító fajba olvadjanak, vagy pedig vándorbotot vegyenek kezükbe, amint megtette a hivatalnok — s a birtokos osztály nagy része; de amit a szegényebb iparos és kereskedőosztály s a föld népe megtenni nem tud, hanem kénytelen alkalmazkodni az adott helyzethez és viszonyokhoz.

Kiegészíti és teljesebbé teszi az elszakított magyarság tragédiáját az a körülmény, hogy a magyar kormány semmit, vagy pedig csak nagyon keveset tehet érdekükben. Megköti kezét gazdaságilag függő helyzetünk a szomszéd államoktól, amelyek a magyar kormány minden, elszakított testvéreink érdekeinek és emberi jogainak megvédésére indított akciójára releszióval: határelzárással, kiutasításokkal stb. felelnek. A Népszövetség elé terjesztett panaszok különben se bíraltatnak el azzal az objektivitással, amelyre szükségünk lenne. Ellenfeleink vannak ott túlsúlyban s a győzők érdekeinek megvédése a főcél, amint azt a magyar kormánynak a román területen lévő magyar földbirtokok kisajátítása ügyében beterjesztett tiltakozása folyán hozott, reánk nézve kedvezőtlen határozata bizonyítja. A kedvezőtlen külföldi atmosféra még mind összefüggésben van a külföldön évtizedek lázas agitációjával keltett rossz hírünkkel. A hazugság, rágalom fojtogató ködét azonban az igazság, a magyar igazság fénye előbb v. utóbb keresztültöri. Érzik az utódállamok is, hogy a külföld hangulatában, amely különben is mindig a legyőzöttek, a gyöngék felé hajlik, máris beállott bizonyos változás s azok az eszközök és módok, amelyekkel a kisebbségek teljes megtörését oly gyorsított iramban akarták keresztülvinni, huzamosabb ideig nem használhatók; mert hiszen szöges ellentétben állanak azzal a konszolidációval és renddel, amelynek biztosítása és teljes helyreállítása ma már a győztes államoknak programjában is szerepel, sőt előreláthatólag rövid időn belül az lesz a nagyhatalmak politikájának irányító kérdése. Kelet-Európa konszolidációjának, békéjének és rendjének tengelye a magyar kérdés, ami megvan, ami rendezést kíván s amiből a megszállott területen élő magyarság ügye ki nem kapcsolható. Mikor érik meg ez a kérdés, a megoldásra? bizonytalan! Reméljük, hogy minél hamarabb!

Tőlünk, a magyar társadalomtól, ennek érdeklődésétől, áldozatkészségétől is függ e kérdés kielégítő és minél gyorsabban történő megoldása. S ennek a kérdésnek állandóan a felszinen való tartása,

sajtóban, felolvasásokban, gyűlésekben, lehetőleg zaj, hangos reklám és feltűnés nélkül való ismertetése népszerű, füzetekben való megvilágítása, az elnyomó hatalmak minden tettének számontartása és kritikai megvilágítása, szóval a legintenzívebb társadalmi működés elnyomott véreinkért elengedhetetlen és legszentebb kötelességünk. Ezek pedig már az irredentizmusnak más nemzeteknél kipróbált és komoly fegyverei. Ne felejtjük, hogy ez a morális támogatás, amelynél egyebet elnyomott testvéreinknek ma nem adhatunk, erő, elszántságot fog nekik adni az elnyomók ellen folytatott egyenlőlen küzdelemben. A fegyvert nem az elnyomó hatalom terrorja fogja küzdő testvéreink kezéből kiverni, hanem egyedül csak a mi közönyünk, róluk való elfeledkezésünk! Ne felejtjük, hogy Magyarország feltámadásának kulcsa a megszállott területeken élő magyarság helyzetének emberivé és tűrhetővé való tétele. Ellenfeink miután történelmi jogukat az illető területekre a legképtelenebb történelmi falsifikációval úgy, a hogy megállapították s a külföld közvéleményébe évtizedek szívós agitációjával, segítettve a mi vétkes közönyunktől, beopták — most már nyelvileg, kulturailag is be akörják olvasztani a magyarságot, hogy a külpolitikai helyzet esetleges fordulatával szemben megváltoztathatatlan tényekre, nemzeti egységüknek az új területeken való teljes kialakulására hivatkozhatnak.

Szükség van a külföld felvilágosítására a való tényeknek igaz színben való beállításával, mert a közvélemény kialakulása előkészítője, bevezetője s így elengedhetetlen feltétele a nemzetek, illetve kormányaik hivatalos állásfoglalásának. Ez a végtelenül fontos felvilágosító munka — Istennek hála — már megindult. Ellenfeink sajtójának időnként megnyilatkozó ijedt felhördülése mutatja legjobban, hogy úton van az igazság! De ez még nem elég! A lengyelek és csehek összecivódása egy-két falu felett ma még mindig nagyobb zajt ver fel a külföldi sajtóban és jobban foglalkoztatja a külföldi közvéleményt, mint a magyar kérdés. Bár a körülmények, elsősorban nehéz helyzetünk, amelynek kulcsa részben ellenfeink kezében van, rendkívüli óvatosságot parancsolnak, de azért mindent el kell követnünk, hogy a magyar ügyet, Magyarország mai politikai, kulturális, gazdasági és pénzügyi helyzetét s az utódállamokban élő magyar kisebbségek sorsát kimerítően tárgyáló tudományos művek a művelt nemzetek nyelvére lefordítva a legszélesebb körökben elterjedjenek s igazunknak híveket szerezzenek. E cél érdekében a magyar társadalomnak a legnagyobb önlemondás és nélkülözés árán is elő kell teremteni az anyagi eszközöket, mert ezzel teremtjük meg az előfeltételeit a felszabadításnak!

A történelmi jog, ha a megszállt területek magyarsága kipu sztul, vagy részvéllenségünk folytán a megváltozhatatlanba belenyugszik és nemzetiségéről lemond, sohasem lesz egyedül önmagában számottevő jogcím az elrabolt területek visszaszerzésére. Az elszakított területek magyarsága annak a földnek jogos birtokosa, annak kell őrt állania a

legnehezebb, legkegyellenebb helyzetben is s nem szabad neki a harcban kifáradni, ellankadni, megtörni, lemondani, mert ettől függ hazánk, nemzetünk jövője. Jelszavunk legyen: „Pro irredenta Hungaria“, „A felnem szabadított Magyarországért“ ott szenvedő testvéreinkért minden áldozatra készek vagyunk s mindent megteszünk, amit vezéreink e tekintetben tőlünk követelnek!

Addig is, ha másképp nem tehetjük a szelek szárnyán üzengessük rab véreinknek:

„Testvérek, ott a sáncokon túl,
Ha egykor majd az óra kondúl:
Találkozunk, találkozunk.“

Szávay: Üzenet.

III. Különösen milyen úton működhetik a tanulóifjúság gyakorlatilag is az irredentizmus céljának: a haza integritása helyreállításának megvalósításáért?

A tanulóifjúság az irredentizmus céljának: a haza integritása helyreállításának megvalósításáért a szétszakított magyarságot egybefűző tényezők támogatása által működhetik közre és pedig: 1.) A hazafias irodalom támogatása által. 2.) A legitimizmus gondolatának istápolása által.

Az ország területének szétdarabolása, a határokon való állépnak szinte a végletekig menő korlátozása az utódállamok részéről úgyszólván teljesen megszüntetik a fizikai érintkezést elszakított testvéreinkkel. Ez is egyik fegyvere annak a barbarizmusnak, amellyel az elszakított magyarságot meg akarják akadályozni abban, hogy sérelmeit a testvérszemek előtt leplezellenül feltárja, a nemzetgyilkolás minden utalátosságát és borzalmasságát ludomásukra hozza; hogy elzárja a vigasztalástól s a testvéri érintkezésnek felemelő, megnyugtató s semmi által sem pótolható magasztos hatásától. A páriává sülyesztett magyar népnek még azt az utolsó jogát sem hagyták meg, amibe végső kétségbeesésében mint utolsó mentőhorgonyba kapaszkodhatnék, hogy alkalmazkodják a változott viszonyokhoz, a fennálló rendhez, hogy békés, türelmes polgára legyen az új államoknak. Csak egy utat hagytak nyitva előtte: elpusztulni, megsemmisülni, vagyonilag, nyelvileg, nemzetiségileg, hogy számottevő tényező az új államokban ne lehessen; aki visszariad ettől a szörnyű kálváriától, amely még a török idők barbarizmusát is felülmulja s nincs elég erős idegzete végigszenvedni ennek a korszaknak legnagyobb és legszégyenletesebb gyalázatát, az vegyen vándorbotot a kezébe és nézzen szemébe ismeretlen sorsának a koldússá tett és megcsontított hazában.

Bár egyelőre csak erkölcsi segítség az, amelyet a legkegyetlenebb rabságba taszított testvéreinknek nyújthatunk s így teljesen a saját kitarításukra, leleményességükre és azon segítő eszközökre vannak utalva, amelyeket saját erejük teremt meg számukra. Ez az erő pedig az össze-

tartásban, a megértésben, a kölcsönös segítségben, éberségben, életrevalóságban, a fajukhoz és nemzetiségükhöz való rendületlen ragaszkodás mellett a változott viszonyokhoz való alkalmazkodásban és törvénybiztosította jogaik állandó hangoztatásában rejlik.

Mi az az erkölcsi segítség, amelyet nekik nemcsak nyújthatunk, hanem nyujtanunk is kell, mert a faji Geniusz a lepergett véres századok által ránk hagyott szent kötelelességképen követeli ezt tőlünk? Ez annak az erős hitnek szívükbe oltása, hogy fájdalmas kálváriájuk minden állomásán velük van a történelmi magyar nemzet szive, lelke, örködik felettük a magyar bánat és reménység s róluk lemondani soha nem fog. Ez a nemzeti érzés fejlesztésére és ápolására a hazafias magyar irodalom pártfogása által szólít fel bennünket elsősorban; azután a halhatatlan törvény és elpusztíthatatlan történelmi és tételes jog alapjain a magyarság, jobban mondva Magyarország népei egységének védelmére, amely egységnek az örökké élő haza semmiféle békekonferencia által meg nem semmisíthető szent keretei adnak tartalmat és létjogosultságot. A haza történelmi határai pedig elválaszthatatlanok a magyar királyság intézményétől, amelynek élő valóságát uralkodó családunk ad.

1. A magyar irodalom pártfogása.

„Nincs a világon még egy irodalom, melyben a hazafias érzés oly hatalmas és állandó lüktető erő volna, mint nálunk”, — mondja igen szépen egyik kiváló írónk és aesthetikusunk.¹⁾

Ez természetes is! Ha az irodalomban a kor irányító eszméi és érzései tükröződnek, mi lehetne más lüktető és mozgató erő a magyar irodalomban, mint azok az eszmék és érzések, amelyek azóta, hogy irodalomról beszélhetünk, nemzetünk lelkét eltöltötték, életét irányították s az irodalmat megtermékenyítették. És pedig a haza romlott állapota, az országunkra, fajunkra szinte szünet nélkül rázúduló és létezésünket végpusztulással fenyegető csapásoknak siratása a sülyedés idejében; a dicső mult felemelő, lelkesítő eseményeinek megéneklésével az elkorcsosult jelen nemzedék korbácsolása s — ami a legfontosabb — a nemzet jövőjébe, egy jobb, boldogabb sorsba vetett reményeink jogos voltának állandó hangoztatása. Nemzetünk zaklatott élete, példátlan megpróbáltatásai közepette nem is lehetett irodalmunknak más tárgya, mint a nemzetet állandóan foglalkoztató események, csapások, érzések és remények s ezért minden időben megtermékenyítőleg hatott azon eszmékre, amelyek a magyarságot évszázadokon át harcba vitték, foglalkoztatták és irányították. Ma már szinte lehetetlen kimutatni, hogy milyen szerepe, hatása volt Tinódynak, Balassinak, Gyöngyösinek, a kuruc költészetnek az akkori generáció lelki világának kialakításában s így közvetve a magyarság sorsának irányításában, de némi fogalmat alkothatunk róla, ha elolvassuk

¹⁾ Voinovich Géza: Petőfi magyarsága. Akadémiai Értesítő 1923.

egyik-másik még most, századok múltán is szívünk minden hazafias húrját rezgésbe hozó költeményüket s elgondoljuk, hogy milyen hatásuk lehetett saját kortársaikra?

A nemzeti hanyatlás korában, a Napoleon-féle háborúk után az irodalom veszi fel először a harcot a nemzeti lélek borzasztó elfásultsága, a vigasztalan közöny, a szinte halálos dermedtség és a reánknehezedő önkényuralom zsarnoki szelleme ellen, felrázza a nemzet lelki ismeretét s előkészíti az utat Széchenyi reformátori tevékenységéhez, a nemzet újjászületéséhez. A szabadságharc leverelése után az irodalom virraszt a nemzet betegágyánál, benne vonaglik a letiport nemzet minden fájdalma, veszteségének érzete, s ő védi a nemzetet a kétségbeeséstől s tartja fenn benne a reményt. A nemzet lelke az irodalomban élt, belőle táplálkozott s e bevehetetlen várában gyűjtötte az erőket a feltámadáshoz.

A nemzetünkre Trianonban rázúdult legnagyobb csapás, melyet történelmünk felmutathat, nemcsak mélységes nyomokat fog hagyni irodalmunkban, hanem azt teljesen átalakítja: megtölti újból tüzes nemzeti érzéssel, hazafias tartalommal. A nemzetet ma leginkább foglalkoztató eszméknek zászlóvivőjévé, terjesztőjévé teszi s ezáltal a nemzetünknek szét-szórt, különböző államok Prokrustes-ágyába kényszerített, faji, nemzetiségi és emberi jogaiban brutális erőszakkal megrabolt, lehetetlenül nehéz életviszonyok között élő fiait az óriási erkölcsi hatalommal, amelyet képvisel, egy megbonthatatlan egységbe fűzi, törekvéseinek, küzdelmeinek cél és irányt mutat s lelki erejét, csüggedetlenségét, reményeinek teljesülésébe vetett hitét a legnehezebb viszonyok között is fentartja és megőrzi.

A magyar nemzetet ma leginkább foglalkoztató kérdéseket az irredentizmus fogalmában fűzzük egybe. Ezért nem a hanyatló hazafiság galvanizálása ez, mint egyik államférfiunk hibásan definiálta, hanem a nemzet lelkületét teljesen betöltő s minden más kérdést háttérbe szorító egyetemes és hatalmas nemzeti érzés, amelynek forrása a nemzet veszélyeztetett létérdeke, lélfeltételeinek biztosítása, a természeli és történelmi jog tiltakozása a nyers erőszak ellen; létrehozója, megteremtője pedig a nemzet életerejéje. Ezért, ha nincs meg, mesterségesen nem lehet a nemzet lelkületében kifejleszteni, ha megvan, nem lehet elnyomni és megsemmisíteni, legfeljebb csak irányítani. Ennélfogva az irredentizmus az irodalomban is átveszi hamarosan irányító, termékenyítő szerepét és a nemzeti érzésnek erősítője, fejlesztője s a nemzeti lélekben uralkodó állásra való emelkedésével előmozdítója lesz. Irodalmunknak lassú átváltozása folyamatban van s ezt a nemzeti érzésben, a nemzeti eszmében való összeforrás szempontjából kimondhatatlan örömmel szemléli nemzetünk minden egyes, hűséges fia. Az alap, a költészet, az irodalom legbecsesebb forrása adva van, rajta egy új költő-generáció alakul s a nemzet kegyetlen megpróbáltatásai, szenvedései, mint a kagyló verejtéke a drágagyöngyöt, létrehozzák majd a legnagyobbat, akiben a nemzet borzalmas vesztesége, szenvedése, sóvárgása, reménye, vágya olyan hangon és formában fog

megszólalni, amely méltó lesz ehhez a nemzethez, ezeréves dicső múltjához s a ránk szakadt rettenetes katasztrófához! Nyomában jönni fog a nemzet Vézére is, akit epedő sóvárgással várunk, aki törekvéseinknek irányt tud mutatni s reményeinket valóságá fogja változtatni. Hiszen az Isteni Gondviselésnek céljai vannak nemzetünkkel! Ezt lehetetlen történelmünkéből ki nem olvasni! Nem fog elhagyni bennünket! Elveszni nem fogunk!

Az irodalommal szemben egyetlen kötelességet ismerjen minden magyar ember s minden magyar tanulóifjú: azt minden erejéből támogatni és ismételtetni. A lehetetlen árviszonyok a papir, a sokszorosítás és munkabérek terén — rettentő válság elé állítják irodalmunkat is, míg az ellenséges államokban a viszonyok ebben a tekintetben is a legkedvezőbbek annyira, hogy az irodalmat korlátok nélkül állíthatják be céljaik szolgálatába és használhatják fel ellenünk. Amivel mi ezen a téren hátrányban vagyunk, azt hazafias áldozatkészséggel kell ellensúlyoznunk. Elvünk legyen: ne történhessen az meg, hogy magyar könyv, amely a nemzeti érzés jegyében iratott, pártolás hiányában meg ne jelenhessen! Rajtunk áll, hogy annyi példányban, oly terjedelemben jelenjen meg, amennyit tartalmának értékénél fogva megérdemel! Annyira szegények, leromlottak nem vagyunk, hogy íróink existenciáját biztosítani ne tudnók, mert ez már a végső pusztulás jele lenne! Minden önérzetes magyar tanulónak legyen kis könyvtára — nem baj, ha 3—4 kötetből áll is —, amelynek darabjait — bármily lemondás és áldozat árán — meglakartott filléreiből szerezte meg. Ezt lehetőleg fejlessze, olvassa s ismerősei körében legyen annak a meggyőződésnek képviselője, hogy a hazafiság ismertető jele nem a pusztá szavakban, hanem tettekben, tényekben, áldozatkészségben rejlik. Az a tanulóifjú, aki szereti a magyar könyveket és áldoz éretlűk, a hazának hűséges, teltre kész fia lesz, akire az minden körülmények között számíthat. Ne felejtjük, hogy elszakított magyar testvéreink lelkében a biblia után a magyar könyv következik s az idegen, a magyarság iránt engesztelhetetlenül ellenséges szellemmel, könyvekkel és emberekkel megtöltött iskolákba kényszerített magyar gyermek lelkében a magyar írók, a magyar könyvek ápolják, védik a magyar érzés lángját, amelynek kialudni nem szabad.

2. A magyar királyság intézménye.

Azállal, hogy első királyunk Szent István a magyarságot megteremtette, nemzetté szervezte, a keresztény királyságot megalapította s a keresztény világ fejétől küldött koronával magát megkoronáztatta, a nemzet létét, jövőjét olyan erős jogi alapokra fektette, aminőket talán egyetlen egy európai nemzet sem mulathat fel. Azóta a magyar nemzet a királyság intézményét nemcsak a nemzet képviselőjének, hanem nemzetünket összehordó erőnek, az ország területe legfőbb tulajdonosának és urának tekintette s ezt a jogkört a sikeresen vagy eredmény-

telenül, békésen vagy harciasan uralkodó, népszerű vagy érdemellen királyokkal szemben, symbolikusan a szent koronára ruházta. Ez ilyenformán nemcsak koronázási jelvénye, legszentebb klenodiuma, annyi vész, pusztulás és megpróbáltatásból sértetlenül megmaradt drága ereklyéje ennek az árva nemzetnek, hanem valósággal élő személy s mint ilyen a királyi jogok birtokosa, az ország területének tulajdonosa, a Magyarország népét széttéphetetlenül egybefűző s egyesítő intézmény. Nem csoda, hogy nemzetünk minden időben, minden körülmények között szinte babonás ragaszkodással viselletett a szent korona, illetve a királyság intézménye iránt s a történelmünk viharos századaiban rázúdult válságok megoldását mindig a királyságtól várta s azért első dolga volt — a királyi szék betöltése által a közjogi alaphoz visszatérni jól tudva, hogy a bajok orvoslása csak innen történhetik meg. A török hódítás ránszakadása, a három részre oszlás, az erdélyi fejedelemség korában a szent korona jelentősége még inkább emelkedik, mert a zűrzavaros, végsőkig kuszált viszonyok között, mint az ország területének tulajdonosa, egyedüli összetartó ereje a szélhullott nemzetnek, a darabokra szakadt országnak. Ebből magyarázható, hogy a magyar király fenhatóságát Szent István országának területén sem az erdélyi fejedelmek, sem a hódoltsági részek lakosai soha sem vonták kétségbe és az ország területének egybeforrasztása a magyar szent korona symbolikus ereje nélkül sohasem ment volna végbe; de meg kellett hajolni tekintélye, jelentősége előtt a bécsi kormányférfiaknak, épúgy mint azon Habsburg-királyoknak, akik az öszbirodalom ábrándjának akarták feláldozni az ezeréves, önálló magyar királyságot.

Szent István koronájának a magyar törvényekben, az intézményekben és a lelkekben ma még fokozottabb jelentősége van. Durva erőszakkal szétszakították az országot, megsemmisítették annak egységét, de Szent István királyságát jogilag meg nem semmisíthették. A szent korona ma is kétségbevonhatatlan tulajdonosa Szent István országának, feje a területén élő népeknek s ezt a jelentőségét sem a Trianonban kieszelt, nemtelen kapzsiság és bosszúvágy által létrehozott osztozkodás, sem az utódállamok birtokbavétele, sem a gyulafehérvári „koronázás” stb. meg nem szüntetik. A hatalom, az erő elnémíthatja a jogot, de meg nem semmisítheti. Szent István koronájának ragyogása, fénye, amelyben benne van az Árpádok, az Anjouk és a Hunyadiak nagy lelke, az ezeréves magyar történelem gyásza és roppant dicsősége, beragyogja a hármass hegy és négy folyó vidékét, áttör a trianoni határokon s a régi, történelmi Magyarország legutolsó kis kunyhójának lakóját is magához öleli és széttéphetetlen egységbe fűzi össze.

A királyság intézménye tehát a magyar egységnek elnémíthatatlan őre, legyőzhetetlen védelmezője s tényleges helyrehozatalának legbiztosabb záloga. Ezért minden önérzetes, hazáját szerető magyar ember nem is lehet más, mint a királyság rendíthetetlen, meggyőződéses híve s aki ez

ellen az ősi, a magyarság létevel elválaszthatatlanul egybeforrott intézmény ellen tör, az a történelmi Magyarországot rombolja és az ország egységének esküdt ellensége. Ne felejtjük, hogy hazánk nem egynyelvű ország, de amint a magyar királyság intézménye alakította meg ezer évvel ezelőt a magyar nemzetet, úgy ma is ez az intézmény fűzi egy történelmi, jogi és erkölcsi közösség tagjaivá hazánk különböző anyanyelvű polgárait! A közlársaság eszméjével való kacérkodás azért nálunk teljesen indokolatlan, haszontalan, sőt a nemzet egysége szempontjából végtelenül káros, veszedelmes és kövelkezményeiben kiszámíthatatlan vállalkozás. A bomlás kezdete lenne ez s azért valósággal játék a lúzzel.

A nemzeti egység szempontjából kell tekintenünk napjaink legizgalóbb, a nemzetünket sajnálatosan megosztó Habsburg-kérdést: a legitimitás kérdését s azért eltekintve a kérdés történelmi és jogi vonatkozásaitól, tisztán az integritás szempontjából akarjuk röviden érinteni. 1526 óta Magyarország koronáját a Habsburgok viselik. 1687 illetve 1722/23 óta mint örökös királyok. A közel négyszázéves birtoklás népünk szemében összeforrasztotta őket a magyar királyság eszméjével s ez annál is inkább indokolt, mert a török kiverésével s a szétszakított országnak királyi jogaruk alatt való egyesítésével végtelen nagy szolgálattal tettek nemzetünknek. Amint 1526 után az egész nemzet, sőt a külföld is a megkoronázott magyar királyt tartotta az erdélyi fejedelemség s a török által birtokba vett részek suverénjének, úgy ma is, ha nincs is megkoronázott királyunk, az örökös királyság révén a koronának jogszerű és törvényes örököse ura az elszakított területeknek. A hatalom gyakorlásában nem a nemzet forradalmi vagy törvényes úton hozott határozata akadályozza meg trónunk örökösét, hanem az ellenséges államoknak szövetkezete. Hogy ez az erőszakos, illetéktelen beavatkozás milyen hosszú életű szokott lenni, azt a történelemben nagyon sok példa szemünk elé tárja. Napoleon világhuralmi terveit részben a legitimitás lábba tiprása semmisítette meg, mert a trónjuktól megfosztott és elűzött uralkodókat mártiroknak tekintették nemzeteik. A legitimitás gondolata elpusztíthatatlanul él a nemzetekben, a hagyományok és tradíciók roppant erővel uralkodnak a népek lelkén s aki számításon kívül hagyja a népleleknek ezen végtelenül fontos alkotóelemeit, az súlyos csalódásokra számíthat.

Előre bocsátva azt, hogy a világpolitika boszorkányüstjéből kikerülhet olyan alakulat is, még pedig hamarabb, mint esetleg gondolnók, hogy az eilenünk szövetkezett hatalmak egyike vagy másika fogja a Habsburgok visszatérését kívánni és előmozdítani — ne felejtjük el azt sem, hogy a Habsburg-kérdés ma elválaszthatatlan az integritás gondolatától. Az esetleges Habsburg-restauráció feltélenül maga után vonná az összes, integritásra vonatkozó kérdések felszínre kerülését, másrészt nagyon nagy kérdés hogy a Habsburg-ház kizárásával képesek lennének-e Magyarország integritását — tekintettel egyes nemzetiségeinknek már a múltban sajnos megállapított elszakadási törekvéseire — visszaállítani?

Ezen két szempontnak végtelenül nehéz összeegyeztetésében rejlik — szerintünk — a Habsburg-kérdés kulcsa.

Integritásunk helyreállítása a törvényes uralkodóház közreműködése nélkül nem lehetséges, de viszont a kérdésnek meggondolatlan, idő előtti felvetése — tekintve állig felfegyverkezett ellenségeinknek ebben a kérdésben teljesen egységes frontját — olyan katasztrófába sodorhatja sokat szenvedett nemzetünket amely elpusztíthatja mindenünket, ami még egy jobb jövő zálogául megmaradt. Várnunk kell, hiszen az idő a mi legjobb, szinte csalhatatlan szövetségünk!

BEFEJEZÉS.

Kedves Tanuló Ifjak! A vihar elzúgott felettünk, de a szivárvány égbe hajló ívét — a természet visszalérl csendjének és megbékélésének jelvényét, hiába keresik fáradt szemeink a még mindig sötét és méhében nehéz viharokat sejtelő égbolton. Mi, a sir szélén álló magyar nemzetnek szerencsétlen gyermekei vállainkon koldustarisznyával bolyongunk a csillagtalán sötét éjszakában s nincs Mózesünk, aki vezetni tudjon bennünket az úttalan sivatagban s hiába kutatjuk az irdatlan sötétség vigasztalan mélyében a tűzoszlopot, amely felemelkedjen előttünk s megmulassa az útát, amelyen végre-valahára megindulhassunk.

Történelmünk elmúlt viharos századaiban is sokszor felvetődött nemzetünkre nézve a lét vagy nemlét kérdése. De a nyugati nagy nemzetek, akiknek zavartalanul fejlődést, viszonylagos békét biztosított kedvezőbb földrajzi helyzetük s a Gondviselés, amely a magyar nemzetet a Duna völgyébe, Európa kapujába állította őrszemnek. Ezeket magasabb kulturájuk révén az emberiség élő lelkiismeretének, az uralkodásra hivatott józan belátás s erkölcsi érzés képviselőinek szokás tekinteni s ha fizikailag nem is segítettek bennünket, de erkölcsi támogatásukat nehéz küzdelmeinkben, részvételüket a bukás szomorú órájában soha meg nem tagadták tőlünk. Ma mint nemzetünknek a végzetes s kifürkészhetetlen körülmények s az érdekek azonossága által egy táborba tömörített ellenségei, mint a gőgös papi fejedelmek Krisztus elítélésére, úgy jöttek össze nemrégiben, hogy szegény, sokat szenvedett kifosztott nemzetünk felett, mely még ott viseli testén a csaták nyomait, a szörnyű sebeket, amelyeket Európa megvédelmezésében kapott, biráskodjanak, ítéletet mondjanak, nem az Élő Igazság, az Örök Jog nevében, hanem pusztán a kard, a győző jogán.

Minden iseni és emberi törvény megcsufolásával, az Igazság sárba tiprásával kimondták rá a halálos ítéletet. Elmetszelt, vérző tagjait, mint a háború vérdíját kiszolgáltatták hóhérainak, ruháit szélesztették s a vérző csonka törzset sírba temetették, arra követ gördítettek s öröket rendeltek mellé, hogy a sírból, amelybe a kereszténység egykori védőbás-

tyáját, rettenthetetlen bátor lovagját fektették, többé ki ne emelkedhessék. S azóta felelős államférfiak, lapjaik mint az emberiség zavartalan fejlődésének egyedüli bázisát, a zavartalan béke zálogát, az emberiség fejlődésének és előbbrejutásának pótolhatatlan biztosítékát akarják feltüntetni, ezt a békét, amely a legembertelenebb diktátum, amelyet a történelem az emberiség történeteinek sötét korszakaiból felmutathat. Amelynek nem lehet mentsége az sem, hogy akkor készült, amikor a győzőknek tiszta látását elvette a győzelem deliriuma, amelyet sietnek sorba megtagadni azok a felelős államférfiak, akik ott állottak bölcsőjénél, mert nem viselhetik a felelősséget ezért a békének csúfolt diktátumért, amelynek minden egyes sora szinte harsogva kiáltja a rettenetes refrain: „Vae victis”. Csak a II. pun háborút befejező, Rómától Karthagóra diktált ultimatum hasonlítható össze a világháborút befejezni hivatott békékkel, amely Karthagót gúzsba kötötte s arra volt hivatva, hogy kegyellen kikötéseivel azt a végromlásba döntse. Ami be is következett, de a borzasztó sebeiben földre zuhant óriás nem halt meg boszúlatlanul. Összedőlésében halálos sebet ejtett gyilkosán is s a római állami és társadalmi élet a Karthagó bukása által előidézett páratlan szerencséje árnyaival megbirkózni nem tud; visszafejlődik s beteg társadalmi életének lázas tünetei szinte állandó belzavarokban és forrongásokban nyilatkoznak meg, melyek az állami és társadalmi életet elzüllesztik s a roppant birodalmat a megsemmisülés örvénye felé viszik.

Az ókornak ezt a két vezérállamát elválasztotta egymástól minden: származás, nyelv, vallás és kultúra, gazdasági és politikai érdekelletét, de össze nem kötötte őket semmi. Ezzel ellentétben Európa népeinek gyermekkorra egyidőre esik; ugyanaz volt a dajkájuk: a keresztény katolikus anyaszentegyház; ugyanegy volt a táplálékuk, amelyen felnőttek és erőre kaptak: a keresztény műveltség. A közös műveltség és világfelfogás által kifejlesztett erkölcsi szolidaritás és testvériség volt az, amire büszkék voltunk, amelyből a humanizmus és a szó nemes értelmében vett liberalizmus kisarjadts ami az emberiség vezérévé, egy jobb és boldogabb jövőbe vetett hitének és reményének letéteményesévé tette. A kontinens véres háborúi dacára is, amelyek többnyire az uralkodók imperialisztikus törekvéseiből lobbantak lángra, vagy táplálkoztak, népeik között tulajdonképeni gyűlölet sohasem volt; azokat egy nagy család tagjainak szokás tekinteni.

Európa népeinek ezen szolidaritását gyönyörűen fejezi ki gróf Széchenyi István Hiteljében: „Mi a keresztény vallás és a józanabb filozófia által Európában, melynek hossza és széle oly csekély, inkább csak egy familiabeliek vagyunk”.

A nagy háborút befejezni hivatott békesorozat, amelyet legkifejezőbbben francia békének nevezhetünk, nem egy, talán az európai műveltséget, az emberiség egyetemes érdekeit veszélyeztető nemzetet vagy birodalmat tett életképtelenné, hanem a népek és nemzetek egész soro-

zatál. Nem csoda, ha azok a politikusok, akik az események fejlődését objektíve nézik, valósággal kétségbeesnek az európai civilizáció jövőjén. Szinte a nagy Széchenyink látónoki lelkének megnyilatkozására kell gondolnunk: „A műveltség Ázsiában vette eredetét, onnan Afrikába s megint onnan Európába költözik, idő jártával úgy látszik Amerika felé fogja venni útját.” Mintha jövőbe látó lángszelleme megsejtette volna Európa elhanyaglását, azt, hogy az emberiség vezetése kicsúszik népeinek kezéből.

A francia béke az európai népek egy jelentékeny hányadát végromlásba döntötte s határozmányaival nem céloz egyebet, mint teljes megsemmisítésüket, mert hiszen a német jóvátétel kérdése mutatja, hogy követelményei teljesíthetetlenek. Magyarország területének példátlan megcsonkítása, a régi Ausztriának német részeiből alakított osztrák köztársaság életképtelensége e néhány év alatt is megmutatták, hogy a legyőzött államok, sőt népek teljes tönkretétele volt a cél, mely az emberiség ezen örökös szégyenfoltjának létrehozóit vezette. Az anyagi tönkremenés, az elvérézés, a munkahiány szörnyű gazdasági és szociális következményeivel emberfeletti, szinte csodás küzdelmet folytat a legyőzött államokban a férfiaság, önfegyelmzés, kitartás és honhűség.

Nálunk sem más a helyzet. Elborult a magyar égbolt s az alatta élő kifosztott, megcsonkított nemzet kétségbeesett küzdelmet folytat, hogy magát egyre növekvő terheivel, gondjaival, nyomorgó tömegeivel egyik napról a másikra, egyik évről a másikra átsegítse. Miben reménykedhetünk? Először a kedvezőbb külpolitikai helyzet kialakulásában s másodsor a magyarság megedzett, a századok szörnyű viharaiiban a tűzpróbát kiállott ellenálló erejében, kitartásában.

Az első feltétel nem tőlünk függ, a másodikra nekünk kell megadni a feleletet, és pedig a felelet csak ez lehet: Bízunk nemzetünk ellenálló képességében, történelmi öntudatának csorbitatlanságában és fokozódásában, bízunk az egységes magyarságnak a magyar állameszme halhatatlanságába vetett törhetetlen hitében.

Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában,
Hiszek egy Isteni örök Igazságban,
Hiszek Magyarország fellámadásában.

III. Adatok az intézet lefolyt 1927—28. iskolai évének történetéhez.

1. **Az iskolai év lefolyása.** A tanári testület alakuló értekezletét szeptember 8-án tartotta. Szept. 9—10. napjain voltak a javító-, pótló- és különbözeti vizsgálatok. A nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr 45.800—1927. V. sz. rendeletével a nyári szünetet szociális és egészségügyi okokból az összes tanintézetekre vonatkozóan 1927. évi szept. hó 10-ig meghosszabbította. A júl. 1—2. napi előzetes beírás után a tanulók felvétele szept. 12—13. napjain történt. Az iskolai évet ünnepélyesen szept. 14-én Veni Sancte-val nyitottuk meg, elrendeztük az osztályokat és megismertettük a tanulókkal az intézet fegyelmi szabályait. Szept. 15-én megkezdődtek az előadások és a törvényes szüneteken kívül megszakítás nélkül folytak az év végéig, még pedig a VIII. osztályban május 9-ig, az I—VII. osztályban június 14-ig. A VIII. osztály vizsgálatát a vallásból május 7-én, összefoglaló ismétléseit a többi tárgyból máj. 10., 11., 12. napjain tartottuk. Az I—VII. osztályban a vallástani vizsgálatok június 15. és 16-án, a többi tárgyból való összefoglalások jún. 16., 19., 20., 21., 22., 23. és 25. napjain voltak. Magánvizsgálatokat aug. végén, decemberben, májusban (a VIII. osztályuaknak) és június hónapban tartottunk részben Szluika Ervin, a főigazgatósághoz beosztott középiskolai tanár, részben Kiss István intézeti igazgató elnökelete alatt. Az érettségi írásbeli vizsgálatok május 14., 15. és 16-án, a szóbeliek június 21., 22., 23. és 25. napjain folytak le. Az iskolai évet június 29-én ünnepies Te Deum-mal zártuk be.

2. **Változások a tanári testületben.** Szölgyémy János, a magyar kegyes-tanítórend h. főnöke, Vincze József dr.-t, aki hét évig volt intézetünk buzgó tanára, a debreceni rendi reálgimnáziumba helyezte. Helyébe Kovács László h. tanárt rendelte a debreceni rendi reálgimnáziumból.

Rusz Gusztáv dr., iskolánk egészségtan tanára, ny. kórházi főorvos, jan. 28-án meghalt. Okt. 28-lól az egészségtan tanítását Buczkó Károly dr. tb. kórházi főorvos végezte.

3. **Hivatalos látogatások.** *Glattfelder Gyula dr.* megyés püspök úr a felső osztályok vallástani óráin megjelent, az évvégi vallástani vizsgálatokon elnökölt. Püspök urunk szerető lelkének kisugárzását növendékeink ez évben is állandóan érezhették; gyóntatta és áldoztatta őket, szózatot intézett hozzájuk s az érdeemeseket jutalmazta.

Kornis Gyula dr. államtitkár úr, a Pázmány Péter tudományegyetem tanára, Szegeden való hivatalos tartózkodásával kapcsolatban megláto-

galla intézetünket is s dec. 9-én megjelent a VI. osztály görög és VIII. osztály latin óráján.

Schwöder Ervin dr. h. államtitkár úr febr. 16-án iskolánk torna-felszerelését tekintette meg s megfigyelte a VIII osztály testgyakorló óráját.

Lippay György dr. tankerületi kir. főigazgató úr a szeptemberi és decemberi érettségi vizsgálatokon elnökölt.

Kaufmann György dr., a szegedi tankerület főigazgatói teendőivel ideiglenesen megbízott szegedi m. kir. áll. Klauzál Gábor reálgimnáziumi igazgató úr, jan. 26., 27., 30., 31., febr. 1., 3. és 4. napjain végezte intézetünkben hivatalos látogatását, febr. 6-án pedig a látogatásával kapcsolatos értekezletre hívta össze a tanári kart.

Várhelyi József prelátnak, püspöki biztos úr az évvégi vallástani vizsgálatokon elnökölt.

A hivatalos látogatásokkal kapcsolatban számolunk be arról az állandó érdeklődésről is, amellyel az iskolafenntartó város hatósága kísérte az intézet működését. A város egyházi és világi előljárói, az egyetem tanárai és a sajtó képviselői is tanújelét adták alkalomadtán érdeklődésüknek, a nagyközönség és a szülők örömmel vettek részt ünnepeinken és az évvégi összefoglaló ismétléseket is szép számban látogatták, különösen az alsó osztályokban.

4. Valláserkölcsi nevelés. A piarista-rend alapítója, Calazanzi Sz. József iskoláját nem homokra, hanem a hit gránit-sziklájára építette. A piarista nevelőoktatás ezen az erős alapon áll; e nélkül meginogna vagy előbb-utóbb meg is dőlne, mint annyi más pedagógiai rendszer, mely az idők folyamán fölkapott divatos koreszmék futóhomokjára épített és ezzel csakhamar eltűnt az idők forgatagában. Calazanctius a gyermek-szerető isteni Mester példájára a nevelőnek első kötelességévé a gyermeki lélek szeretetét tette. Ez a kulcsa Calazanctius és a calasanctiusi pedagógia hatásának, de egyúttal ez az a lakat is, amely az ezertlkü gyermeklelket előbb-utóbb fölpatantja. A gyermeknek ugyanis külön szenzóriuma van annak érzékelésére, vajjon az, aki nevelő ráhatás útján a lelkébe bele akar nyúlni, az Isten nevében, vagy pedig az Istent helyettesítő szülők szeretetével és felelősségérzésével közeledik-e hozzá vagy sem. Az előbbi esetben viaszlágnak, az utóbbiban merevnek bizonyul a lelke, amelyet a donum didacticum mesterfogásaival lehet csak valamennyire, de egészen sohasem az Isten képére és hasonlatosságára formálni.

Intézetünk valláserkölcsi életének főbb megnyilvánulásai: az „Ora et labora!” szellemében sz. mise hallgatásával kezdődtek napjaink. A vasárnapi sz. mise után hármias csoportban exhortációt hallgattak növendékeink; külön kiemeljük ezek közül azokat a buzdításokat, melyeket Püspök urunk ajkáról, majd május 6-án sz. Imre szelleméről Wolkenberg Alajos dr. egyetemi tanár úrtól hallottak s a piarista-rend alapítójáról mondott sz. beszédeket. A vallásos egyesületek közül a Mária Kongregáció a kegyelmi élet ápolását s a piarista iskolák királynőjének,

a Boldogságos Szűz kultuszának mélyítését, a Misszió Egyesület pedig a hitterjesztés gondolatát szolgálta. Nagy örömmel látjuk, hogy éppen ez egyesületek állandó ráhatása alatt is ifjúságunk egyre nagyobb számban látható a gyóntatószéknél és az Úr asztalánál, mert számára a „panis vivus et vitalis”, az élő és éltető kenyér, a kísértésekkel szemben élet-útra való manna. Aránylag kevesen vannak azok, akik csak a kötelező sz. gyónást végezték Szt. Imre napján, Vízkereszt nyolcada alatt, majd a husvétii lelkigyakorlat befejezéseül s az Úrnap nyolcadán. A pünkösdi ünnepekben ez évben is örömmel használták fel növendékeink az alkalmat, hogy a bérmlás szentségében részesüljenek.

A hitélet belső tartalmának megadása mellett felhasználtuk azokat az alkalmakat is, amelyeken ifjúságunk a kegyelemszerzésen kívül megjelenésével külsőleg is tanújelét adhatta vallásos érzésének és leróhatta vallásos kegyeletét. Sz. misét hallgatott okt. 1-én Csernoch János dr. Magyarország elhunyt hercegprimásáért, okt. 6-án az aradi vértanúkért, nov. 3-án az elhunyt piarista tanárokért, dec. 15-én Prelogg József volt igazgatóért, márc. 2-án Ferenc királyért, a piarista-rend jötevőjéért. Résztvett az egyházi főbb körmeneteken, sz. beszédet hallott Révai József dr. tanártól szept. 18-án Prohászka püspökről, majd okt. 29-én. Krisztus királyságának előestéjén szentségimádással kapcsolatban a mexikói üldözésekről.

A nem róm. katolikus tanulók vallási kötelességeiknek saját hittanáraik vezetése mellett tettek eleget.

5. Hazafias nevelés. Ünnepségek. A magyar iskolának immár tizedik esztendeje tudatában kell lennie, hogy az új történelmi helyzet a nevelés-tanítás munkájának minden mozzanatában új feladatok elé állította. „Önök bizonyára érzik nemcsak történelmi hivatásuk nagyszerűségét, de egyszerűsége is, mely abból folyik, hogy az új magyar generáció lelke az Önök kezében van, Önöknek kell azt formálniok s a jövő magyar sors átalakítására előkészíteniök.” E szavakkal utal a nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úrnak a magyar oktatókhoz intézett újévi szövege.

A nevelés-oktatás egész munkájára vonatkozó feladatokból a hazafias szellemű nevelésre iskolánk hagyományos eljárása mellett a következők hárultak: helyes tartalmú, erős nacionalizmusra való nevelés, a magyarságban rejlő szellemi és fizikai értékek tudatában a történelmi hivatás és felelősség érzésének ápolása, a magyar egység gondolatának kiemelése, Széchenyi szellemében az önismeretre való nevelés s a munkás, cselekvő magyar kimintázása. Az ezekkel szorosan összefüggő, minden egyes, hasonló sorsban levő nemzetnek önértékéből folyó jogos, elvitathatatlan ama gondolat pedig, hogy az itt ezer esztendő óta államot alkotó magyar nemzet az új történelmi helyzetbe sohasem törődhetik bele, a magyar irredentizmus alapja. Szomorú volna, mert a magyar hit, remény pusztulását, a nagy nemzeti célok szem elől tévesztését jelentené, ha ennek

a generációnak a lelkében lassankint elmosódnék az integer Magyarország képe s helyette a megcsontítotté rögződnék meg. „Meg kell teremtenünk az irredentizmus leghatékonyabb pedagógiáját.“¹⁾ E gondolatokkal kapcsolatos nagyszerű feladatokat intézetünk a magyar iskola egész lelkével vállalta s megoldásukra minden lehető helyes eszközt, módot és alkalmat felhasznált.

A hazafias szellemre való nevelés szolgálatában álltak történelmünk eseményeivel, nemzetünk nagyjaival kapcsolatos ünnepélyeink és megemlékezéseink is. Megünnepeltük okt. 6-ikát; nov. 2-án a kedvezőtlen idő miatt az intézet dísztermében róltuk le a kegyelet adóját a nemzeti lélek ébresztőjének, Dugonics Andrásnak, majd az ifjúság küldöttsége megkoszorúzta a nagy magyar piarista sírját. Nov. 7-én a budapesti Kossuth-szobor leleplezésével kapcsolatban iskolai ünnepély keretében Szalay István tanár beszédében Kossuth emlékét idézte fel. Dec. 10-én Bem Józsefről és a limanovai csatáról Károlyi János dr. szólt a tanulókhöz. Március 15-iki ünnepélyünkön pedig Csaba Jenő dr. tanár azt mutatta meg, hogy tekintsen vissza a mai magyar ifjúság 1848 szabadságnapjára. Dec. 6-án megültük a Kormányzó úr Ő főméltósága névnapját, jún. 18-án pedig születésnapját. Résztvettünk a Pro patria, továbbá I. Ferenc Józsefért, IV. Károlyért mondott gyászmisén és az Ottó-miséen.

Május 20-án intézetünk is kivonult Rothermere lord fiának, Harmsworth angol képviselőnek szegedi fogadására. Szeged népének és a környéknek nagyszámban való felvonulása, a lelkesedés, ragaszkodás a magyar igazság védői iránt növendékeink számára is nagy élmény volt. A nap másik eseménye az volt, hogy délután a hősök temetőjében résztvettünk a város kegyeletes megemlékezésén.

A világháború hősei iránt való kegyeletnek sok más alkalmon kívül hathatós mementói vannak dísztermünkben, ahol diákjaink igen sokszor megfordulnak. A falakon sorakozó márvány táblákkal, melyeket vissza-visszatérő öreg diákjaink helyeztek el hősi halált halt osztálytársaik emlékének megörökítésére, dísztermünk szinte a hősök pantheonjává lett.

Ünnepélyeink sorát a jún. 10-én, rajzkiállítással egybekötött záróünnepély rekesztette be. Ennek a tartalmán is a mai idők hangulata vonult át. Balanyi György dr., budapesti piarista, egyetemi m. tanár ünnepi beszéde, az ének- és zeneszámok, szavalatok, a különböző irányú derék munka értékelése és jutalmazása, a távozók bucsúja, az igazgató szózata az iskola szellemét mutatta a nagyszámú közönségnek, mely az idén is oly szívesen jött különösen erre az ünnepélyünkre.

6. Fegyelmi állapot. Az iskolai fegyelem fontosságának tudatában már alakuló értekezletünkön megállapítottuk az erre irányuló egyöntetű eljárást s a többi értekezleteken is megbeszélés tárgyai voltak a minél nagyobb fegyelem megteremtését célzó intézkedések. Az iskolai törvé-

¹⁾ Kornis: Kultúrpolitikánk irányelvei.

nyeknek éveleji felolvasása és megmagyarázása s a továbbiakban fegyelmi eljárásunk minden mozzanata annak a gondolatnak éreztetésével történt, hogy mindez nem az ifjúság gúzsbakötése, hanem saját érdekében az iskolán belül és kívül való magatartásának tapasztalatok alapján való jóakarató szabályozása. Nem nézhettük el még a legkisebb rendbontást sem; az ilyeneket négy szemközt tettük szóvá, majd az osztály előtt, a naplóba való bejegyzéssel, többszöri ismétlődés esetén pedig igazgatói megrovással büntettük. A büntetések alkalmazásában — aránylag kevés esetben és számban — csak az utóbbi fokozatig kellett elmenünk. E mozzanatokról esetről-esetre értesítettük a szülőket is. Csak gondos, tervszerű és nehéz fegyelmező munka árán állapíthatjuk meg, hogy az intézet fegyelmi állapota megnyugtató. Nagyobb fegyelmi vétség, amely súlyosabb büntetéssel járt volna, nem fordult elő.

Amidőn a fegyelmi állapotról évről-évre beszámolunk s szólunk arról, amiről az érdemsorozatban a magaviseleti merev jegyek hallgatnak s keressük a fegyelem megszilárdítására az eszközöket és módokat, érezzük, hogy a mai iskolára e téren is messzemenő s egészen különös feladatok hárulnak. Az évről-évre megnyugtatóbb eredmény megállapítása mellett sem állathatjuk magunkat azzal a gondolattal, hogy most már minden rendben van. A múltban megrendült iskolai fegyelem teljes helyreállításáról van itt ugyanis szó; állandó ráhatással, az intelligencia, önérték, embermértőség éreztetésével nem szolgál, hanem erkölcsi engedelmességről, tekintélyliszteletről, az aprólékos pontosságról, az akarat-erősítésével, önuralommal, önmegtagadással és áldozatkészséggel az acies bene ordinata megteremtéséről. A restaurálás e munkájában az iskola még nem julhatott nyugvópontra.

7. Érintkezés a szülőkkel. Szülői konferenciák. Iskolánk érintkezése a szülői házzal hagyományosan élénk és bensőséges. Nem is lehet a kettő kapcsolata és összhangja nélkül egységes irányítás. A szülők közül sokan résztvettek diákmiséinken, ünnepségeinken s általában intézetünk minden mozzanata iránt érdeklődést tanúsítottak. Az ellenőrző értekezletek eredményéről való sztereotip értesítés mellett fiaik fegyelmi és tanulmányi állapotáról szükség szerint esetről-esetre üzenetet kaptak. Az igazgató naponkint, a tanároknak pedig az intézet tanácstermében hetenkint megtartott, a szülők részéről sűrűn látogatott fogadórói igen jó hatást tettek. Nem ismerhetik ugyanis a szülők az iskolát a diák szubjektív, öngazoláson alapuló információjából, viszont az iskola sem a házi nevelésre kedvezőlen mentegelőzésekből a szülők eljárását. A tanári testület minden szempontra vonatkozó felvilágosításai és tanácsai, a szülőknek a házi nevelés alapján való őszinte megnyilatkozásai révén sok bajt el lehetett kerülni vagy megszüntetni. Nem is szolgálhatja a célt a szülői ház részéről a fiúnak irreálisan kedvező színben való feltüntetése; ez nem lehet a gyökeres megoldás módja s a tanár munkáját megnehezíti. Tartalmatlanoknak bizonyultak közvetlenül a konferenciák

előtt való tömeges érdeklődések is. Ilyenkor ugyanis a mellett, hogy az alaposabb megbeszélésre úgy sem telik az időből, az érdeklődés tárgya rendszeresen a rovas vagy inlés, illetően a félévi vagy évvégi osztályzat.

Az év folyamán három ízben tartottunk szülői konferenciát. Ezeket azzal kapcsolatban, hogy az igazgató az egész intézetet átfogóan elméleti, de inkább gyakorlati módon neveléstani kérdéseket beszélt meg, a szülők ügyeime sok egyéb gondjuk mellett is ráirányulhatott a nevelés problémáira, azzal a tudattal, hogy a szülőnek is pedagógusnak, gyermekei jó pedagógusának kell lennie.

8. Tanulmányi állapot. Gimnáziumunkban az oktatás az I—IV. osztályban az 1924. évi középiskolai reformból kifolyóan már az új, a többiben pedig a régi Tanterv szerint a módszertani gyűléseken megállapított elvek szerint történt. A görög nyelv helyett választott görögpótló irodalom és rajz már egészen kiszorult s így az V—VIII. osztályban kizáróan a görög nyelv szerepelt. A szelekció, melyet a gimnáziumokban várni lehetett, intézetünkben eddig még alig mutatkozott. Az első osztályokban csökkent ugyan a létszám, úgyhogy az előbbi évek három párhuzamos első osztálya helyett az idén csak kettő volt, viszont azonban az ötödiket párhuzamosítani kellett.

A magyar Kultuszminiszter úrnak már idézett szövege a műveltségnek a nemzet valamennyi társadalmi rétegében minden eszközzel való lehető leghatékonyabb fokozását elsőrendű feladattá teszi. Az emberiség és a nemzet szellemi kincseinek az új magyar sarjadékra való átszármasztását s vele a magyar nemzeti műveltség értékeinek és eszményeinek megvalósíttatását az iskolák hívatásává teszi. A magyar középiskolára a vezető társadalmi réteg műveltségének közvetítése, a magasabb kultúra alapvetése hárul. Amikor iskolánk ez irányú feladatait is teljes erejével vállalta s a tanulmányi állapot színvonalának emelését évről-évre célozza, egyrészt örömmel állapítjuk meg az elért eredményt, másrészt nem hallgathatjuk el az ez irányú törekvésekkel járó nehézségeket sem. Még mindig tapasztaljuk ugyanis, hogy az iskolai konszolidáció folyamatát élő tanulókkal van dolgunk, akikben nagy gonddal kell fokozni a tudományszeretetet, a pontos köteleességteljesítésre való készséget s éleszteni a munkával járó gyönyörűséget. Résen kell állni, hogy tudattartalmukban ne a köteleességteljesítést hátráltató élmények uralkodjanak s hogy sokoldalú érdeklődésük bármilyen irányban szenvedélyé ne fadjon.

A szorosabb értelemben vett iskolai oktatáson kívül több alkalom szolgált szemléletkörének a bővítésére és ismeretanyagának mélyítésére. Havonként résztvett a kötelező filmelőadásokon. A tanulók irodalmi és esztétikai nevelésének kiegészítését célozták a szegedi városi színházban két hetenkint, majd hetenkint rendezett ifjúsági előadások és a filharmónikus hangversenyek. A TESz megbízásából Kampis János művész urtól élvezetes és tanulságos előadást hallottak A stílus a művészetben cím-

mel. Általában tanulóink figyelmét felhívtuk az intézeten kívül folyó más kulturális életműködésekre is. Gondunk volt az olvasmányi anyag megválasztására és a helyes olvasási szempontokra.

A vidékről bejáró tanulókkal kapcsolatban több évi tapasztalatszerzés után ezen a helyen is ismételtelen kifejezést kell adnunk ama véleményünknek, hogy a vidékről való bejárás fegyelmi és tanulmányi szempontból egyaránt káros hatással van. Azonkívül, hogy sz. misét és exhortációt nem hallgathatnak a többiekkel, a vasúton összeverődött iskolaközi tanulók rendellenkednek, az előadásról el-elkésnek s a koránkelés, az utazás (többen egy-egy órai útat tesznek meg naponta kétszer) stb. az iskolai munka rovására nagy energiacsökkenéssel jár. Az adott helyzetben az igazgató azzal iparkodott a bajokon segíteni, hogy a városban való csatangolás és a várótermekben való ácsörgás elkerülésére az indulásig egy termet bocsátott a rendelkezésükre, a magaviselet ellenőrzésére az úton egy-egy komolyabb nagyobb fiút bízott meg. Nagyon jót tesznek a szülők gyermekeikkel, ha a lehetőség szerint megkímélik őket a bejárástól.

9. Tanulmányi versenyek. A munkakedv észrevehető ösztönzést nyert a tanulmányi versenyekben. Az idei országos középiskolai tanulmányi versenyeken intézetünk VIII. oszt. tanulója, Erdey László, a fizikából első helyen győzött.

Kaufmann György dr., a tankerület ideiglenes vezetésével megbízott kir. igazgató úr elnöklele alatt ez évben negyedszer folyt le a DMKE által rendezett kerületi középiskolai tanulmányi verseny. Intézetünk növendékei közül Nagy Géza VIII. oszt. tan. a magyar irodalmi versenyben első lett.

10. Tanulmányi kirándulások. Növendégeink ez évben is több kiránduláson vettek részt Ezek közül a baranyai háromszögi kirándulás volt a legértékesebb.

Kanszky Márton dr. kegyesrendi tanár vezetése mellett 33 tanuló jelentkezett a baranyai háromszög megtekintésére. Május 17-én az intézet kápolnájában tartott, a szülők és diákok közös szentmiséje után autóval indultak el Csaba Jenő dr. kíséretében Kiskunmajsa, Kiskunhalas, Kecelen át Kalocsára, hol a jezsuita gimnázium természettudományi s csillagászati intézményeit tekintették meg. Az ünnep délelőttjén tarkállott az utca a népies viselet szokallanságától.

Gerjénél kompon keltek át a Dunántulra, kellemes napsütésben szaladtak át Tolna–Baranya kanyargós és meredek útjain egész Báltaszékig. Ott megtekintették a nagyvárosnak is díszére való hatalmas gótstíliú templomot, majd tiszta s csendes sváb falvakon futva keresztül állottak meg a mohácsi emlékoszlopnál, hol Csaba Jenő dr. pendítette meg pár rövid szóval az egykori s a mostani Mohács tanulságait. A Hiszekegy elmondása után a természetalkotta szeszélyes és csodás dombháton és völgyeken keresztül Szajk, Nyomja s Gyula után beérkeztek a Zsolnay-centennáriumot zászlódíszben ünneplő Pécs városába.

A Nádor-szállóban vert tanyát a kiránduló csoport s onnan indult ki a következő napokon.

V. 18-án a török dzsámiból lett belvárosi templomot, Közép-Európa egyik legszebb románstílusú templomát, a katedrális, múzeumát, kalakombáit vették szemügyre. Eléggé meg nem hálálható szívességet tett az Intézzettel a Pécsi Múzeum igazgatója, Fejes György dr. úr, kifáradhatatlanul rólta velünk az utcákat és szakszerű, mégis a fiúk értelmi nivójához szabott magyarázataival munkálkodott a látottak megrögzítésén. A Littke-Pezsgőgyárban maga az igazgató és gyártulajdonos kalauzolta végig a kirándulókat és a látottak-hallottak beletözésére megízleltette természetét az ifjúsággal. A Szt. János kápolnává alakított török imaház és minaré, valamint a Városi Múzeum meglekintése után rövid pihenő következett.

D. u. a DGT Ujhegyi szénlökészító telepének és a Pécsbányatelepi gr. Széchenyi aknájának meglekintése következett. Az előbbi helyen Moticki József központi felügyelő fogadta az érkezőket és Szeép Zoltán gépészmérnök, Simonyi Oszkár és Rossprin István urak kalauzolták végig a három csoportra oszlott gyerekhadat. Ezúton is köszönelünket tolmácsolva hálával övezzük emléküket.

A másik helyen Gröbel Ernő üzemvezető, bányafelügyelő úr fogadta a villamosvasútról leszállókat és Richner László bányamérnök úrnak adta át a csoportot. Feszült figyelemmel hallgalták előadását a környék geológiai viszonyairól, a mentő-szervezetről. Megfigyelték a Frimann és Wolf-lámpa szerkezetét, működését, a Krepe-féle óriás gépeket, melyhez fogható ezidőszerint csak Angliában és Westfeliában működik. Egészségügyi berendezésének meglekintése után hálás köszönelünket tolmácsolva térünk vissza gyalog a szépfekvésű püspöki városba.

V. 19-én a bőrgyár, a Zsolnay keramikai gyár került meglekintésre, d. u. pedig az autóbusszal Siklóstra menet betértek Máriagyüd Árpád-kori templomába. Siklóson a vár meglekintése közben Csaba Jenő dr. a régi várvédelemmel ismertette meg az ifjúságot, Fejes György dr. igazgató úr pedig helyi vonatkozású adatokkal tágitotta a fiúk ismeretkörét. Visszafele jövet Harkány-füzdőbe tértek be s azután mesészen kanyarogva, lejtős úton szaladtak le Pécsre, Kisfalud, Nyárad Udvaron keresztül. A táj szépségeit a német és sokác festői viselet tarkasága egészítette ki.

Másnap, V. 20-án d. e. Jüngling Kálmán dr. kórházi igazgatófőorvos, Grumár Gerő leánygimnáziumi tanár vezetése mellett Teltyére sétáltak fel. Szathmáry püspök kastélyának romjai mellett kissé megpihenve mentek mind feljebb, míg a szűkre szabott idő visszakozást nem parancsolt.

Déli 12 órakor azután búcsút mondtak Pécsnek. Felkapaszkodtak a vízválasztó gerincére s onnan erdőrészek között tiszta, üde levegőben, mosolygós napsütésben igyekeztek Bonyhád--Tolna vonalán a gerjei kompon keresztül hazafele.

Volt idő összegezni a tanulságokat: csonka területünk örökké emlé-

kezetes szépségeiről, a magyar mult meséit viharverte várromokon, az egyházi művészetet patinás európai viszonylatban és versenyképes alkotásain, különböző fajú népek besimulásán a magyar hegemon erőket, Zsolnay-gyárában a magyar Geniusz remekeit, a többi ipartelepen a modern életiram lüktető erejét, az említett urakon kívül Radek Károly báttaszéki apátplébános úr nemes töről fakadt vendégszeretetét és akinek a technikai tudására bizta az Intézet kiránduló csapatának életét: Nagy Pál szimpatikus egyéniségét. Nyugodt lélekkel zárhatom le a beszámolót e rövid ítélettel: a vezető tanár úr jó munkát végzett.

A VI. osztály az osztályfőnök és a természetrajz tanár vezetése alatt 1927. december 7-én Mezőhegyesre rendezett kirándulást a cukorgyári üzem meglektintésére.

Az V. a) és b) osztály természetrajz tanárának vezetésével, az állattani ismeretek bővítése céljából 1928. április 25-én meglátogatta Szeged város közvágóhidját.

A IV. a) és b) osztály a kémiai ismeretek gyarapítására, a természetrajz tanárának vezetése mellett 1928. május 30-án a Világítási Vállalat gázgyártó és elektromos üzemét szemlélte meg.

Az alsó nyolc osztály az osztályfőnökök és több kísérő tanár kalauzolásával 1928. június 6-án a Szeged-városi gazdasági vasúttal egy napos kirándulást tett Város tanyára, ahol az Erdészeti Szakiskola meglátogatásával a „madarak—fák napja”-nak áldozott.

A III. b) osztály az osztályfőnök vezetésével 1927. december 17-én a Városi léglagyár üzemét látogatta meg.

Június 18-án az V. a) oszt. tanulói Diósi Géza dr. osztályfőnök és Kanszky Márton dr. vezetésével autóbuszon Pusztaszerre rándultak ki, hol az Árpád-empléknél kis hazafias ünnepséget rendeztek s utána az ifjúság a játék örömeinek adta át magát.

11. Egészségi állapot. Az ifjúság egészségi állapola normálisnak mondható. Az igazgatón kívül a tanári kar tagjai közül Kanszky Márton dr., Kovács László és Tóth Lajos volt beteg 1—2 hélig; betegségük ideje alatt helyettesítettük őket. Ács Sándor dr. kerületi orvos úr hivatalos szemvizsgálatot tartott s tanulóinkon elvégezte az újraoltást is.

12. Testi nevelés. Ifjúságunk testi nevelésére is felhasználtuk a rendelkezésünkre álló eszközöket. A testgyakorlás órái a téli helyiségben vagy az udvaron voltak; itt töltötték el növendékeink a tízperces szüneteket is. A kötelező játékokat délutánonkint osztálycsoportokban Pesti Lajos testnevelési tanár vezetése mellett Baltavári Jenő dr. és Ravadics Ferenc tanárok vezetésével az újszegedi Erzsébet-ligetben tartottuk meg, ahol erre a célra nagyon alkalmas gyepes és fákkal szegélyezett nagy terület van. A tiszai diák-strand ez évben is megnyílt s növendékeink Pesti Lajos testnevelési tanár vezetése mellett s több tanár felügyeletével az egész évadon át élvezhetik.

A futballozást a már ismert okokból ez idén sem engedték meg tanulóinknak.

13. Ösztöndíjak, adományok, jutalmak. *A. Ösztöndíjasok:* A V. K. M.-től tanulmányi ösztöndíj címén Sötér János V. A. oszt. tanuló 400 P-öt, a *Népjóléti Miniszteriumtól:* Kormos György III. B., Csaplak Andor IV. A., Lantos György IV. B., Tari János V. A. o. t. 70—70 P-t, Kormos József VI. o. t. 80 P-t kapott ösztöndíjul. Összesen: 760 P.

B. Jutalmazott tanulók: Az 1895-ben érettségizettek Sáfrán József kegyesrendi tanár emlékére tett alapítvány jövedelméből Apró István egyetemi hallgatónak 79'20 P-öt adtak jutalmul. A Thanhoffer Antal és a hősi halált halt Thanhoffer Emil-alapítvány jövedelméből 25'92 P-öt Fülöp András VII. oszt. tan., a dr. Gróf Árpád-alap jövedelméből 14'40 P-öt Kovács István II. A. oszt. tan., a dr. Orbán János-alap kiegészített jövedelméből 30 P-öt Győr Sándor VIII. oszt. tan., több kisebb alapítvány összesített jövedelméből 15 P-öt Gausz József I. A. oszt. tan. kapott jutalmul. A Prelogg József-alap 14'40 P. jövedelmét a cserkészlet céljaira fordítottuk.

Glattfelder Gyula dr. megyéspüspök úrtól a vallásban tanusított kiváló szorgalmukért könyvjutalmat kaptak: Csikós Miklós, Grasselly Jenő és Krier Rudolf VIII. oszt. tanulók.

Az *Országos Széchenyi Kuriától* a beküldött pályamunka jutalmául Krier Rudolf VIII. oszt. tan. egy díszes könyvet kapott.

A *Dugonics Társaságtól* a Lázár György-díj` fejében Nagy Géza VIII. oszt. tan. 80 P-öt kapott jutalmul.

Az idei országos középiskolai tanulmányi versenyen Erdey László VIII. oszt. tan. a fizikából első helyen aratott győzelmet, ezért 40 P-öt, díszes oklevelet és 6 könyvet kapott jutalmul.

A *Délmagyarországi Közművelődési Egyesület* az idén is intézetünkben rendezte kerületi tanulmányi versenyét, amelyen Nagy Géza VIII. oszt. tan. a magyar irodalmi versenyen az első díj fejében 30 K. aranyat, díszes oklevelet és könyvet kapott. Könyvet kaptak még: Csikós Miklós, Erdey László és Krier Rudolf VIII. oszt. tanulók.

A néhai Scheinberger Antal-alap kamatainak megváltása címén Ozsvár József és Sallai Imre III. A. oszt. tanulók 25—25 P-öt, *Zimányi Lajos* prem. kanonok, kormányfőtanácsos úrtól 30 P-öt Takó József IV. A., *Zimányi Gyula*, a kegyesrendi Kalazantinum igazgatójától 30 P-öt Schilling Mihály IV. B. oszt. tan., *Falta Marcell dr.* főorvos úrtól 10 P-öt Lucza Ferenc I. B. oszt. tan., éveleji tankönyv-beszerzésre *Juhász István* úrtól Czimmer Miklós II. A. és Csaplak Andor IV. A. oszt. tanulók 20—20 P-öt, a gyorsírásban tanusított legjobb eredményért pedig Straub Ferenc V. A. oszt. tanuló *Katona Dávid dr.* úrtól egy 10 K-ás aranyat kapott jutalmul.

A *Szent István Társulat* 6, a *Magyar Nemzeti Sajtóvállalat* 4, Juhász István 8 és az *intézet* könyvadományait a következő tanulók kapták jutalmul: Szadeczky-Kardos Samu I. A., Kószó János I. B., Domján Jenő,

Jó járt László II. A., Nagy Lajos, Ördög István II. B., Ozsvár József, Vinczenti Zoltán III. A., Kiss István, Triltsch Vilmos III. B., Csaplak Andor, Popják György IV. A., Nagy Béla, Schilling Mihály IV. B., Geges Gyula, Straub Ferenc V. A., Bagyinka István V. B., Csiky János VI., Bibó István VII., Hutter Károly VIII. oszt. tanulók.

Az ifjúság nemesszívű jóttevői és iskolánk ügyének lelkes barátai fogadják a tanári testület ésa tanuló ifjúság hálás köszönetét.

IV. A tanári testület és működési köre.

1. Hatóságok.

A magyar kegyestanítórend főnöke: **Szölgvény János**, aranymisés. Iskolánk a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr vezetése alatt áll. Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. Miniszter: **gróf Klebelsberg Kuno dr.** A minisztérium középiskolai ügyosztályának főnöke: **Vajdinger Gyula dr.** miniszteri tanácsos.

A szegedi tankerület kir. főigazgatója: **Lippay György dr.**

Lippay György dr. tankerületi kir. főigazgatónak a nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr 1928. évi január hó 4-én kelt 933—1928. V. sz. rendeletével, betegségére való tekintettel, 1928. évi július hó 31-ig szabadságot engedélyezett s egyben a tankerület ideiglenes vezetésével **Kaufmann György dr.** kir. igazgatót bízta meg.

2. Tanári testület.

Igazgató :

Kiss István. Szaktárgyai: a magyar és latin nyelv s irodalom, Tanította a magyar nyelvet az I. A. osztályban, heti 5 órában, Tanári éveinek száma : 25.

A tanári testület tagjai:

1. **Agárdy Gyula** rendes tanár, a fizikai szertár gondozója. Szaktárgyai: a mennyiségtan és természettan. Tanította a mennyiségtant az I. B., II. A., VI. és VIII. osztályban, a természettant a VIII. osztályban, heti 20 órában. Tanári éveinek száma : 10.

2. **Baltavári Jenő dr.** rendes tanár, a II. B. osztály főnöke, játékelügyelő. Szaktárgyai: a latin, görög nyelv s irodalom és földrajz. Tanította a magyar és latin nyelvet a II. B., a görög nyelvet a VII., a földrajzot a II. B., a természetrajzot és az éneket az I. B. osztályban, heti 21 órában. Tanári éveinek száma: 22.

3. **Benke Imre** rendes tanár, a III. B. osztály főnöke, hitelemző, a földrajzi szertár gondozója. Szaktárgyai: a történelem és földrajz. Taní-

tolta a vallástant a III. A. és III. B., a történelmet a III. A., III. B. és IV. B., a földrajzot az I. B., III. A., III. B. és IV. B. osztályban, heti 21 órában. Tanári éveinek száma: 3.

4. **Csaba Jenő dr.** rendes tanár, a II. A. osztály főnöke, a tanári könyvtár gondozója. Szaktárgyai: a latin nyelv s irodalom és történelem. Tanította a vallástant a II. A., a latin nyelvet a II. A., a történelmet a IV. A., VI., a földrajzot az I. A. és IV. A. osztályban, heti 20 órában. Tanári éveinek száma: 11.

5. **Diósi Géza dr.** rendes tanár, az V. A. osztály főnöke, az ifj. nagyobb könyvtár gondozója. Szaktárgyai: a magyar és latin nyelv s irodalom. Tanította a magyar nyelvet az V. A., V. B., VII., a latin nyelvet a IV. B. és V. A. osztályban, heti 21 órában. Tanári éveinek száma: 9.

6. **Dorogi Imre** világi rendes rajztanár, a rajzsztár gondozója. Tanította a mennyiségtant a II. B., a rajzot az I. A., I. B., II. A., II. B., III. A., III. B., IV. A., és IV. B., a rendkívüli rajzot az V.—VIII. osztályban, heti 22 órában. Tanári éveinek száma: 10.

7. **Dukovics Lőrinc dr.** rendes tanár, az V. B. osztály főnöke, a filológiai sztár gondozója, cserkészparancsnok. Szaktárgyai: a latin és görög nyelv s irodalom. Tanította a latin nyelvet az V. B., a görög nyelvet az V. A., V. B. és VIII. osztályban, heti 20 órában. Tanári éveinek száma: 5.

8. **Hantos Lőrinc** rendes tanár, a IV. B. osztály főnöke, az ifjúsági kisebb könyvtár gondozója. Szaktárgyai: a latin és német nyelv s irodalom. Tanította a német nyelvet a II. A., II. B., IV. A., IV. B., V. B., VIII. osztályban, heti 20 órában. Tanári éveinek száma: 9.

9. **Kanszky Márton dr.** rendes tanár, a természetrajzi és vegytani sztár gondozója. Szaktárgyai: a földrajz és természetrajz. Tanította a természetrajzot a II. A., II. B., IV. A., IV. B., V. A., V. B. és VI. osztályban, heti 21 órában. Tanári éveinek száma: 13.

10. **Károlyi János dr.** rendes tanár, a VII. osztály főnöke, az intézet évkönyvének vezetője. Szaktárgyai: a latin nyelv s irodalom és a történelem. Tanította a latin nyelvet a VII., a történelmet az V. A., V. B., VII. és VIII. osztályban, heti 17 órában. Tanári éveinek száma: 30.

11. **Kolla János** rendes tanár, hitszónok, az ifjúsági Mária-Kongregáció vezetője. Szaktárgya: a hittudomány. Tanította a vallástant az I. A., I. B., II. B., IV. A., IV. B., V. A., V. B.—VIII. osztályban, heti 20 órában. Tanári éveinek száma: 3.

12. **Kovács László** tanár, az I. B. osztály főnöke, a kötelező olvasmányok könyvtárának gondozója. Szaktárgyai: a magyar és latin nyelv és irodalom. Tanította a magyar nyelvet az I. B., III. B., a latin nyelvet az I. B. és III. B. osztályban heti 21 órában. Tanári éveinek száma: 4.

13. **Orbán János dr.** rendes tanár, a VIII. osztály főnöke, igazgatóhelyettes, tanárértekezleti jegyző, az ifjúsági önképzőkör vezetője. Szaktárgyai: a magyar és latin nyelv s irodalom. Tanította a magyar nyelvet

a VIII., a latin nyelvet a VI. és VIII., a természetrajzot az I. A., a filozófiát a VIII. osztályban, heti 17 órában. Tanári éveinek száma: 15.

14. **Pesti Lajos** világi rendes testnevelési tanár, a torna- és játékszertár gondozója, a Dugonics-Sportkör és a játékdélutánok vezetője. Tanította a testgyakorlást a III—VIII. osztályban, heti 18 órában. Tanári éveinek száma: 11.

15. **Rassovszky Gyula** rendes tanár, a III. A. osztály főnöke. Szaktárgyai: a magyar és latin nyelv s irodalom. Tanított a magyar nyelvet a III. A. és VI., a latin nyelvet az I. A. és a III. A., az éneket I. A., II. A. és II. B. osztályban, heti 21 órában. Tanári éveinek száma: 19.

16. **Ravadics Ferenc** rendes tanár, az I. A. osztály főnöke, játékfelügyelő, Szaktárgyai: a mennyiségtan és természettan. Tanította a mennyiségtant az I. A., III. B., IV. A., IV. B., a fizikát a III. B. osztályban, heti 20 órában. Tanári éveinek száma: 9.

17. **Révai József dr.** rendes tanár, a VI. osztály főnöke, hitelemző, a Misszió-Egyesület és a Segítő-Egyesület vezetője. Szaktárgyai: a latin, görög és német nyelv s irodalom. Tanította a görög nyelvet a VI., a német nyelvet a III. A., III. B., V. A., VI. és VII. osztályban, heti 20 órában. Tanári éveinek száma: 18.

18. **Szalay István** rendes tanár, a IV. A. osztály főnöke. Szaktárgyai: a magyar és latin nyelv s irodalom. Tanította a magyar nyelvet a II. A., IV. A. és IV. B., a latin nyelvet a IV. A. osztályban, heti 16 órában. Tanári éveinek száma: 32

19. **Tóth János** elemi iskolai tanító, óraadó testnevelési tanár. Tanította a testgyakorlást az I. A., I. B., II. A. és a II. B. osztályban, heti 8 órában. Tanári éveinek száma: 4.

20. **Tóth Lajos** rendes tanár, tandíjkezelő. Szaktárgyai: a mennyiségtan és természettan. Tanította a mennyiségtant a III. A., V. A., V. B. és VII., a fizikát a III. A. és VII. osztályban, heti 19 órában. Tanári éveinek száma: 18.

A nem róm. kath. tanulók vallástanárai:

Borbély Andor dr. egyet tanársegéd tanította az unitárius vallású tanulókat.

Durkó Gábor ref. segédlelkész tanította a ref. vallású tanulókat.

Groholy Jenő makói gör. kath. lelkész tanította a gör. kath. vallású tanulókat.

Gyurgyevics István gör. kel. plébános tanította a gör. kel. tanulókat.

Petró Elek ág. h. ev. segédlelkész tanította az ág. h. ev. tanulókat.

Sándor Illés rabbi tanította az izr. vallású tanulókat.

A rendkívüli tárgyak tanárai:

Ágárdy Gyula rendes tanár tanította a zenét.

Buczko Károly dr. főorvos tanította az egészségtant.

Dorogi Imre rendes tanár tanította a szabadkézi rajzot.

Dukovics Lőrinc dr. rendes tanár tanította a gyorsírást.

Rassovszky Gyula rendes tanár tanította a műéneket.

Révai József dr. rendes tanár tanította a francia nyelvet.

V. A tanárok hitéleti, társadalmi és irodalmi működése.

Kiss István házfőnök-igazgató a Szegedi Belv. Egyházközség Képviselőtestületének, a Magyar Cserkészszövetség V. kerületi intéző bizottságának, Szeged város községi iskolaszékének, a Szegedi Alföldkutató Bizottság nyelvészeti és irodalmi szakosztályának, a Magyar Vöröskereszt Egylet és a Szentkorona-Szövetség szegedi választmányának rendes, a Magyar Középiskolai Tanárok Nemzeti Szövetségének és a Délmagyarországi Közművelődési Egyesületnek igazgatósági tagja.

Csaba Jenő dr. Az V. Cserkészkerület tb. főtitkára, szerkesztője, Intéző Bizottságának, a Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület igazgatóságának, az Alföldkutató Bizottság történelmi s néprajzi szakosztályának, a Dugonics Társaságnak rendes tagja, a Tud. Egyet. Barátok történelmi s filológiai szakosztályának könyvtárosa; „Múlt meséi“ címen tört. olvasókönyvet, „Májusi csodák“ címen elbeszélő kötetet írt; szerkesztette a Déli Cserkészkerület Évkönyvét; értekezései jelentek meg az Évkönyvben, Magyar Cserkészben, Kath. Tudósítóban, a Szegedi Új Nemzedékben (Reálpolitika, Kiscímer, Nagycímer, Címertörténet, Magyar Ideálok, Magyar Kálvária, Magyar hegemonia, Balkán probléma, Magyar Génusz); előadást tartott a Dugonics T.-ban, konferálta Hegedüs Kossuth-ját a színházban, ünnepi beszédet mondott az Intézet márc. 15-iki ünnepélyén, szentbeszédet mondott márc. 25-én és ápr. 9-én.

Diósi Géza dr. Az Unió Cleri csanádi körének pénztárosa és egyházmegyei tanácsának tanácsos tagja. A Szent Vince Egyesület hölgyeinek gyóntatója. A Magyar Férfiak Szentkorona-Szövetségének választmányi tagja. A Szegedi Új Nemzedék és a Katolikus Tudósító külső dolgozó társa; írt több gyermekvédelmi, szociális, szépirodalmi, pedagógiai cikket, könyvismertelést, kritikát. A Városi Színházban Herczeg Ferenc: A három testőr c. darabjának előadása előtt bevezető irodalmi beszédet mondott.

Károlyi János dr. a Dugonics-Társaság rendes s a Magyar Tanárok Nemzeti Szövetsége Igazgatóságának tagja. E tanév folyamán megjelent munkái: Magyar Nemzeti Káté, (A Magyar Tanárok Nemzeti Szövetségének pályázatán első pályadíjat nyert munka), 6. kiadás, Sajó Sándor előszavával. Intézetünk múltja (jelen tanévi Értesítőben). A tanuló ifjúság az öntudatos, gyümölcsöző nemzeti érzés szolgálatában. (Jelen tanévi Értesítőben). Beszédet mondott: Október 6-án a MANSz gyászünnepén, az intézet Bem-ünnepélyén és a limanovai csata évfordulóján tartott ünnepélyén.

Kanszky Márton dr. az Egyetem Barátai Egyesülete Természettudományi Szakosztályának választmányi, a Szegedi Alföldkutató Bizottság Földrajzi Szakosztályának rendes tagja. A Magyar Néprajzi Társaság Emberföldrajzi Szakosztályában egy methodikai előadást tartott: a szemleltetésről. Több könyvismertetés és kritika jelent meg a Föld és Ember, a Néptanítók Lapja, a Debrecen és a Tiszántúli Hirlapban. Az iskolai filmek közül 6-nak volt magyarázója.

Orbán János dr., a Dugonics-Társaság rendes tagja. Résztvevett a Csengery: Latin Mondattan és a Latin Olvasókönyv III. részének átdolgozásában.

Révai József dr. a szegedi Középisk. Tanárképző-intézetben a görög nyelvnek megbízott előadója, a Kath. Középiskolai Tanáregyesületnek és a Középiskolai Tanárok Nemzeti Szövetségének igazgatósági, az Ifjúsági Irodalmi Egyesületnek és a Szentkorona Szövetség Szegedi Csoportjának választmányi tagja, a Foederatio Emericana Marisia „corporatiojának” lelkesze; kisebb cikkeket és könyvismertetéseket irt a Szegedi Uj Nemzedékbe, a Szegedi Kath. Tudósítóba, a Credo, Magyar Kultúra, Egyházi Lapok c. folyóiratokba, 5 szentbeszédet mondott a szegedi fogadalmi és a felsővárosi templomban.

VI. Tananyag.

A tananyagot az I—IV. osztályban az 1924. évi új, a többi osztályban pedig a régi Tanterv előírása szerint minden osztályban elvégeztük.

VII. A használt tankönyvek.

I. osztály. Róm. kath., nagyobb katekizmus, 5. kiad., Alszegehy—Sik: Magyar nyelvtan. I-II. oszt., Bartha—Tordai: Magyar olvasók. I. r. 4. kiad. Csengery—Orbán: Latin nyelvtan I. r., Csengery—Orbán: Latin olvasók. I. r., Karl—Vargha: A mi hazánk. Kogutowicz: Földrajzi isk. atlasz, Suták—Vörös—Hatvani: Számítan és geometr. I. r. Tőkés—Kerékyártó: Természetrajz, I. r.

II. osztály. Alszegehy—Sik: Magyar nyelvtan, II. r., Bartha—Tordai: Magyar olvasók. II. r., 4. kiad., Bitter—Teveli: Német nyelvkönyv, I. r., II. kiadás, Csengery—Orbán: Latin nyelvtan I-II. Karl—Vargha: A világrészek földrajza, II. Kogutowicz: Földrajzi isk. atlasz, Pokorny: Ó-szövetségi biblia, 14. kiad., Suták—Vörös—Hatvani: Számítan és geometria II. r., Csengery—Orbán: Latin olv. és gyakorlókönyv II. r., Tőkés—Kerékyártó: Természetrajz II. r.

III. osztály. Alszegehy—Sik: Rendszeres magyar nyelvtan, Bartha—Tordai: Magyar olvasók, III. r., Bitter—Teveli: Német nyelvkönyv, II. r., Fodor—Székely: Liber Sexti, II. r., 4. kiad., Jászai—Balanyi: Magyarország története, III. o., Karl—Vargha: Világrészek földrajza III., Kogutowicz: Földr. isk. atlasz, Nagy József: Kis természettan, Suták—Vörös—Hatvani: Számítan és algebra III., Titz: Az új szövetség története.

IV. osztály. Arany—Lehr: Toldi, 14. kiad., Bartha—Tordai: Stilisztika, 5. kiad., Bitter—Teveli: Német nyelvkönyv III. r. IV. o. Fodor—Székely: Liber Sexti, II. 3. kiadás, Hatvani—Lóky: Algebra és geometria. Karl—Vargha: Általános földrajz IV. Koch N.—Koch S.: Ásványtan és kémia, Miskolczy: Világtörténet I. r., Pokorny: Kath. szertartás-tan.

V. osztály. Bartha—Tordai: Retorika, II. kiad., Borosay: Algebra, I. r. 10. kiadás. Csengery: Ovid. műv. szemelv., 7. kiad., Endrei—Szele: Német nyelvt. és olvasók, II. r., 4. kiad., Fodor—Székely: Grammatica Sexti, I. r., Kogutowicz: Történelmi atlasz, I. r., Lóky: Geometria, I. r., 2. kiadás, Maywald—Vayer: Görög nyelvtan, Maywald—Vayer: Görög gyak. és olvasók, I. r., 5. kiad., Mika: Világtörténet, I. r., 4. kiad., Schütz: Kath. hittan, Tőkés: Állattan, Wagner—Horváth: Római régiségek, 8. kiad., Zsámboki: Cicero de imp. Gn. Pomp., 4. kiad.

VI. osztály. Bartha—Tordai: Poetika, 4. kiad., Borosay: Algebra, II. r., 2. kiad., Endrei—Szele: Német nyelvtan és olvasó, II. r. 4. kiad., Fodor—Székely: Grammatica Sexti, Kogutowicz: Történelmi atlasz, I. r., Kalmár: Szemelv. Liviusból, 3. kiad., Lóky: Geometria, I. r. 2. kiad., Lutter: Szorszámi és szögmértl. táblák, 16. kiad., Maywald—Vayer: Görög nyelvtan, 7. kiad., Maywald: Görög gyakorló és olvasó II. r. 4. kiad. Mika:

Világtörténel, II. r. 3. kiad. Schütz: Kath. erkölcstan, 5. kiad. Szerényi: Ásványtan, Wagner—Horváth: Római régiségek, 8. kiad., Wirth: Szemelvények Verg. Aeneiséből.

VII. osztály. Borosay: Algebra, II. r. 2. kiad., Csengery: Homeros Iliasa, 4. kiad., Dávid: Szemelv. Herodotosból, Fodor: Egészségtan, Fodor—Székely: Grammatica Sexti, Goethe-Weber: Herm. u. Dorothea, Hittrich: Sallustius Bell. Jug., Kogutowicz: Történelmi atlasz II., Lóky: Geometria, II. Lutter: Szorszámi és szögmért. táblák, 16. kiad., Maywald: Görög nyelvtan, 7. kiad., Mika: Világtörténet, III. r., 3. kiad., Prónai—Sik: A magyar irodalom története, 4. kiadás, Prónai—Sik: Magyar irod. tört. olvasók., Schiller—Heinrich: Wilh. Tell, 7. kiad., Schütz: Kath. Egyháztörténet, 3. kiad., Várkonyi: Szemelv. Cicero-ból. Vörös: Kísérleti fizika VII-VIII. Wagner—Horváth: Római régiségek. Wirth: Vergil. Szemelv., 4. kiad.

VIII. osztály Borosay: Algebra, II. r., 2. kiad., Csengery: Homeros Odysseája, 4. kiad., Fodor—Székely: Grammatica Sexti, Goethe—Szele: Iphigenie auf Tauris, Jászai: Magyarország okny történelme, 2. kiad., Kogutowicz: Történelmi atlasz II., Kornis: A pszichológia és logika elemei, 6. kiad., Lóky: Geometria II. r., Lutter: Szorszámi és szögmért. táblák, 16. kiad., Maywald: Görög nyelvt., 7. kiad., Prónai—Sik: A magyar irodalom története, Prónai—Sik: Magyar irod. tört. olvasók., Schütz: Kath. hitvédelem, 3. k., Szamosi: Platon, Sokrates, Schmidt: Szemelv. Tacitus Annaleséből, 2. kiad., Vörös: Kísérleti fizika VII-VIII., Wagner—Horváth: Római régiségek, Wirth: Szemelv. Horatius műveiből.

Imakönyv a katolikus tanulók részére Schütz—Sik: Imádságos könyv. Énekeseknek: Balogh—Kaposy: Egyházi imák és énekek. Hazádnak rendületlenül. (Tanárok Neinz. Szövets. kiad.) a III. és VIII. osztályban.

VIII. A szertárak és könyvtárak gyarapodása.

1. *A földrajzi szertár* gyarapodása: Magyarország domborművű térképe (2 db) 360 P értékben.

2. *A természettani szertár* beszerzésére és régi szereinek kijavítására a kiadás 1175'67 P.

3. *A zeneszertár* beszerzésének értéke 218'70 P.

4. *A tanári könyvtár* gyarapodása a) vétel útján 180 mű, 200 kötetben, 1241'71 P értékben; b) ajándék útján 10 mű, 10 kötetben 36 P értékben, c) 18 folyóirat 238'35 P értékben. Összes gyarapodás: 208 mű, 228 kötetben, 1536'06 P értékben.

5. *Az ifjúsági nagyobb könyvtár* gyarapodása 86 mű, 90 kötetben, 382'76 P értékben.

6. *Az ifjúsági kisebb könyvtár* gyarapodása 66 mű, 74 kötetben 352'68 P értékben.

IX. Ifjúsági egyesületek.

A Mária-Kongregáció ezévi működését is a Kegyesitanítórend szent alapítójának, Kal. Szent Józsefnek égi pártfogásáért való buzgó esedezésével kezdte meg Kolla János kegyesr. tanár vezetésével. Mindjárt az év elején megalakult az új tisztikar. Az idei prefekius Reisz Miksa VIII. oszt. tanuló volt. Majd megtörtént az új tagok jelölése, akiknek a felvételét főpásztorunk Glattfelder Gyula dr. püspök úr végezte dec. 8-án, Szűz Mária Szeplőtelen Fogantatásának az ünnepén. Célunk volt, hogy a Kongregáció tagjaiban a szentségek gyakori vételével a kegyelmi életet, megfelelő ájtatosságok segítségével pedig intenzívebbé tegyük a boldogságos Szűznek a kultuszát. De ezzel nem elégedtünk meg, hanem arra is törekedtünk, hogy a Kongreganistákban tántoríthatatlanná erősödjék a katolikus meggyőződés. Ehhez képest kettős irányú volt a kongregáció tevékenysége: ájtatosságokat és gyűléseket tartott. Az utóbbiak főbebecsülhetetlen szolgálatot tettek ifjú Mária-leventeink előadásbeli készségének fejlesztésére is. Március 25-én Kal. Szent József tiszteletére ünnepi gyűlést tartottunk. Itt meg kell emlékezni Főpásztorunkról is, aki áldozatkészségével gyarapította a könyvtárunkat és dr. Csiky Jenőnéről, aki szintén nagylelkű adományával hozzájárult a könyvtárunk gyarapításához. Azonfelül az intézet igazgatója melegen érdeklődött a Kongregáció ügye iránt és szintén megtett mindent, hogy gyermekeink megfelelő lelki-könyvekhez hozzájussanak. Ez a nagy megértés tette lehetővé a 120 kötet könyvnek a beszerzését, amelynek ára körülbelül 400 pengő. Rajtak a sor ifjú kongreganisták, hogy minél többet merüljenek a nagyértékű szellemi kincstárból lelkiéletek és hitetek mélyítésére. A tagok száma 61 volt.

A Hitterjesztés Egyesülete. Vezetője: Révai József dr. Az egyesület 1927. szept. 25-én alakult meg. Tagjainak száma 282. Az egyesület az idén propaganda és önképző szakosztályának kiegészítésére kifejlesztette harmadik szervnek a hitbuzgalmi szakosztályt és így teljesen fejlődöttnek tekinthető. A fiúk munkakedve ezekben a szakosztályokban talált megfelelő munkateret, főképen az alsóosztálybelieké, akik a bélyegek, sztanioi, narancshéj és egyéb apróságok gyűjtésében egymással nemes versenyre keltek. Az egyesület működését a következő adatok jellemzik:

a) Propaganda-osztály. Irányítója Szkicsák Kálmán V. a) oszt. tan., mint főgyűjtő. A gyűjtést és a missziós folyóiratok terjesztését az egyes osztályokban egy gyűjtő végezte. A missziós nyomtatványok közül legnagyobb kelendőségnek a Szt. Mihály naptár örvend, mely 125 példányban került a terjesztők útján a katolikus családok kezébe. A „Katholikus Missziók“ c. havilap csak 18 példányban volt elhelyezhető.

b) Olvasókörünk elnöke Sötér István V. a) oszt. tanuló volt, akit Tóth József V. a) oszt. tanuló mint a kör titkára támogatott munkájában. A kör 9 rendes, szavalattal, bírálattal és felolvasással egybekötött gyűlést tartott, amelyen 16 szavaltat és 7 felolvasás szerepelt. Ezekben a gyűléseken kívül a missziós egyesületek három ünnepén, ú. m. a Xav. Szt. Ferenc ünnepét követő vasárnapon, Vizkeresztkor és Pünkösdkor egy-egy ünnepélyt tartottunk, amelyen Sötér István és Tóth József beszéddel, Szikcsák Kálmán és Tóth József V. a) oszt. tanulók felolvasással, Török Béla IV. a) Papp Mátyás V. b), Gruber Endre III. a), Szántó Elemér V. a) és Takács Béla IV. b) oszt. tan. szavalattal, továbbá Popják György IV. a) és Sári István IV. b) oszt. tanulók egy-egy alkalomszerű elmélkedéssel szerepeltek.

c) A hitbuzgalmi szakosztály Hangai József V. b) oszt. tanulóval, mint főzelátorral az élén majdnem minden vasárnap tartott összejövetelt, hogy a missziós imádság elvégzése után megtárgyalja a gyűjtés és irat-terjesztés módozatait, egy-egy jó felolvasást hallgasson meg a missziókban működő papok életéről, apostoli buzgalmáról vagy hősiességéről. Ennek a szakosztálynak a tagjai voltak a legbuzgóbbak a missziók céljaira fölajánlott szentmise-hallgatásában, szentáldozások vagy imádságok végzésében, azonfölül, hogy az egyesületi 5 közös szentáldozáshoz ők is járultak. Tagjai a missziók szándékára 452 szentáldozást, 529 szentmise-hallgatást és sok imádságot ajánlottak föl az iskolai év folyamán. Többen a 6 Szt. Alajos-vasárnapot is példás buzgósággal tartották meg. Nagyon épületesek voltak azok a passió-olvasással egybekötött elmélkedések, melyeket a lelkigyakorlatok alatt főképen a 3 alsóosztály növendékei példás figyelemmel hallgattak. Könyvtárunk 42 mű és 13 folyóirat.

Önképzőkör. A 88 éves önképzőkör 1927. évi okt. hó 12-én tartott alakulógyűléssel kezdte meg ez évi működését Orbán János dr. tanár vezetésével, 117 taggal. Ügyeinek vezetésére a kör ezen a gyűlésen tisztviselőket választott. Elnök lett Nagy Géza VIII., főjegyző Aigner Károly VIII. és Schill Fülöp VII., alkönyvtáros: Papp Antal VII. oszt. tanuló.

Az alakuló gyűléssel az önképzés munkája megindult és megszakítás nélkül folyt az 1928. június 3-án megtartott zárógyűlésig. Volt 9 rendes, 3 ünnepi gyűlés, 1 Prohászka emlékének szentelt díszgyűlés, 1 vitagyűlés, 1 szavalóverseny, 1 megnyitó- és 1 zárógyűlés. A gyűlések tartalmát szónoki beszédek elmondása, több irányú értekezések, elbeszélések és önálló költemények felolvasása, bevezető ismertetéssel zeneművek előadása, szavaltatok, írásbeli és rögtönzött bírálatok és viták tették.

Nov. 1-én meglátogattuk az elhunyt tanárokat, nov. 2-án pedig Dugonics András sírját és beszéddel, szavalattal, énekkel áldoztunk emléküknél. Okt. 6-i gyászünnepélyünkön és márc. 15-i szabadságünnepünkön a tanári kar és az intézet ifjúsága is résztvett.

A kötött tárgyú szavalóverseny győztese Győr Sándor VIII. o. t., jutalma 20 P., a második díjat, 10 P-t, Hutter Károly VIII. o. t. kapta. A

szabad tárgyú versenyen Győr Sándor lett a nyertes és jutalmul 20 P-t kapott. Második helyre Reisz Miksa VIII. o. t. került. Jutalma 10 P. A jutalmakat Gruber András igazgató úr adományából osztottuk ki.

A pályadolgozatok eredménye a következő: A vallástani tételre: „Mit tanulhat a keresztény ifjúság Prohászka Ottokártól?” két dolgozat érkezett be. A „Duc in altum” jeligés dolgozat mélyen járó gondolatokat, megérzéseket és meglátásokat tartalmaz. Az igazi Prohászka-szellem megihlette. A külső forma azonban sok kívánnivalót hagy maga után. Jutalma: Glattfelder Gyula dr. püspök úr adományából 2 drb 10 K-ás arany. — Szerzője: Ortutay Gyula VII. o. t. — A „Respice in faciem Christi tui! jeligéjű néhány elolvasott munka alapján ügyes, sőt tartalmas munkát ad. Néhol azonban komoly kérdések felett könnyedén elsiklik. Jutalma: Glattfelder Gyula dr. püspök úr adományából 1 drb 10 K-ás arany és Prohászka Elő vizek forrása c. könyve. — Szerzője: Detrich Barna VII. o. t. — „Eszmei kapcsolatok Kossuth L. és a korabeli főbb írók között” című magyar irodalmi tételre beérkezett „Szabadság—gazdagság” jeligés dolgozat szerzője tanulmányai és olvasmányai alapján helyesen oldotta meg a tételt. Az eszmei kapcsolatokat sok és bőséges idézetben mutatta be. Szerkezetileg egységes, előadása élénk. Tóth Imre dr. kormányfőtanácsos úr adományából 20 P. jutalomban részesült. Szerzője: Nagy Géza VIII. o. t. — A latin nyelvből és irodalomból Sz. Ambrus 18. Epistolájának fordítása Symmachus relatiója ellen volt a tétel. A „Maiorum servandus est ritus” jeligés fordítás kisebb hibákat elkövet ugyan, de a szöveget megértve annak stilisztikai, sőt retorikai szépségeiből sokat szerencsésen átvitt a magyar szövegbe, amely gördülékenységével is szép fordítási készségről tanuskodik. Jutalma Tóth Imre dr. kormányfőtanácsos úr adományából 20 P. Szerzője: Krier Rudolf VIII. o. t. A görög nyelvből és irodalomból Xenophon Oeconomicusából a XI. c.: A derék férfiú tiszte magyarrá fordítása volt a kitűzött tétel. Beérkezett három dolgozat. Az I. sz. munka szerzője a szöveg jó megértéséhez szükséges alapos nyelvtani ismerettel rendelkezik. Fordítása szép, gondos. Jutalmul Domán Mátyás úr adományából 20 P-t kap és Révai József dr. piarista tanár úrtól ajándékkönyvet. Szerzője: Bibó István VII. o. t. A II. sz. dolgozat szerzője a nyelvtanban szintén jártas, bár néhol egyes kifejezéseknél felületesen jár el. Jutalomra méltó. Jutalma Domán Mátyás úr adományából 20 P. Szerzője: Mezey Béla VIII. o. t. A III. sz. munka beadója is jó nyelvtani alappal dolgozott. Fordítása talán a legmagyarosabb, de nagy félreértések is vannak benne. Jutalma 10 P. Domán Mátyás úr adományából. A történelemből kitűzött tétel: „A királyi szék betöltése hazánkban Sz. István halálától a Pragmatika Szankcióig”. Négy dolgozat érkezett be. Ezek közül a legsikerültebb a „Jogban az erő” jeligéjű. Lelkiismeretes tanulmány eredménye. Az elég terjedelmes anyag beosztása mintaszerű. Nyelvezete, stílusa teljesen megfelelő. Kiállításra gondos. Pályadíja Tóth Imre dr. kormányfőtanácsos úr

adományából 20 P. Szerző: Bibó István VII. o. t. A következő helyre „Emlékezzünk régiekről” jeligével beadott dolgozat kerül. Nagyon ügyesen szedi össze adatait, feleslegest nem mond. Formailag ez a legsikerültebb, stílusa szép. Kár, hogy tárgyi hibái vannak és nem említi forrásait. Jutalma Károlyi János dr. tanár úr adományából Hegedűs Loránt: Mikor a háború meghal c. regénye. Szerzője: Szász Gyula VIII. o. t. A „Historia est magistra vitae” és „Egy király se inkább stb.” jeligés dolgozatok e kettő mellett háttérbe szorultak s nem ütötték meg a mértéket. „Az elektroncső” c. fizikai tételre beérkezett „Rádió” jeligés dolgozat az elektroncsőről szóló anyagot ügyesen csoportosítja és értelmesen adja elő. A dolgozat fő érdeme a tömörség, ami — tekintve az óriási anyagot — nem könnyű feladat. Kisebb elírási hibák vannak benne. Jutalmat 20 P-t kap Domán Mátyás úr adományából. Szerzője: Erdey László VIII. o. t. Mennyiségtanból a pályadíjat az a tanuló kapta, aki a Középiskolai Matematikai Lapok legtöbb feladatát oldotta meg. A nyertes Erdey László VIII. o. t.

A kör tagjai közül szorgalmas működésükért különösen Győr Sándor, Nagy Géza, Hutter Károly, Aigner Károly, Szász Gyula, Reisz Miksa, Kis József, Mezey Béla, Erdey László, Csikós Miklós és Kriyer Rudolf VIII. o. tanulók, Ortutay Gyula, Till Ernő és Láng Andor VII. o. tanulók érdemelnek dicséretet.

A nemeslelkű adakozóknak, akik a pályamunkák, a szavaló-verseny győzteseinek, általában a szorgalmas munka jutalmazásával érdeklődésüknek és az ifjúság iránt való szeretetüknek így is tanújelét adják, az ünnepségen megjelent közönségnek erkölcsi és anyagi támogatásáért hálás köszönetet mondunk.

Ifjúsági Segítő Egyesület. Egyesületünknek 325 tagja volt. Ezek összesen 2119 könyvet használtak. Ez a szám nagyjából akkora, amennyi az új tanterv bevezetése óta teljesen elértéktelenedett könyveknek a száma. Hogy a közel százéves múltra visszatekintő egyesület ilyen válságos időben mégis nagyobb zökkenők nélkül fennállni és működni tudott, azt az aránylag kis összegre rúgó tagsági díjon kívül azoknak a használati díjaknak köszönheti, melyeket a tagoktól már jó idő óta kénytelen-kelletlen szed. Ez a díj az új Tantervtől érintett osztályokban 1 P, a felső osztályokban 50 f. darabonkint. Sajnálattal vesszük észre, hogy a jobb módú tanulóknak egyre észrevehetőbb távolmaradása folytán az egyesület maholnap önszegélyző-egyesület jellegét kénytelen ölteni.

Idei működését, a nagyszünetben folytatott szerény munkát nem számítva, szept. 14-én kezdette meg az alakuló gyűléssel, mely az egyesület tisztikarát a következő tanulók személyében választotta meg. Elnök; Kiss József VIII. o. t., főjegyző Hutter Károly VIII. o. t., pénztáros Dettrich Barna VII. o. t., ellenőr Szász Gyula VIII. o. t., főkönyvtáros Fischer Béla VI. o. t., alkönyvtáros Pintér László VI. o. t., aljegyző Zobay András VI. o. t., ruhatáros Csiky János VI. o. t.

Az alakuló gyűlésen kívül 3 választmányi ülés is volt, amelyeken az egyesületnek szükségessé vált alapszabály-módosításán kívül folyó ügyek, főképen a karácsonyi cipő-segély kérdése és az egyesületi könyveknek többszöri ellenőrzése került szóba. Örömmel jelenthetjük, hogy az új alapszabály-tervezetet némi módosítással, a szegedi tanker. kir. főigazgatóság 581/1928. sz. a. jóváhagyta és így a következő évre a tisztviselők választása már az új alapszabályok értelmében a f. iskolai év végén meg volt ejthető. A f. é. jun. 20-án lezajlott tisztújító gyűlésen elnöknek megválasztotta Detrich Barnát, akit munkájában Soóky László titkár, Csiky János főjegyző, Bodor György pénztáros, Fischer Béla főkönyvtáros, Pintér László alkönyvtáros, Kormos József ellenőr, Magyarika Ferenc ruhatáros, Zobay András aljegyző és Bagyinka István segédellenőr támogat. Az új tisztikarnak a vállára nehezedik az egész vakációi munka, a könyvek beszedése, végignézése, rendbehozása a szombat d. u. 6 órakor tartandó munkaórán, amelyen az egyesületi tagok egyúttal összekötetésbe léphetnek az egyesülettel a nyár folyamán is.

Egyesületünk 1927/28. évi forgalma :

I. Bevétel:

1. Maradvány 1926/27-ről	911'20 P
2. Kamat	51'26 P
3. Adományok (köztük Déry S. úré 50 P)	63'14 P
4. Javítóvizsga-díjból	10'40 P
5. Tagsági és használati díjak	1584'22 P
	<hr/>
	össz. 2620'22 P

II. Kiadás:

1. Tankönyv-vétel	1535'34 P
2. Kötés	122'46 P
3. 22 pár cipő	281'60 P
	<hr/>
	össz. 1939'40 P

Marad 1928/29-re készpénzben 680'82 P

Gyorsírás. Az idei tanévben a gyorsírást 46-an tanulták. Ezek valamennyien kezdők voltak és heti két órában sajátították el a fogalmazási gyorsírást. Husvétől kezdve már a gyorsaságra törekedtek, hogy minél magasabb szótagszámú diktátumot tudjanak leírni. Ennek következtében, amikor a Szegedi Gyorsírók Egyesülete helyi gyorsíróversenyt rendezett a kezdők részére 60, 90, 120 és 150-es szótagú diktátumokkal, tanulóink közül 32-en indultak és a következő eredményt érték el:

A 150-es fokon Straub Ferenc V. a) I. díjat 15 P-t és oklevelet, Zselyonka József VII, II. díjat 8 P-t és oklevelet nyert. Jól dolgoztak még: Popják György IV. a) és Katona László VI. o. t.

A 120-as fokon első lett Straub Ferenc V. a), de mivel már felsőbb fokon nyert, Popják György IV. a) nyerte meg az első díjat 8 P-t és oklevelet. Zselyonka József VII. szintén felsőbb fokon nyert. Forgó József

VII. könyv és okl., Katona László VI. és Kiss László V. b) okl. jutalomban részesültek.

A 90-es fokon Straub Ferenc V. a), Kiss László V. b), Csaplak Andor IV. a) és Barta István V. b) elsők lettek. Straub Ferenc kivételével, aki felsőbb fokon nyert, a többiek első díjat 6 P-t és oklevelet nyertek. Ugyanezen a fokon második helyre kerültek Katona László VI., Szamek György VI., Nagy Lajos II. b) és Popják György IV. a). Popják György kivételével, aki felsőbb fokon nyert, a többiek II. díjat 5 P-t és oklevelet nyertek. Jól dolgoztak még: Adler Dénes IV. b), Kiss Ferenc V. b), Dékány Jenő IV. a), Molnár Béla V. b), Forgó József VII. és Zselyonka József VII. o. t.

A 60-as fokon elsők lettek Csaplak Andor IV. a) és Adler Dénes IV. b). Csaplak Andor felsőbb fokon nyert és így Adler Dénes nyerte meg az első díjat 5 P-t és oklevelet. Könyvjutalomban részesültek: Kopasz János V. b), Székely László V. a), Deák Sándor V. a), Weinberger Pál IV. a), Komáromy László IV. a), Hajnal Endre IV. a) és Csúcs Béla V. b), Nagy Lajos II. b) és Kiss László V. b) felsőbb fokon nyertek és így jutalmukat itt nem kapták meg. Jól dolgoztak még: Marer László III. b), Maytinszky Endre IV., a. és Molnár Béla V. b).

Tanulóink közül helen résztvettek a déli kerület makói versenyén is április 29. és 30-án. Valamennyien elfogadott dolgozatot adtak be. Részletes eredmény még nincs.

A Szegedi Gyorsírók Egyesülete által rendezett szabatos pályázaton Forgó József VII. pályázott és pályázatával 5 P-t és oklevelet, mint első díjat nyert.

Dr. Katona Dávidnak, a Szegedi Gyorsírók Egyesülete ügyvezető igazgatójának 10 K-ás arany adományát, amely egy éve tanuló és legnagyobb eredményt elért gyorsíró jutalmazására fordítandó, Straub Ferenc V. o. t. kapta meg.

Cserkészzet. Az intézet 82. számú Zrinyi cserkészcsapatát ebben az évben dr. Dukovich Lőrinc vezette tovább.

A csapat szeptemberben három rajjal, nyolc őrssel, 75-ös létszámmal kezdte meg működését. A rajokat vezették H. Kovács János tiszt, Réder Károly s. tiszt és Tóth Ferenc stj. Az I. és II. raj később az egységesebb kiképzés céljából egy rajjá egyesült Tóth és Réder-együttes vezetésével. Évközi munkánk az I., II. és III. osztályú próba elsajátítása volt az őrsi összejöveteleken és a kirándulásokon. Februárban a két raj jobb cserkészeiből versenyraj alakult, amely különösen a táborra vonatkozó praktikus ismereteknek és az új, katonai rendgyakorlatoknak elsajátítását tűzte ki céljául. Az egész évben volt 105 őrsi összejövetelünk, 13 rendes- és 9 versenyraj összejövetelünk, 6 csapat összejövetelünk, 2 rajversenyünk, 3 kirándulásunk és 10 egyéb szolgálatunk. Ősszel és tavasszal vasárnap délutánoként handsball mérkőzéseket, télen játékdélutánokat tartottunk. Zártkörű ünnepélyt rendeztünk Mikuláskor és karácsonykor.

Szent Györgynek, a cserkészek védőszentjének napját szent gyónással és áldozással, ulána csapalgyűléssel ünnepeltük meg. A csapatnak 12 tagja vett részt a husvéli őrsvetelő-képző táborokon a Cserkészparkban. Naplóikban élményeiket legszebben foglalták össze: Straub Ferenc, aki 15 P első díjat és boomerangot és Magyarka Ferenc, aki 5 P második díjat és boomerangot nyert.

A nyilvánosság előtt többször szerepeltünk. Okt. 11-én mi fogadtuk a pályaudvaron Tóth Tihamér dr. címzetes apát, egyetemi tanár urat és szolgálatot teljesítettünk az ádventi kultúrdélutánokon. A versenyraj a többi csapatokkal együtt kivonult a Szent Imre kör fogadására és a Szent Imre kör vándorgyűlésén is szolgálatot teljesített. Résztvettünk az Esmond Harmsworth képviselő úr tiszteletére rendezett felvonuláson; a pünkösdi kerületi napok alatt résztvettünk az előkészítő munkákban és a városon keresztül való felvonulásban és mi állottunk díszőrséget Albrecht királyi herceg Ófensége érkezésekor. Kivonultunk még az Ūrnapi körmeneten.

Csapatunk mult évi tábora Szilvászváradon, a Bükkhegységben volt jún. 29-től júl. 30-ig 58 résztvevővel. A nyár folyamán még két egyhetes póttábor rendeztünk a deszki fenyveserdőben Réder Károly st. vezetésével.

Az idei táborunk valószínűleg Nagymaros környékén lesz július hó folyamán.

Dugonics-Sportkör. A sportkör neve: Dugonics Testgyakorló Egyesület, a szegedi kerületbe tartozik. Igazolási száma; 94, alapítási éve: 1924. szept. Tiszteletbeli elnöke: Kiss István az intézet igazgatója Vezető tanára: Pesti Lajos testnevelési tanár, lakik Kálvária u. 13. sz. a.

Az intézet tanulóinak száma: 687.

A magántanulók száma: 24.

A testgyakorlat alóí felmentve 19 tan 396.927. és 88.928 igazgatói sz. a.

A testnevelési alap fizetése alól felmentve 19 tan. Kimaradt 38 tan.

A testnevelési alapra fizetett 654 tanuló.

A sportkör a II. korosztályban a 12—14, a III. korosztályban 14—16. és a IV. korosztályban a 16 éven felülieket vette fel tagjai sorába, 18 éven felüli csak 1 tanuló volt. A II-ban 27, a III-ban 51, a IV-ben 63 tanuló működött. Beiratkozott az atletikára: 54, szertornára 31, úszásra 50, céllövészetre 24-en, a ping-pongra 32 tanuló. A sportköri foglalkozásnak heti óraszám: 8.

Az intézet tornaterme 160 □ méter, udvara 900 □ méter, játékra nem alkalmas. A játéktér az intézettől 1½ km-re Ujszegeden van. Az atletikát a Keac. pályán gyakorolták heti 2 órában, mely az intézettől 2½ km-re fekszik. Az úszást a városi gőzfürdő 12½ méter hosszú és 6 méter széles medencéjében gyakorolták heti 2 órában. A beiratkozott tanulók már beiratkozásukkor tudtak úszni. Tornából rendezett a sportkör házi, atlelikából házi és kerületi versenyt. Egy 8 főből álló tornászcsapat résztvett Szentesen a kerületi tornász bajnokságon, ahol a csapat I. osztályú minősítést nyert és minden tagja aranyéremmel lett kitüntetve. Papp VIII.,

Mezey VIII., Székely VIII., Pálinkás VII., Pozsonyi VII., Rozsnyai VI., Halász és Gázsó V. b) o. t. A KISOK. kerületi atl. versenyén a távolugró csapat I. lett 5'88 m-es átlaggal. A csapat tagjai voltak: Csiky VI., Mezei VIII., Pálinkás V. a), Wanie VI. és Halász IV. b) o. tanulók.

Pálinkás J. V. o. t. 6 méteres távolugrásával 3. helyezést ért el, ugyancsak ő a pentatlonban 16 ponttal 3. lett. A magasugró 5-ös csapat 155.4 cm. átlaggal 3. lett, tagjai: Sarkadi VI., Csiky VI., Fráter VI., Hapka VI., Bálint VIII., Pálinkás V. és Schmidt V. o. tanulók.

A múlt iskolai szünetidőben csak Wanie Andrászt adta ki a sportkör társadalmi egyesületbe.

A sportkör vagyona készpénzben: a jelen tanév testnevelési járulékából befolyt 40%-os részesedés 616'80 P. Maradt: 338'86 P. A jelen tanév összes kiadásai: 1203'14 P.

A kerületi KISOK. atl. versennyel kapcsolatosan az intézet összes növendékei szabadgyakorlatot mutattak be zenére nagy hatás mellett. Ugyanekkor korlátlan és nyújtón: Papp VIII., Pozsonyi VII., Halász V. b), Székely VIII., Pálinkás VII., Gázsó V. b), Kiss V. b) és Kosótzky IV. o. tanulók mutatták be szépen felépített gyakorlataikat.

Ezen a versenyen a három szegedi középiskola alsóosztályaiból 2—2 tanuló a 60 m-es síkfutásban mérkőzött a következő eredménnyel: I. oszt. 1-ső lett Somoskövy, II. oszt. 1-ső lett Sándor Béla, Takács 3-ik lett, a III. oszt. között Csekey 3-ik és a IV. osztályosok között Halász 1-ső lett. A sportkör résztvett az 1927. okt. 6-án a névtelen hősök stafétájában a következő összeállításban: Bálint VIII., Hapka VI., Csonka VII., Jachan V., Magyar V., Fodor IV., Perényi V., Sarkadi V., Wéber V. b), Magyar VII., Molnár V., Heszlényi VII., Sooky VII., Kiss VII., Pozsonyi VII., Vass V. b) Ortutay VII., Mezei VIII., Wanie VI. 1927. okt. 9-én Budapesten a Kisosz. által rendezett országos úszóversenyen Wanie VI. o. t. a 100 m-es gyorsúszásban ker. rekorddal győzött 1'04.4 mp. és a 400 m-es gyorsúszást 5'28.6 mp-el országos rekordot állított fel.

A KEAC által rendezett őszi atl. versenyen Pálinkás V. o. t. a távolugrásban 2'90 m-el ker. rekordot állított fel, Mezei VIII. o. t. 5'85 m. ugrással 3. lett, Győr VIII. o. t. 11'80 m-el a hármas ugrásban 3. és Pozsonyi 5'40 p.-el az 1500 m futásban 2. lett.

Okt. 22.-én résztvett a sportkör a Szegeden tartott intézetközi atl. versenyen, ahol Pálinkás V. 5'98 m-rel 2., Győr VIII. 5'68 m. 3. lett a távolugrásban, az ötös távolugró csapat holtversenyben 1-ső lett a reállal 5.64 cm. átlaggal (tagjai: Pálinkás V., Győr VIII., Wanie VI., Lusztig VII., Halász IV. o. t.). Súlydobásban Győr VIII. o. t. 10'43 m. 2., diszkoszvetésben 30 m. 2., gerelydobásban 42'48 m. első és Pálinkás V. 37'60 m. 3. lett. Az ötös súlydobó csapat 9'11 m. átlaggal 3. lett. (Győr VIII., Wanie VI., Pálinkás V., Reich VIII., Szász VIII. o. t.) A 4×100-as stafétában 52 mp. 3. (Halász IV., Pálinkás V., Wanie VI., Ortutay VII.).

az olimpiai stafétában 2'4 p. 13 mp. Fodor IV., Ortutay VII., Győr VIII., Pozsonyi VII.).

Okt. 28-án atlétikából házi versenyt rendezett a Sportkör 100 m. 1. Wanie 12'1 mp., 200 m. Pálinkás V. 25'1 mp., 400 m. Győr VIII. 60'3 mp., diszkoszvetés Győr 31'40 m., gerelyd. Győr VIII. 40 m., magasugrás Bálint VIII. 150 cm.

1928. jan. 22-én a KEAC által rendezett ping-pong versenyen első (Reich VIII., Vermes V., Pásztor VI.), páros versenyen első (Reich VIII., Vermes V.), egyénileg Reich 2. lett, ugyancsak márc. 4-én a KEAC által rendezett versenyen Reich 2., Vermes 3., páros versenyben első (Reich, Vermes).

Márc. 11-én az alsó osztályosok házi tornaversenyén első lett Schmutzler IV. b., a nyújtón, korláton Kertes K. III. b., gyűrűn Kertes K. III. b. lett az első, felső osztályosok között nyújtón első Halász I. V. b., korláton Pozsonyi VII., gyűrűn Halász V. b. és lovon Papp VIII. o. t. lettek az elsők. Az intézet tornász bajnoki címét Halász V. b. o. t. nyerte el.

X.

A tanulók érdemsorozata.

Erkölcsei magaviselet: 1 = példás, 2 = jó, 3 = szabályszerű, 4 = kevésbé szabályszerű. Tanulmányi előmenetel: 1 = jeles, 2 = jó, 3 = elégséges, 4 = elégtelen: np. = egyházmegyei növendékpap.

Első A) osztály.

Osztályfőnök: *Ravadics Ferenc*

A tanuló neve és vallása, öszlőndijas, vagy ismétlő-e?	Magaviselet	T a n l á r g y a k								
		Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettan	Mennyiség-tan	Rajz	Testgyakorlás	Ének
Aigner Gyula	1	1	1	2	1	1	2	2	2	1
Aigner Sándor	1	1	2	2	3	2	2	1	3	1
Barna István .	2	3	4	4	4	4	4	4	3	3
Báthly Miklós	2	3	3	4	3	3	4	3	2	3
5 Berényi Mátyás .	2	2	3	3	3	3	3	3	1	3
Bérci Olivér . . .	2	2	2	3	1	1	3	3	2	3
Borbola József . .	1	1	1	2	1	1	1	3	2	1
Buza Zoltán, ref.	1	1	2	1	2	1	2	1	1	2
Csonka Miklós . . .	1	1	1	2	1	2	2	1	2	1
10 Dani József, ism.	2	2	3	3	3	2	3	3	2	1
Detáry Géza	2	2	3	3	3	3	3	2	2	2
Farkas Kálmán, izr.	2	1	3	3	2	3	3	3	2	3
Freidinger István	1	1	3	3	1	1	2	2	2	2
Gausz József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
15 Gyulai László, ref. .	2	3	4	4	3	3	3	4	2	3
Holló Ferenc, ism. . .	2	2	3	3	3	3	3	4	2	2
Horváth Ferenc . . .	1	1	2	2	1	2	2	2	2	2
Jenei József	1	2	3	3	3	3	3	3	2	2
Kardos Jenő, izr.	2	2	3	3	3	3	3	4	3	2
20 Kis József	1	1	3	3	3	3	3	3	fm	3
Kiss Károly	2	2	3	3	2	3	3	4	3	3
Kiss László	2	1	3	4	3	3	3	3	3	3
Knöpfler János	1	1	3	2	2	3	2	2	3	2
Kollár István	1	1	1	2	1	1	2	2	2	2
25 Kosóczky László	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Lippai Ferenc, ism.	1	1	3	3	1	1	3	2	3	3
Mandula Kálmán	2	1	2	3	2	2	3	3	2	3

A tanuló neve és vallása, osztályos, vagy ismétlő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettud.	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Ének
		1	2	3	3	2	3	3	3	3
May Ferenc, izr.	1	1	2	3	1	2	3	3	3	3
Matl Zoltán	2	1	3	3	3	2	3	3	3	3
30 Nadobán Mihály	2	1	3	3	3	2	3	3	1	3
Nagy László	3	3	4	4	3	3	3	3	2	3
Rack Tibor	1	1	2	2	2	2	3	3	2	2
Rosiu Tivadar, gör. kath	1	1	2	1	1	1	2	3	3	2
Rozsály Ferenc	1	1	3	3	2	2	3	3	2	3
35 Sebők János	3	3	3	3	2	3	3	3	3	2
Szabados Ernő, izr.	3	2	3	4	4	3	4	4	2	4
Szalados József	1	1	3	2	2	3	3	2	2	2
Szádeczky K. Samu, ref.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Szécsi Géza	2	2	4	4	3	3	4	3	3	3
40 Szigethy Béla	2	1	3	4	4	3	3	3	3	3
Ternesz László	1	1	3	3	3	3	3	3	2	4
Tóth László	1	1	2	2	1	2	2	fm	3	2
Turda Elek	1	1	3	3	1	3	2	3	3	3
Tuskó Tibor	2	1	3	4	3	3	3	1	2	4
45 Ungvári Jenő	2	1	3	3	3	3	3	3	fm.	3
Vancsik István	2	1	3	3	2	2	3	3	3	3
Vastag József	1	1	2	2	1	2	2	2	2	1
Veszperényi Géza	2	2	3	3	3	3	3	3	2	3
Weber Ferenc	2	1	3	4	2	2	2	2	2	2
Magántanulók:										
50 Fränkel Edgar	—	1	1	2	2	1	2	1	—	—
Juhász János, izr.	—	1	2	3	2	2	3	4	—	—
Ördögh Ferenc	—	3	3	3	3	3	4	3	—	—
Rákóczi Ferenc	—	3	3	4	3	3	3	3	—	—
Szilber Jenő	—	1	1	2	2	2	2	2	—	—
55 Török Sándor	—	1	2	4	3	2	3	3	—	—

K i m a r a d t a k: Csókási Sándor, Forgács József, Gulyás Andor, Hadobás Mihály, Institoris Gyula, Kalmár Imre, Lakatos Ferenc, Lencse József, Moldován Zoltán, Mészöly Gedeon, Ócsai Ferenc, Paral László.

Vizsgálatlan maradt magántanuló: Török Zoltán.

Összesen: 68.

Első B) osztály.

Osztályfőnök: Kovács László.

A tanuló neve és vallása, öszlőndijas, vagy ismélő-e?	T a n t á r g y a k									
	Magaviselet	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetráaj	Mennyiségán	Ráaj	Testgyakorlás	Ének
Barna Jenő, ism.	2	2	3	4	3	3	3	3	1	4
Bálint András . . .	2	2	3	4	3	4	3	4	2	4
Brandenburg József	2	2	4	4	3	3	3	4	3	4
Burány Ferenc . . .	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3
5 Büttl Elemér	2	3	3	3	3	3	3	f.m.	2	3
Cselkó János	1	1	4	4	3	3	4	4	3	3
Csonka Endre, ism.	2	3	3	4	3	3	3	4	2	2
Dobó Lajos	2	3	3	4	4	4	4	4	2	4
Domonkos József, ref.	1	1	1	1	2	1	1	2	3	1
10 Farkas Ferenc . . .	3	2	3	4	3	4	3	4	2	4
Fédl Ferenc	1	1	2	1	1	1	1	2	2	1
Fodor József	1	1	2	3	2	2	2	1	2	3
Freimann Ferenc . . .	1	2	2	2	3	3	3	3	2	3
Galicza Mihály	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3
15 Görbe Imre, ref.	1	1	2	2	2	2	3	3	f.m.	3
Gyugár József	1	1	1	1	2	2	2	1	1	3
Hódi István	2	2	3	3	3	4	4	3	1	4
Jancsity Miklós, g. kel	1	1	2	3	3	3	2	3	2	3
Kacz József, ref. . . .	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
20 Kéringér István . . .	2	3	3	4	4	4	3	3	2	4
Klein István, izr. . . .	1	1	2	2	2	1	2	3	1	2
Klemm István	1	2	3	3	2	3	3	3	2	3
Kois László	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2
Kovács János	1	3	4	4	4	3	3	3	2	3
25 Kovács József	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3
Kószó János	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2
Kruzslicz András	1	1	2	2	2	1	1	1	1	2
Kún Dániel	1	2	3	3	2	3	3	3	2	3
Lucskai István	1	1	3	3	3	3	2	2	1	3
30 Lucza Ferenc	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Mecher Béla	1	1	3	3	2	2	3	3	2	3
Molnár Sándor	1	1	2	2	1	1	2	3	2	2
Német Sándor	1	1	3	3	2	2	3	3	2	3
Pap János	3	2	4	4	3	4	4	4	3	4
35 Pelle Pál	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2
Ratkay Zoltán	1	1	2	2	1	2	2	3	3	2
Rác Jenő	2	4	4	4	4	4	4	4	2	2
Reich Károly, izr.	1	1	1	1	1	1	2	3	2	1
Rubinyi Béla	2	3	3	4	3	4	3	4	3	4

A tanuló neve és vallása, öszöntőndijas, vagy ismélő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettud.	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Ének
40 Sajtos György . . .	1	1	3	3	2	3	2	3	2	3
Schimpl Mihály . . .	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3
Six László	1	1	3	3	2	3	3	3	f	3
Somoskövy István . .	1	1	3	3	3	3	3	3	1	3
Szakács József . . .	1	1	3	3	3	3	3	3	2	3
45 Szanka József . . .	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Szeles Pál	1	3	4	4	4	3	4	4	2	3
Szende György, izr . .	2	1	1	1	1	1	1	2	2	1
Szunyoghy Zoltán . .	1	1	3	3	1	2	3	3	2	2
Tóth Antal	2	2	4	4	4	3	3	3	2	3
50 Tóth László, ism. . .	1	1	3	3	3	2	2	3	f	2
Unhold Gyula	1	1	3	3	1	3	3	3	2	3
Véber Mátyás	1	1	3	3	2	3	2	2	1	3
Vinczenti László . . .	1	2	2	2	1	1	2	2	2	1
Zombori Ferenc	1	1	3	3	2	3	1	3	2	2
Magántanulók :										
55 Kovács Ákos	—	2	3	3	3	3	3	4	—	—
Kun Béla	—	3	3	2	4	2	2	3	—	—
Vincze Mihály	—	1	2	1	1	1	2	3	—	—
K i m a r a d t a k : Bitó Ferenc, Butter Mihály, Deutsch Ottó, izr., Héjja Ernő, Kovács István, Santa Sándor, Schmidt Márton, Szanka László, Vastag Imre										
Összesen : 66.										

Második A) osztály.

Osztályfőnök: Csaba Jenő dr.

A tanuló neve és vallása, öszlőndijas, vagy ismétlő-e ?	Magaviselet	T a n t á r g y a k									
		Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Természettrajz	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Ének
		Áfra Sándor, ism.	2	3	3	3	3	3	3	3	3
Bajnok László	1	1	2	2	3	2	2	3	3	2	2
Bálint Béla	1	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3
Biró László, ism.	1	2	3	3	4	3	2	4	4	1	3
5 Bohdanczky Edvin	1	1	1	2	3	2	1	2	1	2	1
Borsiczky Árpád	1	3	3	3	4	3	4	3	3	3	2
Czimmer Miklós	1	1	1	2	2	2	1	2	2	2	3
Császár Ferenc	1	1	1	2	3	2	2	3	3	3	3
Cserla Ferenc	2	3	2	3	3	3	1	3	3	3	2
10 Domján Jenő	1	1	1	1	2	2	2	1	3	2	2
Dornbach Emil	1	2	3	3	2	3	3	3	3	2	3
Dudás Béla	1	2	3	4	4	3	3	3	3	2	3
Erdélyi Gyula	1	1	2	2	2	1	1	2	1	3	2
Fellner László	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2
15 Ferencz Ferenc	1	1	2	3	3	1	1	2	3	3	3
Fodor László	1	3	3	4	4	4	3	4	3	3	4
Galotti György, izr.	1	1	2	2	2	2	2	2	3	3	3
Genzinger Péter	2	1	2	3	3	1	2	3	4	2	3
Gombos Illés	1	3	2	4	3	3	3	3	3	2	3
20 Gyurcsó Rezső	2	1	3	3	4	3	3	3	4	2	4
Jóhárt László	1	1	2	2	2	2	2	3	3	2	2
Kamp József	2	2	3	4	4	3	2	3	3	2	3
Kiricsi János	1	1	2	3	3	2	2	2	2	1	2
Kováts István	1	1	1	2	2	1	1	1	2	2	2
25 Kozma János	1	2	3	4	4	3	3	3	3	1	3
Mikolovics József	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Moletz Nándor, ág. ev., ism.	1	2	3	3	3	3	2	3	3	2	2
Molnár János	2	3	4	4	4	3	3	3	4	2	4
Müller Jenő, ism.	2	1	2	2	3	2	1	2	3	2	1
30 Nagy István	2	1	3	4	4	3	3	3	3	1	3
Nászradi József, ism.	2	3	3	4	4	3	3	4	4	2	3
Oppelcz József, ism.	1	2	3	2	1	3	1	2	1	2	2
Papp Dénes	1	1	2	2	3	2	1	2	3	1	1
Pásztai Béla	2	2	2	3	3	3	1	3	3	2	3
35 Sebestény József	2	2	1	3	3	3	2	2	3	1	2
Simon József	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	3
Sohajda Gyula	2	3	2	3	3	3	2	2	3	3	3
Szaladós Sándor	1	1	2	3	3	3	2	3	3	2	2
Szállási István	1	1	1	2	2	1	2	2	2	2	3

A tanuló neve és vallása, öszöndijas, vagy isméllő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k									
		Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Természettarjz	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Ének
40 Szobonya Miklós, ref. ism.	1	2	2	2	3	2	2	3	3	1	3
Takács Ferenc ism.	2	2	2	3	3	3	3	2	3	1	2
Tolnai Károly	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
Tóth Andor	2	2	1	3	2	2	2	3	3	2	3
Varga Dezső ism. . . .	1	2	2	3	3	3	3	3	3	1	4
45 Verner Gyula,	1	2	1	3	3	3	1	2	3	2	3
Vetró Lajos	2	3	2	4	4	3	3	3	4	3	4
Wéber Mihály	1	1	1	1	2	1	1	2	1	2	2
Magántanulók :											
Bráznóczi István	—	2	3	3	3	3	3	3	2	—	—
Major László	—	2	3	3	3	2	2	4	3	—	—
50 Török Sándor	—	1	2	3	3	3	2	3	1	—	—
K i m a r a d t a k : Bende László, Gyermán Illés, Keresztes Endre, Márki Pál, Mikuska Béla. Ördögh Ferenc, Paál József, ism., Szigelhy Gabor ref. Oszályozatlan maradt: Rákóczi Ferenc mgt. Összesen : 59.											

Második B) osztály.

Osztályfőnök: *Baltavári Jenő dr.*

A tanuló neve és vallása, öszlőndijas, vagy ismétlő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k									
		Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Természettud.	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Ének
		Börcsök Sándor	1	1	2	2	3	2	1	3	3
Czérna István	2	2	3	3	4	3	3	3	3	2	1
Csányi Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Csókási József	2	1	3	3	4	3	2	3	3	1	2
5 Dénuel János	2	2	4	4	3	4	3	4	4	3	3
Dudás Károly, ism.	1	2	3	3	4	3	3	3	3	2	4
Emmer Gyula	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Ernszt Márton	1	1	3	3	1	2	3	3	3	2	3
Farkas István	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3
10 Fodor István ism.	2	2	4	4	3	4	3	4	4	2	3
Gál Ferenc, ref., ism.	2	2	3	3	3	2	3	3	3	2	3
Grézlo János	2	1	3	2	3	3	1	3	fm.	2	3
Győri István, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2
Gyuránki Károly	2	2	3	3	4	3	3	1	2	2	3
15 Hellmann Aurél	1	1	2	2	2	3	1	2	2	2	2
Holler Endre	2	1	3	3	3	3	1	3	3	3	3
Horváth Géza	2	1	3	3	3	3	3	3	2	2	3
Hódi József	1	1	2	2	3	1	1	3	3	3	3
Kaufmann István, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
20 Knöpfler Ferenc	2	1	3	3	3	4	3	3	4	3	2
Kovács Ernő	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3
Kovács Mihály	1	1	2	2	3	1	1	2	3	3	3
Kuchár Tibor	1	1	3	3	3	3	1	3	2	3	4
Lázár Miklós	2	1	3	3	3	1	1	2	2	1	3
25 Magoss János, ref.	1	1	3	2	2	2	1	3	3	2	2
Marschall Lajos, ism.	1	1	3	3	3	1	2	3	3	2	3
Nagel István	2	2	3	3	3	3	3	3	4	1	3
Nagy Lajos	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	3
Nyíri Sándor	2	2	3	3	3	3	2	3	3	2	4
30 Oppelcz Vilmos	2	2	3	3	3	3	3	3	2	2	4
Ördög István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Pókai Géza	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Reiter György, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1
Rozsnyai László, izr.	2	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1
35 Rónai Jenő	1	2	2	3	3	3	2	1	2	2	2
Sándor Béla, ism.	2	2	3	4	4	3	3	3	3	1	3
Sándor Gyula, ism.	1	1	3	3	3	3	3	3	3	2	3
Schuszter Kálmán, ism.	1	2	2	3	3	2	3	3	2	3	2
Scultéry Kálmán	1	1	3	3	3	3	2	3	3	fm.	3

A tanuló neve és vallása, ösztlöndijas, vagy ismélő-e ?	Magaviselet	T a n t á r g y a k									
		Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Természettarajz	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Ének
40 Sebők Tibor, izr. ism.	2	2	3	3	4	3	3	4	4	3	4
Simon László	2	2	4	4	4	4	3	3	fm.	fm.	4
Sipos József	2	1	3	3	3	3	2	3	2	3	3
Schmidl Jenő	2	2	3	3	4	3	3	4	3	3	4
Tóth János	2	1	3	3	3	3	2	3	3	2	4
45 Unhold Károly	1	1	1	1	2	1	1	2	3	2	4
Varga Gyula, ref	1	1	3	3	3	3	1	3	3	1	4
Vass József	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Veres Lajos, ism.	1	2	3	3	3	3	3	3	2	1	3
Zwaller Lajos	1	1	3	3	4	2	2	3	3	3	3
Magántanulók :											
50 Áfra Sándor	—	3	3	4	4	4	4	3	3	—	—
Detrich Elemér, ref	—	1	3	4	4	4	3	3	2	—	—
Kovács Zoltán	—	2	3	4	4	4	3	4	3	—	—
Lehóczki András	—	3	3	4	4	4	3	4	3	—	—
Kimaradtak: Kajtár Tibor, ism., Kerepeczky Imre ref., Komáromy Gyula, ref, Lung Mihály, ism., Mittler Endre, ism., Masszi Gyula, Till József, Vigh Imre.											
Összesen: 61.											

Harmadik A) osztály

Osztályfőnök: Rassovszky Gyula.

A tanuló neve és vallása, öszlőndijas, vagy ismélő-e?	T a n t á r g y a k										
	Magaviselet	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Fizika	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás
Aigner István	1	1	1	2	2	1	1	2	2	2	2
Ács-Sánta János	1	1	1	2	2	1	1	1	2	2	2
Balogh Jenő, ism.	1	1	3	3	3	3	3	2	3	3	1
Básthly József	1	2	3	3	3	3	2	3	3	3	2
5 Becski József	2	1	3	3	2	2	2	3	3	2	1
Benedek Károly	2	1	2	2	2	1	1	3	3	2	2
Beniczki Béla	1	1	2	3	2	2	1	2	3	3	1
Boglucz Zoltán	2	1	3	4	3	2	1	3	3	3	2
Borsy Ferenc	2	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2
10 Bretan Sándor	2	1	3	3	4	3	2	3	3	3	3
Csáby Sándor, ism.	2	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Csefkó István	1	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2
Csenkey István	2	2	3	3	3	3	3	3	3	1	1
Csikós Jenő	2	1	2	3	2	3	2	2	3	2	1
15 Csikós Ferenc	2	1	2	3	3	2	2	2	3	3	1
Demeter Gábor	2	1	3	3	3	3	4	3	3	4	1
Finta József	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Fröhlich Jenő	1	1	2	2	3	2	2	2	3	2	2
Gál Tivadar, izr.	1	1	2	3	2	2	2	2	3	3	3
20 Grób Zoltán, ism.	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Gruber Endre	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	fm.
Grünberger Ottó, izr.	2	1	2	2	3	3	2	3	3	3	2
Holló Endre	2	2	3	4	3	4	4	3	4	fm.	1
Horváth József	1	1	3	3	3	3	3	2	3	2	2
25 Jegyinák István	2	1	3	3	4	3	3	2	3	3	2
Juhász Ernő	2	2	3	4	4	3	2	3	4	3	1
Kaszó Elek, ref.	2	1	1	2	2	3	2	2	2	fm.	2
Kaufmann András, izr.	1	1	1	2	2	1	1	1	2	fm.	2
Koszorus Sándor, ref	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1
30 Lázár László, ref	2	2	3	4	4	4	3	3	4	3	1
Lengyel Géza	2	1	3	4	4	3	3	3	3	3	2
Máthé Dezső, ref	2	2	3	4	4	4	3	3	3	3	2
Mecsér Ferenc	1	1	2	3	2	2	2	2	3	2	1
Meizler László	1	1	3	3	3	1	1	3	3	3	1
35 Mihályi Ferenc	2	1	3	3	3	2	2	3	3	2	fm.
Molnár György, ism.	1	1	2	3	2	1	1	2	3	3	2
Molnár Mihály	2	1	2	2	2	1	1	3	3	1	1
Mosonyi Kálmán, ref.	2	1	2	3	3	1	2	2	2	3	2
Müller László, izr.	2	2	3	3	3	4	3	3	4	4	2

A tanuló neve és vallása, öszlőndijas, vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k										
	Magaviselet	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Fizika	Mennyiségtan	Reiz	Tesztgyakorlás
40 Nagy Emil	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Nagy Zoltán .	1	1	2	3	2	1	1	1	2	2	2
Ozsvár József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Papp Ferenc .	2	2	2	3	4	3	3	3	3	fm.	1
Pál László, ref. . . .	2	1	3	3	4	3	3	3	3	3	2
45 Popper Sándor, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	fm.	2
Pördi János	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Rózsa Mihály	2	1	3	4	3	3	2	3	3	4	2
Rubinstein Sándor, izr.	2	2	3	4	4	3	4	3	3	4	3
Salgó Gábor	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2
50 Sallay Imre	1	1	1	2	2	1	2	3	2	2	1
Solymossy Miklós . . .	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Sótér János	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1	1
Szekszárdi Imre	2	3	3	4	3	3	3	3	3	4	3
Szomszéd János	2	1	3	4	3	2	2	3	4	3	1
55 Tóth Ernő	2	3	3	3	4	4	4	3	4	2	2
Tóth Gyula, ism.	1	2	3	3	3	3	3	2	3	3	2
Varga Ferenc	1	1	2	3	3	2	2	3	3	2	2
Vinczenti Zoltán	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Vőneki István	1	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2

K i m a r a d t a k : Arkalián Aurél, Muskó János,
Szegszárdy Jozsef.

Összesen : 62.

Harmadik B) osztály.

Osztályfőnök: Benke Imre.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas, vagy ismélő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k										
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Fizika	Mennyiség	Rajz	Testgyakorlás	
Ádám Lajos	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Barna László	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	fm.	2
Bauer István, izr.	2	1	1	1	1	1	1	1	1	2	4	3
Bálint József, ism.	2	2	3	3	2	3	2	3	3	3	3	2
5 Bihari István	1	1	3	3	3	2	2	3	3	3	2	3
Bilinkevics Rudolf	2	1	3	3	2	2	2	3	3	3	2	2
Bloch László, izr.	2	2	3	3	2	3	3	3	3	3	3	2
Bogár József	1	2	3	3	3	3	3	2	3	1	2	2
Csatlós Sándor	2	1	3	3	2	2	1	3	3	3	3	3
10 Csekey Sándor, ism.	3	1	3	3	3	1	1	2	3	3	3	1
Dékány István	1	1	3	3	3	2	1	3	3	3	3	2
Dóczi László	1	1	3	3	3	3	2	3	3	2	1	1
Feigl Ede	2	3	4	4	3	4	3	3	4	3	3	3
Fischer Aurél	2	1	3	3	3	3	3	3	4	3	3	3
15 Gyovai Jenő	1	1	3	3	3	3	3	3	4	3	3	3
Holler Géza	2	3	4	4	3	4	3	3	3	3	fm.	2
Kálmán Lajos, ism.	1	1	3	3	3	3	2	2	2	3	2	2
Kelemen Ferenc, ág. h. ev.	1	1	2	2	3	2	1	2	2	1	1	1
Kertes Béla	1	1	2	3	2	2	1	2	2	2	1	1
20 Kertes Károly	1	2	3	3	3	3	2	3	3	1	1	1
Kiss István	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Kordás Antal	1	1	3	3	3	2	1	2	3	3	2	2
Kormos György	1	1	3	3	3	1	1	2	2	3	2	2
Kreznerich István	1	1	3	3	3	2	1	2	3	2	1	1
25 Lippay László, ism.	1	1	3	3	3	2	1	2	3	3	2	2
Magoss Sándor, ref.	1	1	3	3	3	3	2	2	3	3	2	2
Magyar I Elemér, ism.	2	2	3	3	3	3	2	3	3	3	fm.	2
Märer László, izr.	1	1	2	3	2	2	3	3	3	3	fm.	2
Matkó István	1	1	3	3	3	3	3	3	3	2	1	1
30 Mészáros József	1	1	2	2	1	1	1	1	2	2	2	2
Muharszky Pál	2	3	3	4	4	3	3	3	4	3	2	2
Nacsa Aladár	1	1	2	2	2	1	2	1	2	3	1	1
Nagy Elemér	1	2	3	3	3	2	2	2	3	2	1	1
Niedermayer Ferenc	1	2	3	3	2	3	3	3	3	2	2	2
35 Nikolényi Árpád	2	3	4	3	3	4	3	3	3	fm.	1	1
Obetkó József	1	1	3	3	3	3	2	3	3	2	2	2
Pataki Ernő, izr.	1	1	1	1	1	1	2	2	2	3	2	2
Pártos Dezső, ism.	1	1	2	3	3	1	1	2	3	3	2	2
Péterffy László	2	2	4	4	4	4	3	3	4	3	2	2

A tanuló neve és vallása, öszöndijas, vagy ismétlő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k									
		Vallásian	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Fizika	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás
40 Porkoláb József	2	1	4	3	3	3	2	3	4	3	1
Pum János	2	2	3	4	3	3	3	3	3	3	1
Schneider Jakab	3	2	3	4	3	3	4	3	4	4	2
Surányi László	2	1	3	4	4	2	2	3	4	3	1
Szántó Ernő, izr.	2	1	2	3	3	2	2	2	3	3	2
45 Szeles Mihály	2	2	4	4	4	4	3	2	4	4	3
Szél Ferenc	2	1	4	4	3	2	2	3	4	3	2
Szólinger József	1	1	2	2	2	2	2	2	2	3	2
Triltsch Vilmos	1	1	2	2	1	2	1	1	2	1	2
Tóth Vendel	1	1	3	3	3	2	1	2	3	3	2
50 Vajka Mihály, ism.	2	1	3	3	3	2	2	3	3	3	2
Váradí László, izr.	1	1	2	2	1	1	1	2	2	fm.	2
Weiszberger Pál, izr.	2	2	3	3	3	2	2	3	3	fm.	3
Zsiga Imre	2	1	3	3	3	2	2	3	3	3	2
Magántanulók:											
Kucsovsky Béla	—	2	3	3	3	3	3	2	2	3	—
55 Rekeczki János	—	2	3	4	4	3	3	3	3	3	—
K i m a r a d t a k : Demeter Vilmos, unit., Halász Sándor. Nadobán Mihály, Veszélovsky Géza.											
Összesen . 59.											

Negyedik A) osztály.

Osztályfőnök: Szalay István.

A tanuló neve és vallása, öszlőndijas, vagy ismétlő-e?	Magaviselet	T a n l á r g y a k										
		Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	
Agócsi Ernő	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Aigner József	2	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	1
Aigner Pál	1	2	2	3	3	2	2	3	3	3	3	2
Bak László	1	1	3	3	3	3	3	2	4	1	fm.	1
5 Bakos Dénes, ág h. ev.	1	2	2	3	3	1	2	2	3	3	1	1
Bokor István	1	1	3	3	2	2	1	1	3	3	2	3
Bozó Gyula, ism.	1	1	2	3	3	3	3	1	4	1	1	3
Böck László	1	2	3	3	2	3	3	3	3	3	2	1
Buócz Elemér	1	1	1	2	2	1	1	1	2	1	1	1
10 Búza László, ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Csaplak Andor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Dékány Jenő	1	1	3	3	3	2	2	3	3	2	1	1
Eidus László, izr.	2	2	2	3	2	2	2	2	3	2	3	3
Farkas Kálmán	1	1	2	3	2	1	1	1	3	2	1	1
15 Fábrián László	1	2	3	3	4	2	2	3	3	3	2	2
Fülöp István	1	1	1	2	2	1	1	1	2	2	1	1
Hajnal Endre, izr.	2	1	2	3	3	1	3	2	3	3	3	3
Hegedüs István	1	1	1	2	2	1	1	1	2	3	3	2
Heinmann Pál, izr.	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
20 Jäger György	1	1	2	2	2	1	1	1	3	2	2	2
Cs. Józsa Zoltán	1	1	3	4	4	2	1	2	3	1	2	2
Jung Ferenc	1	2	3	4	3	3	3	3	3	3	2	2
Kakuk Sándor	3	3	3	3	4	3	3	3	4	3	2	2
Katatics László	1	2	3	3	3	1	2	2	4	3	2	2
25 Kelemen György, izr.	1	2	3	4	4	3	3	3	4	2	2	2
Kiss István	1	1	3	4	4	2	3	2	3	1	2	2
Kois Sándor	1	1	2	3	3	1	2	1	3	1	1	1
Komáromy László, ref.	1	1	2	2	1	1	1	2	2	2	2	2
Lakatos Gyula	1	2	3	3	4	3	3	3	4	3	2	2
30 Maylinszky Endre, izr.	1	1	3	3	3	3	3	2	3	3	2	2
Milkó András	2	2	3	3	3	3	3	3	fm.	3	3	3
Nagy Árpád	1	2	3	4	4	3	3	3	4	3	2	2
Nagy Mihály	2	2	3	4	4	2	1	3	4	3	2	2
Pásztor István, izr.	2	2	2	3	3	3	3	2	3	3	1	1
35 Popják György	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Schmid Lóránd	1	3	3	3	3	1	1	2	4	fm.	2	2
Seifert Lajos	2	2	3	3	4	3	3	3	4	3	1	1
Soóky Sándor	1	1	1	3	3	1	1	1	3	1	2	2
Szécsy Mihály	2	3	3	4	4	2	3	3	4	3	2	2

A tanuló neve és vallása, öszlőndijas, vagy ismélő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Természettud.	Mennyiségtan	Rajz
40 Takó József . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Tonelli Sándor . . .	2	1	2	3	3	2	1	1	3	2
Török Béla . . .	1	1	2	2	2	1	1	2	3	2
Vass József . . .	1	1	2	3	3	2	1	3	3	1
Vertán Endre . . .	2	2	3	3	3	2	3	3	3	2
45 Vogel Ákos . . .	2	1	3	3	3	3	3	3	3	2
Weinberger Pál, izr.	1	1	3	3	3	3	2	2	3	2
Wessely Gyula . . .	2	2	3	3	4	3	2	3	4	1
Zódy Ernő . . .	1	1	2	3	2	2	1	2	3	1
Magántanuló:										
Winkler László, izr.	—	1	2	3	3	2	1	2	3	2

K i m a r a d t a k : Rétesy Ferenc, Schultz József, Szécsy György, Trényi Ferenc.

Összesen: 53.

Negyedik B) osztály.

Osztályfőnök: *Hantos Lőrinc.*

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas, vagy ismétlő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k									
		Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Természettan	Menyiségtan	Rajz	Testgyakorlás
Adler Dénes, izr.	1	1	2	2	2	2	1	1	3	3	2
Bagoly József	2	2	3	4	3	3	2	3	3	2	2
Blaskó György	1	1	2	3	3	2	2	1	3	3	2
Csombay István	1	1	1	3	3	1	2	2	3	3	1
5 Domba Elemér	1	1	2	3	3	1	1	2	3	3	2
Fodor József	2	3	1	3	3	3	2	2	3	3	1
Foremszky István	1	2	3	3	4	3	2	3	3	3	2
Fráter György	1	1	2	3	3	3	2	3	3	3	1
Gegő Mihály	1	1	1	3	2	2	1	1	3	3	2
10 Gyarmati János	1	1	1	3	3	1	1	1	2	3	1
Hahn László	1	1	1	2	2	1	1	1	3	2	2
Halász József, izr.	2	2	2	3	3	2	2	2	4	3	1
Hehl Dénes	1	1	2	3	3	2	1	1	3	3	2
Huhn Mátyás	1	1	1	3	2	3	2	2	3	3	2
15 Ignác Ferenc	1	1	2	3	3	1	1	2	3	3	3
Jachan Károly	1	2	3	4	4	1	1	2	3	3	2
Károlyi János, ref.	1	1	2	3	3	2	2	2	3	3	2
Kenderessy Sz. Pál	2	3	3	4	3	3	2	2	4	3	1
Kis László, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2
20 Koch Ede	1	3	2	3	3	2	1	3	4	3	3
Kocsis Sándor, unit	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3	2
Koncz Árpád	1	3	3	4	3	3	3	3	3	2	3
Kosóczky Ferenc	2	3	3	3	3	2	2	4	3	1	1
Lantos György, ref., öszt.	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1
25 Lotharidesz János	1	2	3	3	3	2	1	2	3	2	2
Mamuzsits Ferenc	1	2	3	3	3	3	2	3	4	2	2
Martinovszky Róbert	1	1	1	3	2	2	1	1	3	1	2
Maszyik Lajos	1	2	1	3	3	3	1	1	3	1	2
Márton Lajos	2	1	3	3	3	3	1	3	4	2	1
30 Nacsá Lajos	2	1	3	3	3	3	1	3	3	3	1
Nagy Béla, ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nagy Károly	2	1	3	4	4	3	2	2	4	3	2
Pigniczki László	2	3	3	4	4	3	3	4	4	2	1
Révész Miklós, izr.	1	1	2	2	2	1	1	1	2	3	2
35 Rotter István, izr.	2	2	3	3	3	2	2	3	3	3	2
Sánta István	1	1	2	3	3	1	1	1	3	3	2
Sári István	1	1	3	3	3	2	2	1	3	2	3
Schilling Mihály	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Schmutzler Emil	2	1	3	3	3	2	2	2	3	2	1

A tanuló neve és vallása, öszlőndijas, vagy ismétlő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k									
		Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Természettud.	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás
40 Simocskó István	2	1	3	3	3	2	1	2	3	3	1
Sobó Géza, ág. ev.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	fm.
Spórer László, izr.	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3	fm.
Sztupka Lajos	2	1	2	3	3	2	1	2	3	3	2
Takács Béla	2	1	3	3	3	2	2	2	3	3	3
45 Técsi Géza, ref.	2	2	3	3	3	2	2	2	3	2	2
Tóth István	1	1	2	3	3	3	2	2	3	3	2
Tökölyi Imre	1	1	2	3	3	2	1	2	3	3	1
Tramplér János	1	1	3	3	3	3	1	2	2	3	2
Vajda Miklós	1	2	3	3	3	3	2	3	3	3	2
50 Weber Gyula	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
Weber Tibor	1	2	3	3	3	3	2	2	3	2	2
Magántanuló:											
Amtmann István	—	1	3	4	3	3	—	3	3	3	—

Kimaradtak: Kalmár György, Fodor Ödön.

Összesen: 54.

A tanuló neve és vallása, öszöndíjas, vagy ismélő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Teljesítmény
Szabó Miklós, ref.	1	1	1	1	2	1	1	1	2	
Szántó Elemér . . .	1	2	2	2	3	2	2	1	2	
Szeles László . . .	1	2	2	3	4	4	1	3	2	
Szenesi István, izr. . .	2	2	3	3	4	4	2	3	2	
Szentpéteri László	1	1	1	1	2	1	1	1	1	
45 Székely László, izr.	1	1	3	2	3	2	1	2	2	
Széki Miklós . . .	1	1	1	2	3	2	2	1	2	
Sziman Vince . . .	2	1	3	3	4	3	2	1	1	
Szkicsák Kálmán	1	1	1	2	1	1	2	1	2	
Tari János, öszt. . .	1	1	1	2	1	2	1	2	1	
50 Tóth József . . .	1	1	1	2	3	2	2	1	3	
Vermes László, izr. . .	1	1	2	3	3	3	2	1	3	
Vojnár László . . .	2	1	1	2	1	2	1	1	2	
Magántanulók:										
Nagy Antal . . .	—	1	3	3	3	3	3	3	3	—
Nagy László . . .	—	1	3	3	3	3	3	2	3	—
55 Parassin István	—	1	2	3	2	2	1	3	3	—
Sziveri Péter . . .	—	1	3	3	2	2	1	3	1	—
K i m a r a d t: Nemezz György, Széchenyi István.										
Összesen: 58.										

Ötödik B) osztály.

Osztályfőnök: Dukovics Lőrinc dr.

A tanuló neve és vallása, osztöndijas, vagy ismétlő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k									
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiség	Testgyakorlás	
Bagyinka István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Bakos István	1	1	2	3	3	3	2	3	3	3	3
Barta István, izr.	2	1	2	2	2	2	2	3	3	3	2
Bausch Ferenc	2	2	3	4	4	3	3	3	3	3	3
5 Bejcek Károly	2	2	3	4	4	4	2	3	4	2	2
Borsos József	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Csúcs Béla	2	1	2	3	3	3	1	3	3	3	3
Füzessy István	1	3	3	4	4	4	3	3	3	3	1
Gazsó István	1	1	2	3	3	3	2	2	3	3	1
10 Halász Sándor	1	2	3	3	3	4	3	3	3	3	1
Hangai József	1	1	2	3	3	3	2	2	2	2	1
Haumeder Béla	3	3	2	4	4	2	3	3	3	3	3
Holfbauer András	1	1	3	3	3	3	2	2	3	3	3
Horváth Károly	1	1	2	3	2	2	2	2	2	2	2
15 Jachan Frigyes	1	3	3	4	4	3	3	2	3	3	1
Kis Ferenc	1	1	2	2	1	1	1	2	3	3	3
Kiss László	1	1	3	2	2	3	2	1	3	3	1
Knittel Jenő	1	2	3	3	3	3	3	2	3	3	1
Kocsis Sándor	2	2	3	4	4	4	3	3	3	3	2
20 Kopasz János	1	1	1	2	1	2	1	1	1	1	1
Kovács Lajos	1	1	2	2	2	2	3	2	1	3	3
Lantos György, izr.	2	1	3	3	3	3	1	3	3	3	2
Magyar János, ism.	1	1	2	3	3	3	1	1	2	2	1
Molnár Béla	1	1	2	2	1	2	3	1	2	2	2
25 Molnár István, ism.	1	1	2	3	3	3	2	1	2	1	1
Neubauer Ferenc	1	2	3	4	4	4	3	3	3	3	2
Nikolényi István	2	1	2	3	3	3	2	2	3	3	1
Papp István	1	1	2	2	2	2	1	1	3	2	2
Papp Mátyás	1	1	1	2	2	2	1	1	2	2	2
30 Reitzer András, izr.	2	2	2	3	4	3	2	3	3	3	3
Six Béla	2	3	3	4	3	4	2	3	3	3	2
Strifler György	1	1	3	3	3	2	1	3	3	3	1
Szomora József	2	2	3	4	4	4	3	3	3	3	1
Tóbiás István	1	1	1	2	2	1	2	3	1	2	2
35 Trenka Emil	1	3	3	4	4	4	3	4	4	4	2
Vancsik András, ism.	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Vass István	3	3	2	3	3	3	3	2	2	2	1
Veress László	1	1	2	3	2	3	1	1	2	2	1
Weisz Andor, izr.	3	1	2	2	2	2	2	1	2	2	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas, vagy ismélő-e ?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Cörög nyelv	Német nyelv	Történelem	Természetrájj	Mennyiségian	Testgyakorlás
40 Wéber Mátyás .	2	2	3	3	3	3	3	2	3	2

K i m a r a d t a k : Dóczi Jenő, Jenovai János, Kalánka Zoltán, Perényi István ism., Szabó István, Wéber Gusztáv.
Összesen : 46.

Hatodik osztály.

Osztályfőnök : Révai József dr.

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas, vagy ismélő-e ?	Magaviselet	T a n t á r g y a k							
		Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Cörög nyelv	Német nyelv	Történelem	Természetrájj	Mennyiségian
Aschenbrier Endre .	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Ádám Balázs	1	1	2	2	2	1	1	3	1
Ágoston Fábrián .	1	1	2	3	2	2	2	2	1
Basch Béla, izr.	1	1	2	2	1	2	1	3	2
5 Bohdaneczky Imre .	2	1	3	2	2	2	3	3	3
Csiky János .	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Darvas József, izr. .	1	1	2	2	1	2	1	3	2
Dávid Dénes .	2	3	3	3	3	2	3	3	1
Deák János	3	1	3	3	3	2	3	4	3
10 Déry Endre, izr.	1	1	2	2	1	1	2	1	2
Ereký Vilmos, ág. h. ev.	1	1	2	2	2	2	1	1	2
Fischer Béla	1	1	2	2	1	2	1	1	1
Fráter István	1	2	3	4	3	3	3	3	1
Goldgruber László, izr. .	1	1	2	2	2	1	1	2	2
15 Grasselly Károly	2	1	2	2	2	3	2	3	3
Halmi István, izr.	2	2	3	3	3	2	2	3	1
Hapka István	2	2	3	3	3	3	3	1	1
Harsányi Jenő	2	1	2	3	3	3	3	3	1
Hubacsek Béla	2	1	2	3	3	3	2	3	2
20 Katona László, izr	1	2	3	3	3	3	3	3	2
Kelemen Sándor	1	1	2	3	2	2	3	3	3
Kersch Péter	1	1	2	2	2	2	2	2	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas, vagy ismétlő-e ?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Testgyakorlás
Kormos József, öszt.	1	1	2	2	1	2	2	1	2	2
Landesberg Imre, izr.	2	1	2	3	3	3	2	3	3	2
25 Lehoczky Károly	1	1	2	2	2	2	1	1	2	1
Magyarka Ferenc	1	1	2	3	2	2	2	1	2	1
Nagy András, izr.	1	1	1	2	3	2	2	1	3	1
Nagy Miklós	2	1	2	3	3	3	3	3	3	1
Némethy Béla	1	1	2	3	2	2	1	3	3	3
30 Ognyanov László	2	1	3	3	3	3	2	3	3	2
Papp Ferenc	2	2	2	3	3	3	3	3	3	fm.
Parassin István	2	2	3	4	3	3	1	3	4	2
Pásztor János, izr.	2	1	2	2	2	2	1	1	3	2
Pető Dezső, ref.	1	1	2	3	3	3	3	3	3	1
35 Pintér László	1	1	2	3	3	3	2	1	3	2
Reisz György	1	1	2	2	2	1	3	1	2	1
Rozsnyay István	2	2	3	3	3	3	3	3	4	1
Róna Tibor	2	3	3	4	3	3	3	3	4	2
Schmidt Henrik, ref.	2	1	3	3	3	2	3	3	3	2
40 Skrilecz András	2	1	2	2	2	2	3	2	2	2
Szabó László	2	2	3	4	3	3	3	3	3	fm.
Szamek György, izr.	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Szebenyi Endre, izr.	2	1	1	3	2	2	1	1	2	2
Szigeti István, izr.	1	1	2	3	2	2	1	1	3	2
45 Varga András	2	1	2	3	2	3	2	3	3	3
Tobak Varkuts József	2	2	3	3	3	4	3	3	3	2
Vincze István, izr.	2	1	3	3	2	3	3	3	1	2
Wagenhofer Ede	1	1	2	2	2	1	2	2	2	1
Wanie András	2	2	3	4	3	3	3	3	4	1
50 Winkler János, izr.	1	1	2	3	2	1	1	1	3	2
Winkler Miklós, izr.	1	1	2	2	3	1	2	2	2	2
Zobay András	2	1	2	3	2	2	2	3	2	2
Zombori Béla	1	2	2	3	3	3	3	3	3	2
Magántanulók :										
Beretzky András	—	1	3	3	3	3	1	3	4	—
55 Nagy László	—	2	3	4	3	4	2	3	4	—
Sziveri Péter	—	2	3	2	2	2	3	2	3	—
Összesen : 56.										

Hetedik osztály.

Osztályfőnök : Károlyi János dr.

A tanuló neve és vallása, özlöndijas, vagy ismételő-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k									
		Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Fizika	IV ennyiséglen	Testgyakorlás	Egészséglen
Bibó István, ref.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1
Bodor György	1	1	2	2	2	2	1	2	2	2	1
Csonka Ferenc	1	2	2	3	3	3	1	3	4	1	2
Detrich Barna	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1
5 Domján Barnabás	1	3	3	4	4	3	3	3	3	1	2
Eszes Endre	2	2	3	3	3	2	2	3	3	2	2
Forgó József	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1
Fülöp András	1	1	1	1	2	2	1	2	1	1	2
Gottwald Rezső	2	1	2	3	3	2	3	3	3	3	1
10 Hajdu József, ref.	1	1	3	3	3	3	2	3	3	2	1
Hausner Sándor	2	1	3	3	3	2	2	2	2	2	1
Heszlényi Zoltán	2	1	1	3	3	3	1	3	3	2	3
Holló Domonkos	1	1	2	3	3	3	2	3	3	fm.	1
Hrusztek Jenő	2	1	2	3	3	2	2	3	3	3	1
15 Kiss János	2	1	2	3	3	3	3	3	3	1	3
Klein Tibor, izr.	1	1	3	3	3	3	1	2	2	2	2
Komáromy Vendel	2	2	3	3	4	2	3	3	3	1	2
Langmáhr József	1	2	2	3	3	3	1	3	3	3	2
Láng Andor	1	1	3	3	3	3	1	2	3	1	2
20 Lustig Emil, izr.	2	1	2	3	2	3	2	2	2	2	1
Magyar Károly	2	1	3	3	3	3	2	3	3	1	1
Menzl Miklós, izr.	2	1	2	3	2	2	2	3	3	2	2
Molnár Kornél	1	1	2	3	3	3	2	3	3	1	3
Ortutay Gyula	1	1	1	4	2	3	3	3	3	1	1
25 Papp Antal, gör. kath.	1	1	1	2	2	3	1	2	2	1	2
Pál Géza, ref.	1	3	3	4	3	3	3	3	3	2	2
Pálinkás Pál	1	1	2	3	2	2	1	3	3	1	1
Pozsonyi Lajos	1	1	2	3	2	2	1	3	3	1	1
Reitzer Béla, izr.	2	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1
30 Reményi Lajos, izr.	1	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1
Rosenbaum Imre, izr.	1	1	2	3	2	2	1	2	2	2	1
Schill Fülöp	2	1	2	2	3	2	1	3	3	1	1
Schoor István, izr.	1	1	2	2	2	2	2	2	2	3	1
Soóky László	1	1	2	3	2	2	1	1	2	2	2
35 Szkicsák István	1	1	1	3	2	2	2	2	2	2	2
Temesváry István	2	2	3	3	4	4	3	3	3	3	3
Till Ernő	2	1	3	3	3	1	3	3	3	1	2
Váradi Imre	2	1	3	4	3	3	2	3	3	3	2
Zselyonka József	1	1	2	2	1	2	1	1	2	2	2

A tanuló neve és vallása, öztöndijas, vagy ismétlő-e?	Magaviselet	T a n l á r g y a k								
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Fizika	Mennyiség	Tesgyakorlás
Magántanulók:										
40 Busa Zoltán, ism	—	3	4	3	*	4	4	4	3	4
Vas Tibor, izr.	—	1	1	2	1	1	1	1	—	—
K i m a r a d t a k : Bilinkevics Zoltán, Mayer Emil.										
* A görögpótló irod.-ból: 4., a görögpótló rajzból 4.										
Összesen : 43.										

Nyolcadik osztály.

Osztályfőnök: Orbán János dr.

A tanuló neve és vallása, osztöndijas, vagy ismellö-e ?	Magaviselet	T a n t ä r g y a k									
		Vallásan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Fizika	Mennyiségstan	Filozófia	Testgyakorlás
Aigner Károly	1	1	2	2	2	1	1	2	3	2	1
Bakonyi Béla	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Bálint Gyula	1	1	2	3	3	3	1	1	1	2	1
Bán Béla, ág. h. ev.	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2
5 Csikós Miklós	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Dankó László	1	3	4	3	4	4	3	3	4	3	fm.
Erdey László	1	1	2	2	3	3	2	1	1	2	1
Farsang László	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	fm.
Grasselly Jenő	1	1	2	2	2	1	1	2	2	1	2
10 Györ Sándor, ref.	1	1	1	2	2	2	2	2	3	2	1
Gyurcsó József	1	1	3	3	3	3	3	2	3	2	1
Hutter Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kis József, np.	1	1	2	2	2	2	1	1	1	2	2
Kocsondi György, ág. h. ev.	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1
15 Körösi Jenő, izr.	1	1	2	2	2	1	1	1	1	1	fm.
Krier Rudolf	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Lippai János, ism.	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Lukátsy Géza	1	1	3	3	3	3	2	2	3	3	2
Malbaski Miklós, gör. kel.	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	1
20 Menzl Pál, izr.	1	1	1	2	3	1	1	1	1	1	2
Mezei Béla	1	1	2	3	2	2	2	3	3	2	1
Nagy Géza	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	fm.
Papp István	1	1	3	3	3	3	2	1	2	3	1
Pál Sándor, ref.	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	1
25 Reich Miklós, izr.	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3	2
Reisz Miksa, np.	1	1	2	3	3	2	2	2	3	3	1
Spórer Endre, izr.	1	1	3	3	3	2	1	3	3	2	2
Szabó Árpád, np.	1	1	2	3	3	2	1	2	3	2	1
Szász Gyula	1	1	2	3	3	3	1	2	3	1	1
30 Székely Ferenc, ág. h. ev.	1	1	3	3	2	3	2	2	3	2	1
Sztojanovics Mihály	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Szűcs István	1	1	3	3	3	3	2	3	3	3	2
Tuli József	1	1	3	3	3	2	3	3	4	3	1
Weisz Károly, izr.	1	1	3	3	3	2	2	3	3	3	2
Magántanulók:											
35 Dallos György, izr.	—	1	3	3	4	2	3	3	3	4	—
Haberbüchler Albert	—	2	3	3	*)1,3	2	3	3	3	3	—
Imre János	—	1	3	3	*)1,3	3	4	3	3	3	—

* Görögpöllő irodalom és rajz.

Összesen : 37.

XI. Rendkívüli tárgyak.

Műének.

	Erdem- jegy		Erdem- jegy
I. a) osztály.		Tóth Ernő	1
		Vinczenti Zoltán	1
Csonka Miklós	1	III. b) osztály.	
Dani József	1	30 Ádám Lajos	2
Sebők János	2	Kertes Károly	1
Tóth László	2	Kreznerics István	2
II. a) osztály.		Niedermayer József	2
5 Bohdaneczky Endre	1	Porkoláb József	1
Borsiczky Árpád	2	35 Pum János	1
Cserta Ferenc	2	Schneider Jakab	1
Jóvárt László	2	Zsiga Imre	1
Kiricsi János	2	IV. a) osztály.	
10 Mikolovics József	2	Bokor István	1
Szalados Sándor	2	Takó József	1
II. b) osztály.		40 Veszely Gyula	1
Czérna István	1	IV. b) osztály.	
Csókási József	2	Jachan Károly	1
Hellmann Aurél	2	Koch Ede	1
15 Knöpfler Ferenc	2	Pigniczky László	1
III. a) osztály.		Schmutzler Emii	1
Aigner István	1	45 Szabó Pál	1
Básthly József	1	V. a) osztály.	
Benedek Károly	1	Geges Gyula	1
Csáby Sándor	2	Hegyi Ferenc	1
20 Csefkó István	1	Hoppál Mihály	1
Csikós Jenő	1	Palinkás József	1
Grüber Endre	1	50 Szántó Elemér	1
Mecsér Ferenc	2	Szentpéteri László	1
Mihályi Ferenc	1		
25 Pördi János	1		
Sallay Imre	1		
Sötér János	1		

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
V. b) osztály.		65 Detrich Barna	1
		Eszes Endre	1
Bejcek Károly	1	Heszlényi Zoltán	2
Jachán Frigyes	1	Holló Domonkos	1
Vancsik András	2	Langhmáhr József	1
		70 Láng Andor	2
		Molnár Kornél	1
		Pozsonyi Lajos	1
		Schill Fülöp	1
		Till Ernő	1
VI. osztály.			
55 Bohdaneczky Imre	1		
Csiky János	1		
Deák János	2		
Hapka István	2		
Kelemen Sándor	1		
60 Lehoczky Károly	1		
Papp Ferenc	1		
Róna Tibor	2		
Wanie Andor	2		
		VIII. osztály.	
		75 Aigner Károly	1
		Bakonyi Béla	1
		Grasselly Jenő	1
		Lukátsy Géza	1
		Mezei Béla	1
		80 Papp István	1
		Szász Gyula	1
		Összesen: 81.	
Csonka Ferenc	2		

Francia nyelv.

(A *-gal jelzettek haladók.)

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
III. a) osztály.		VI. osztály.	
Kaszó Elek*	2	Aschenbrier Endre . . .	1
III. b) osztály.		19) Ágoston Fábián*	2
Trieltsch Vilmos . . .	3	Darvas József . . .	2
IV. a) osztály.		Déry Endre* . . .	1
Török Béla . . .	2	Erekly Vilmos . . .	1
V. a) osztály.		Fischer Béla . . .	1
Hoffmann Béla . . .	1	15 Halmi István . . .	1
5 Kiss Gyula . . .	2	Kormos József* . . .	1
László Péter . . .	1	Schmidt Henrik . . .	3
Schmidt Gusztáv . . .	1	Szebenyi Endre . . .	2
V. b) osztály.		Zobay András* . . .	2
Kiss László . . .	1	VII. osztály.	
		20 Bibó István* . . .	1
		Bodor György* . . .	2
		Detrich Barna* . . .	1
		Menzl Miklós* . . .	1
		Összesen : 23.	

Gyorsírás.

	Erdem- jegy		Erdem- jegy
II. b) osztály.		V. a) osztály.	
Nagy Lajos	1	20 Bakonyi László	2
Ördög István	1	Deák Sándor	1
		Kiss Gyula	3
		Kneffel Pál	2
		Nagy Emil	2
III. a) osztály.		25 Pálinkás József	3
Molnár György	1	Straub Ferenc	1
Vinczenti Zoltán	1	Székely László	2
		V. b) osztály.	
III. b) osztály.		Barta István	1
		Bausch Ferenc	3
5 Fischer Aurél	3	30 Csúcs Béla	1
Lippay László	3	Kiss Ferenc	1
Marer László	1	Kiss László	1
		Kocsis Sándor	3
		Kopasz János	1
IV. a) osztály.		35 Molnár Béla	1
		Papp István	1
Agócsy Ernő	3	Papp Mátyás	1
Csaplak Andor	1	Vancsik András	3
10 Dekány Jenő	1	VI. osztály.	
Hajnal Endre	2	Basch Béla	1
Kiss István	3	40 Bohdaneczky Imre	3
Komáromy László	1	Déry Endre	2
Maylinszky Endre	1	Katona László	1
15 Popják György	1	Szigeli István	3
Weinberger Pál	2	VII. osztály.	
		Forgó József	1
IV. b) osztály.		45 Hrusztek Jenő	2
Adler Dénes	1	Zselyonka József	1
Kiss László	1		
Martinovszky Róbert	2		
		Összesen: 46.	

Szabadkézi rajz.

	Erdem- jegy		Erdem- jegy
I. a) osztály.		III. b) osztály.	
Kardos Jenő	3	Bloch László	2
May Ferenc	2	Pataky Ernő	3
Knöpfler Iván	2		
I. b) osztály.		IV. a) osztály.	
Reich Károly	3	25 Back László	1
		Bozó Gyula	1
		Eidus László	2
		Kiss István	1
		Kois László	1
		30 Kelemen György	2
		Popják György	1
		Takó József	1
II. a) osztály.		IV. b) osztály.	
5 Bajnok László	3	Adler Dénes	2
Bohdaneczky Edvin	1	Foremszky István	3
Borsiczky Arpád	3	35 Hechtl Dénes	2
Oppelcz József	1	Martinovszky Róbert	1
		Nagy Béla	1
		Sári István	1
		Rotter István	2
		40 Vajda Miklós	3
II. b) osztály.		V. osztály.	
Knöpfler Ferenc	3	Hönig Vilmos	2
10 Reitter György	1	Nagy Emil	1
Rozsnyai László	1		
Sándor Béla	3		
Sándor Gyula	2		
III. a) osztály.		VII. osztály.	
Ács Sánta János	1	Holló Domokos	1
15 Csefkó István	1		
Csikos Ferenc	3		
Gál Tivadar	2		
Grünberger Ottó	3		
Mecsér Ferenc	1		
20 Molnár György	2		
Salgó Gábor	1		
Sötér János	1		
		Összesen : 43	

XII. Érettségi vizsgálatok.

1. A *szeptemberi* pótló érettségi vizsgálatra jelentkezett 9 tanuló; szóbeli vizsgálaton érettlélt 5, javítóra utasított 4 tanuló, Javítóvizsgálatra jelentkezett 22. megfelelt 21, második javítóvizsgálatra utasított 1 tanuló.

2. A *decemberi* pótló érettségi vizsgálatra jelentkezett 6, írásbeli alapján ismétlésre utasított 3; szóbelin érettlélt 1, javítóra utasított 1, ismétlésre utasított 1 tanuló. Első javítóra jelentkezett 4 tanuló; 2 tanuló érettlélt, 2 a második javítóra utasított. Második javítót tett 1 tanuló sikerrel. A görögből kiegészítő vizsgálatot tett 1 tanuló sikertelenül.

3. Az *évvégi* vizsgálatokra 33 tanuló jelentkezett.

a) Az *írásbeli* vizsgálatok május hó 14., 15. és 16. napjain voltak.

A *magyar irodalmi tétel*: A magyar irodalom világnézeti irányai. Jelesen dolgozott: 4, jól: 8, elégségesen: 19, elégtelenül: 2.

A *latin tétel*: Cicero: De officiis I. 34. Jelesen dolgozott: 4, jól: 11, elégségesen: 15, elégtelenül: 3.

A *mennyiségteni tétel*: 1.) *A* és *B* egyszerre kezdenek takarékoskodni. *A*-nak 2433 P-je van, amelynek kamatait minden év végén a tőkéhez csatolja. *B*-nek nincs tőkéje, de jövedelméből minden év végén 300 P-t helyez el kamatos kamatra. Mikor lesz *A*-nak és *B*-nek ugyanannyi megtakarított pénze és mennyije lesz mindegyiknek, ha a kamatláb a

$$\left. \begin{array}{l} 7^2 \times y - 5.7 \times y = 115934 \\ 7^x = \frac{2401}{7 \times y} \end{array} \right\}$$

egyenletek gyökeinek összegével egyenlő?

2. Egy léghajó a kosarával együtt 12 m. magas. Milyen távol van a szemlélőtől, aki a léghajót a kosarával együtt $3/4^\circ$ szög alatt látja s ha a kosár alsó pontjának emelkedési szöge $15\frac{1}{2}^\circ$? Milyen magasan van a föld felett a léghajó? Jelesen dolgozott: 13, jól: 7, elégségesen: 10, elégtelenül: 3.

b) A szóbeli vizsgálatok június 21—23., 25. napjain voltak. Mint-hogy az írásbeliek alapján 2 tanuló ismétlésre utasított, szóbelire 31 tanuló jelentkezett. A szóbeli vizsgálatokon Kaufmann György dr. kir. igazgató, a tank. kir. főigazgató helyettese elnökölt.

Jelesen érettek: Csikós Miklós, Hutter Károly, Kocsondi György, Krier Rudolf és Nagy Géza. Összesen: 5.

Jól érettek: Aigner Károly, Bakonyi Béla, Bálint Gyula, Erdey László, Grasselly Jenő, Kis József, Kőrösi Jenő, Menzl Pál. Összesen: 8.

Egyszerűen érettek: Farsang László, Győr Sándor, Lukátsy Géza, Malbaski Miklós, Mezei Béla, Papp István, Reisz Miksa, Sporer Endre, Szabó Árpád, Szász Gyula, Székely Ferenc, Sztojanovics Mihály, Szűcs István, Weisz Károly. Összesen: 14.

A görögből kiegészítő érettségi vizsgálatot tett 20 tanuló sikerrel; 4 tanulót egy-egy tárgyból a szeptemberi javító érettségi vizsgálatra utasított a bizottság. Egy tanuló első javító vizsgálatot tett sikerrel, egyet második javításra utasított a bizottság.

XIII. Statisztikai adatok.

A tanulók száma. A felvett *nyilvános* tanulók száma: I. A. 61, I. B. 63, II. A. 55, II. B. 57, III. A. 62, III. B. 57, IV. A. 52, IV. B. 53, V. A. 54, V. B. 46, VI. 53, VII. 41, VIII. 34. *Összesen*: 688. *A magántanulók száma*: I. A. 7, I. B. 3, II. A. 4, II. B. 4, III. B. 2, IV. A. 1, IV. B. 1, V. A. 4, VI. 3, VII. 2, VIII. 3. *Összesen*: 34.

A felvett nyilvános és magántanulók száma összesen: 722.

A nyilvános tanulók közül önként *kimaradt*: 59. *Osztályzatlan maradt*: 1. *Bizonyítványt kapott*: 628. A magántanulók közül a *vizsgálatról elmaradt*: 2. *Bizonyítványt kapott*: 32.

A bizonyítványt kapott nyilvános és magántanulók száma 660. Osztályonként: I. A. 55, I. B. 57, II. A. 50, II. B. 53, III. A. 59, III. B. 55, IV. A. 49, IV. B. 52, V. A. 56, V. B. 40, VI. 56, VII. 41, VIII. 37.

A tanulók vallása. Az osztályozott nyilvános és magántanulók közül róm. kath. 527, gör. kath. 4, ref. 36. ág. h. ev. 9, gör. kel. 2, unit. 1, izr. 81.

A tanulók anyanyelve és nyelvismerete. Az osztályozott nyilvános és magántanulók közül *magyar* anyanyelvű: 656, *német* 3, *szerb* 1.

Csak *magyarul* beszél: 568, *németül* is: 81, *franciául*: 6, *angolul*: 8, *tótul*: 2, *románul*: 2, *horvátul*, *szerbül*: 2.

A tanulók születési éve. A nyilvános és magántanulók közül 1918-ban született: 3, 1917-ben: 65, 1916-ban: 74, 1915-ben: 77, 1914-ben: 137, 1913-ban: 106, 1912-ben: 88, 1911-ben: 42, 1910-ben: 37, 1909-ben: 18, 1908-ban: 4, 1907-ben: 1, 1904-ben vagy korábban: 9.

A tanulók szüleinek állandó lakóhelye. *Magyar honos*: 646, *Szegeden* lakik: 433, *Csongrád* megyében: 57, *Csonkamagyarország* többi részében: 156.

Román elszakított területen: 8, *szerb*: 6.

A tanulók szüleinek foglalkozása. A nyilvános és magántanulók szülei közül nagybirtokos, nagybérő 1, középirtokos és bérő 17, kisbirtokos, bérő 45, kisbirtokos, napszámos 13, gazdasági tisztviselő 8, földművelési munkás, napszámos 12, nagyiparos 9, kisiparos 54, ipari vagy bányászati tisztviselő 16, ipari vagy bányászati segédszemély 7, ipari napszámos 10, nagykereskedő 21, kiskereskedő 47, kereskedelmi vagy közlekedési tisztviselő 87, egyéb keresk. v. közlek. segédszemély 25, kereskedelemnél és közlekedésnél munkás 4, köztisztviselő 67, tanár,

tanító 43, másféle értelmiségi 39, közhivatalban alkalmazott altiszt, szolga 12, katonatiszt 21, katonaaaltiszt 8, különböző foglalkozási ágakban dolgozó napszámos 1, háztulajdonos 4, nyugdíjas tisztviselő 54, nyugdíjas altiszt 3, magánzó 30, házi cseléd 3, egyéb foglalkozású 8.

A nyilvános tanulók magaviselete. *Példás* 364, *jó* 251, *szabályszerű* 13.

A tanulók előmenetele. A nyilvános és magántanulók közül *jeles* rendű 39, *jó* 122, *elégséges* 326, egy tárgyból elégtelen 67, kettőből 45, többől 61.

A nyilvános tanulók óramulasztása. Egy órát sem mulasztott 140, csak igazoltan mulasztott 481, igazolatlanul mulasztott 7.

Az igazolt órák száma: 19974, az igazolatlan órák száma 30.

Rendkívüli tárgyak. Francia nyelvet tanult: 23, gyorsírást 46, rajzot 43, éneket 119, műéneket 81, egészségtant 39.

XIV. Tájékoztató az 1928—29. iskolai évr.

A beírást jún. 30-án végezzük az összes osztályokban, a díjakat szeptember 1, 2-án kell lefizetni.

A nm. m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr rendelete értelmében a rendes és magántanulók által az 1928—29. tanévre fizetendő felvételi, tan-, vegyes díjak, valamint fenntartási és tatarozási díjak a következők:

A rendes és magántanulók felvételi díj címén 8 P-t kötelesek lefizetni. Az évi tandíj a rendes tanulók számára 40 P, a magántanulók számára 80 P. A tandíj 4 részletben is fizethető. Azok a magántanulók, akik nem a rendes időben vizsgáznak, a magántanulókra megállapított tandíj 50%-ával többet kötelesek tandíj gyanánt fizetni. A vegyes díj 8 P, a fenntartási és tatarozási járulék szintén 8 P. Ezt az utóbbi összeget két egyenlő részletben, vagyis szeptember és január hó közepéig lehet fizetni. A felvételi és vegyes díjak lefizetése alól felmentést, vagy kedvezményt senki nem kaphat. Szegénysorsú, jó magaviseletű és jó előmenetelű tanulók szeptemberben tandíjmentességért folyamodhatnak. Az I. osztály növendékei az első félévben tandíjmentességet nem kaphatnak.

A közalkalmazottak gyermekei tandíjmentességben részesülhetnek, ha az intézet Igazgatóságához adott kérvényben hatósági bizonyítvány melléklésével szept. hó 15-ig kedvezményért folyamodnak. Azok a tanulók, akik tandíjmentességben, vagy kedvezményes tandíj fizetésének előnyében részesülnek, a fenntartási és tatarozási járulék felét fizetik, vagyis 4 P-t. Nem kaphatnak kedvezményt az ismétlők és azok, akik javítóvizsgálattal léptek a következő osztályba, továbbá azok sem, akiknek szülei közalkalmazottak ugyan, de számbavehető magánvagyonnal rendelkeznek.

Azok a tanulók, akik az iskolai év végén két kötelező tantárgyból kaptak elégtelen érdemjegyet, ha *fontos okok* alapján különösen betegség miatt történt tartós mulasztás igazolásával, javítóvizsgálatra engedélyért akarnak folyamodni, a tank. kir. Főigazgatósághoz címzett, 1.60 P-ös okmánybélyeggel ellátott és iskolai bizonyítvánnyal felszerelt kérvényüket az intézet Igazgatóságához júl. hó 4-ig nyújthatják be.

Szegénysorsú, legalább elégséges előmenetelű és jó magaviseletű tanulók írásbeli kérelemre az intézeti Segítő-Egyesület könyvtárából könyvsegélyt kaphatnak. Kérvényeiket aug. hóban küldjék be a Segítő-Egyesület Felügyelőjének. Szeged, Kegyesrendi városi r. kath. Dugonics András gimnázium címen.

Figyelmeztetjük a tanulókat, hogy az intézet fegyelmi szabályai a nagyszünetekben is kötelezők és hogy az intézeten kívül álló egyesületeknek tagjai tanulók nem lehetnek.

Jövő iskolai évben használandó új tankönyvek a következők: Az I. osztályban. Bán—Gregus—Para: Természetrájz. A III. osztályban Csengery—Orbán; Latin olvasó- és gyakorlókönyv. Az V. osztályban: Bán—Gregus—Para: Növénytan. Bitter—Teveli: Német nyelvkönyv V. oszt. Bitter—Teveli: Német nyelvtan. Friml Aladár: Livius XXI.—XXII. könyve. Miskolczi—Marczel—Szolomájer: Világtörténet V. o. Suták—Hatvani—Lóky: Mennyiségtan V. o. Vézner: Anthologia.

Helybeli közép- és középfoku iskolákba járó növendékeket teljes bent-lakásra, fél-bent-lakásra, vagy bejárónak felvesz a Szegedi Kereskedők Egyesülete védnöksége alatt álló Szegedi Kereskedők Egyesülete Diák-Internátusa. Az intézet igazgatója dr. Bohdaneczky Imre áll. felső keresk. iskolai tanár, gondnoka Paul Adolf, tulajdonos. Részletes felvilágosítással készségesen szolgál az igazgatóság. Cím: Szeged, Fodor-utca 33. Telefon 10—43.

Szeged, 1928. jún. 29.

Kiss István,
igazgató.

TARTALOM.

	Lap
Timina Ödön — — — — —	
Rusz Gusztáv dr. — — — — —	
I. Intézetünk multja — — — — —	1.
II. A tanulóifjúság az öntudatos, gyümölcsöző nemzeti érzés szolgálatában — — — — —	1
Bevezetés — — — — —	3
A magyar irredentizmus — — — — —	6
A) A világháború.	
1. Az előzmények. A háború — — — — —	10
2. A béke — — — — —	16
3. A békekötés után — — — — —	31
B) Hazánk és a trianoni béke	
1. Magyarország területe a történelmi jog alapján ben- nünket illet meg — — — — —	36
2. A magyar faj hazája területének legrégebb lakosa s így annak egyedüli jogos birtokosa — — — — —	41
3. Magyarország mai megcsonkított állapotában nem életképes, mert lakosai megélhetését nem biztosítja — — — — —	49
4. Idegen uralom alá került magyar testvéreinkkel szem- ben való köteleességünk — — — — —	56
C) Különösen milyen utakon működhetik a tanulóifjúság gyakorlatilag az irredentizmus céljának: a haza integritása helyreállításának megvalósításáért? — — — — —	62
1. A magyar irodalom pártfogása — — — — —	63
2. A magyar királyság intézménye — — — — —	65
Befejezés — — — — —	68
III. Adatok az intézet lefolyt 1927—28. iskolai évének történetéhez	71
IV. A tanári testület és működési köre — — — — —	81
V. A tanárok hitéleti, társadalmi és irodalmi működése — — — — —	84
VI. Tananyag — — — — —	86
VII. A használt tankönyvek — — — — —	86
VIII. A szertárak és könyvtárak gyarapodása — — — — —	87
IX. Ifjúsági egyesületek — — — — —	88
X. A tanulók érdemsorozata — — — — —	97
XI. Rendkívüli tárgyak — — — — —	121
XII. Érettségi vizsgálatok — — — — —	126
XIII. Statisztikai adatok — — — — —	128
XIV. Tájékoztató az 1928—29. iskolai évre — — — — —	130

